

THE JACOB RADER MARCUS CENTER OF THE AMERICAN JEWISH ARCHIVES

Preserving American Jewish History

MS-603: Rabbi Marc H. Tanenbaum Collection, 1945-1992.

Series C: Interreligious Activities. 1952-1992

Box 31, Folder 10, Jewish-Christian relations, 1985.

SAMPLE VERSION: A Declaration on Catholic-Jewish Relations

Twenty years ago, in October 1965, the Second Vatican Council, a great conclave of the world's Catholic bishops, drew to a close in Rome. During its three years of deliberations, the bishops discussed the momentous issues facing humankind and their Church in mid-century. To guide the Church toward the future, they framed inspired documents, committing Catholics to work for freedom of belief, human rights and universal peace and justice. Emphasizing the potential for a positive engagement with a troubled world, the Church opened herself to dialogue with all human communities and sought to renew her rôle as a proponent of reconciliation and intergroup cooperation. The Second Vatican Council stirred the hopes not only of Catholics but of persons of good will the world over, for seldom had such a movement of spiritual and moral renewal displayed itself on the stage of history.

Among those to whom the Church extended a hand of friendship were the Jews. After nearly twenty centuries of tragic antagonism, the bishops forcefully repudiated the false teaching of anti-Semitism and expressed appreciation for the spiritual riches of the Jewish tradition. On October 14, 1965, in the declaration, Nostra Aetate ("In our age..."), the Church proclaimed:

"Since the spiritual patrimony common to Christians and Jews is then so rich, the Council wishes to foster and commend mutual harmony and esteem. This will be the fruit above all, of biblical and theological studies and of brotherly dialogues." The declaration set the Church on a new course. Tested by these succeeding twenty years, the declaration has inspired more progress in Jewish-Catholic relations, more "mutual harmony and esteem" than was possible in the preceding twenty centuries.

We celebrate these years of progress and rededicate ourselves to the ideal of "brotherly dialogue" enunciated at Vatican II. In twenty years, we have begun to learn one another's hopes and histories, struggles and sources of strength. We have begun to learn how to listen to one another, indeed, how to speak for one another. Yet so much remains to understand and accomplish. We commend to the broader community of Catholics and Jews these ideals of dialogue and respect. May our pursuit of mutual understanding and cooperation be an inspiration to the members of every human community.

Rabbi Mordecai Waxman

Rome meeting with Pope touches off an acrimonious debate among Jewish leaders

To Dialogue or Not

By Walter Ruby

An acrimonious dispute erupted last week between some of the top leaders of diaspora Jewry over whether international Jews ought to be carrying on a dialogue with the Catholic Church in light of the continued failure of the Vatican to recognize Israel.

Israel Singer, the general secretary of the World Jewish Congress (WJC), told the *Jewish World* that the format of the meeting in the Vatican last week between Pope John Paul II and other high Vatican officials and Jewish religious leaders was "demeaning for the Jews."

The meeting, between the Pope and the International Jewish Committee on Interreligious Consultations, was held on the occasion of the 20th anniversary of *Nostra Aetate* (In Our Times), a Papal document that denounced all forms of anti-Semitism and declared that the Roman Catholic Church does not believe the Jews, as a group, were responsible for the death of Jesus.

The 22-member Jewish delegation at the Vatican was composed largely of American Jewish leaders, but also included leaders from Europe, Latin America and Israel. In addition to its meeting with the Pope, the delegation held a series of meetings with its Vatican counterpart, the Commission on Religious Relations with the Jews. The two groups closed the conference with a pledge to continue Catholic-Jewish dialogue in an effort "to overcome the residues of indifference, resistance, and suspicion."

Nevertheless, Singer charged that the conference was "completely on the Vatican's terms" and did not deal with issues such as the Vatican's continued non-recognition of Israel and the Pope's meeting with Palestine Liberation Organization leader Yasir Arafat two years ago.

Meanwhile, Rabbi Arthur Hertzberg, a vice president of the WJC and

founding chairman of the International Jewish Committee on Interreligious Consultations (IJCIC), said he believes that "nothing further can fundamentally be gained" from the dialogue between the Jewish group and the Vatican because "the Roman Catholics want from us the agreement that Jesus Christ and Christianity are part of Jewish religious history, which is something we cannot deal with, whereas we want from them recognition of the State of Israel, which they theologically cannot give."

Declaring that "I have not been to the Vatican in eight years, and I am not terribly lonely for it," Hertzberg said Jewish leaders who have taken a leading role in promoting interfaith dialogue with the Vatican "are people who run specialty shops with a vested interest in these kinds of meetings."

Hertzberg charged that some of the Jewish organizations represented in the IJCIC (including the American Jewish Committee, Anti-Defamation League, B'nai B'rith, Synagogue Council of America, Israel Jewish Interreligious Council, and the WJC itself) "have to come up with an issue to use to raise dollars every year, so they need to get in the papers showing they are doing something to lessen anti-Semitism and increase our connections with the non-Jewish world."

"We will never be able to make clear to the Vatican our displeasure over their attitude toward Israel as long as there are some highly placed Jews who are always ready to run to Rome to have their picture taken with the Pope."

Both Singer and Hertzberg said they strongly disagreed with the stance of Gergart Reigner, the Switzerland-based co-chairman of the governing board of the WJC. Reigner, one of the pioneers on the Jewish side in the Catholic-Jewish dialogue, delivered a major address at last week's con-

Rabbi Arthur Hertzberg

ference lauding what was portrayed as continued forward movement in Catholic-Jewish relations.

"I congratulate Reigner on the work he did in the past," Singer said, "but I believe that like some of the others he has a personal specialty shop in this field, and is therefore unwilling to concur with our analysis that it is time to push the man at the top of the church to go much further than he has been willing to go." Reigner could not be reached for comment.

In response to a question, Singer said that WJC President Edgar Bronfman supports the stand taken by himself and Hertzberg, and will make a statement on the subject in the near future.

Rabbi Marc Tanenbaum, director of the International Affairs Department of the American Jewish Committee and a participant in the Vatican meetings last week, said both Singer and Hertzberg "seem to believe that the only time that inter-faith dialogue has any worth is when they are directly involved."

'Ignorant Drivel'

Terming Hertzberg's contention that Catholic-Jewish dialogue is "stuck in a groove and not moving forward," to be "nonsense" and "ignorant drivel," Tanenbaum said that the continuing willingness of the Pope and other high Catholic officials to denounce anti-Semitism "is of critical importance."

"The greatest threat we face today is political anti-Semitism from the Soviet Union, the Arab world, the PLO and many Third World nations. To have the Pope saying to 800 million Catholics that anti-Semitism is unacceptable is one of the most powerful resources we have to fight the 'Zionism is racism' slander."

Tanenbaum stressed his belief that the Pope has gone forward with the dialogue with the Jews despite admonitions from some 'ultraconservatives' in the Vatican to slow down the dialogue.

"I think it is outrageous that (Singer and Hertzberg) would seek to sabotage what we have developed over 20 years and to play directly into the hands of those in the Vatican who would prefer to slow down this developing dialogue with world Jewry," he explained, "and instead, perhaps, move closer to the Muslim world."

Both Tanenbaum and IJCIC chairman Rabbi Mordecai Waxman, president of the Synagogue Council of America, said they were satisfied that the Pope and Vatican leadership

understood the impatience of the world Jewish community with the Vatican's continued non-recognition of Israel, and are moving behind the scenes to broaden contacts with Israel.

Waxman and Tanenbaum said they were also impressed with the understanding the Vatican leadership had displayed concerning Jewish objections to recent promulgated Vatican "Notes on the Jews and Jewish-Catholic Relations."

Hertzberg charges Jewish leaders who continue to pursue the Vatican as "people who run specialty shops with a vested interest" in these meetings.

Waxman said that because of expressions of Jewish concern that the "Notes" had treated the Holocaust in a brief passage many viewed as brusque and superficial, the Pope had said in his remarks to the IJCIC that Catholics should engage in "theological reflection . . . to fathom the depths of the extermination of many million Jews during the Second World War and the wounds inflicted on the Jewish people."

Waxman also noted that Cardinal Johannes Willebrands, the head of the Vatican's Commission on Religious Relations with the Jews, had appeared to evince a more forthright attitude toward Israel than previously expressed by the Vatican.

In a speech delivered during the conference, Willebrands said the church had asked "its preachers and its teachers to consider the religious links of the Jewish people with the land of their fathers as well as the existence of the State of Israel in the context of international law."

Waxman noted that in response to Jewish objections about the treatment of the Holocaust in the "Notes," the IJCIC and the Vatican Commission on Religious Relations with the Jews had agreed to set up a joint committee to undertake "a joint study of the historical events and theological implications of the extermination of the Jews."

Singer said he cabled both the Israeli Prime Minister's office and that of the

Please turn to Dialogue, Page 18.

LETTERS,

continued from Page 14

Hatchet Job?

to the Editor:

Mr. Pomerance must have used a hatchet instead of a pen to write the article about me appearing in the Oct. 10 *Jewish World*. There were numerous distortions and misquotes; however, since it's my word against Mr. Pomerance's, if I ever have the opportunity to speak to the *Jewish World* again, I will be sure to use a tape recorder.

Sally Beach
Lake Worth, Fla.

ote: Fiddlesticks! Ms. Beach just can't like to see in print what she says. Moreover, what she says was printed to others, i.e., Palm Beach County School officials.)

WITNESSES, continued from Page 5

says. "The young Germans are different. In West Germany you have the highest rate of conscientious objectors of any country in the world." And he observes that denying the Holocaust is now a crime in Germany.

Despite her age, Waterford jets to universities all over the country to witness her commitment to the millions of Jews who died solely because they were Jewish. Heck accompanies her because he wants "to set the record straight for the young of Germany who were turned into mindless fanatics and died for an evil cause." His convictions became a cause when American Nazi Party members in San Diego began to threaten him because his published work offended them. He had seen this before. His obligation was clear.

The attendance at the Waterford-Heck lecture was disappointing—only 175 showed up. At most universities the lecture has drawn standing-room-

"Everyone knew of the extermination camps," says Waterford. "The governments of the United States and England had broken the code in which the daily death tolls of Jews were recorded."

only audiences. Joe Tyler, student government program coordinator at FAU, told this reporter that he had met with tepid responses from the synagogues and other Jewish organizations he had asked to publicize the event.

A video tape of a Waterford-Heck lecture is part of the Holocaust record at the Yad V'Shem in Jerusalem. □

DIALOGUE,

continued from Page 9

Foreign Ministry to urge that the meeting in Rome be discussed in cabinet session.

"I want to know how the Israelis feel about a group of unadvised Jewish delegates agreeing to go through with a meeting that was clearly demeaning for the Jewish people," Singer said. "I call on the Government of Israel to give us some guidance on how to order our relationship with the Vatican and with the Christian world."

Singer stressed that he, along with virtually all Jewish leaders—except for some ultra-Orthodox leaders who shun all contact with the Christian world—had been enthused by what he called the "quantum leap of *Nostra Aetate* away from 2,000 years of anti-Semitism and persecution of Jews by the Catholic Church." Singer said, however, that the Vatican "Notes on the Jews" published in June had been "the second recent instance of really bad news in the Jewish-Catholic dialogue after the Pope's meeting with Arafat."

"Despite the fact that the IJCIC criticized the notes, they chose to go ahead with the 20th anniversary celebrations, instead of calling for a reassessment."

Notes 'Totally Inadequate'

The IJCIC last June termed the notes "regressive in spirit." And while stating that "there is much of positive value in the notes," such as those sections "on the Jewish roots of Christianity," the IJCIC noted that "the document itself reflects little recognition of how Jews conceive of themselves."

Singer said he was also concerned that "with the exception of Cardinal (Johannes) Willebrands, who is retiring, only second-rate Vatican dignitaries met with the Jewish group. I thought the meeting with the Pope was perfunctory. Rabbi Waxman read his remarks and the Pope read his in return, without an opportunity for dialogue. I say that this is far too little to be acceptable from them at this stage, 20 years after *Nostra Aetate*."

Stating that the notes were "totally inadequate" in their treatment of the Holocaust and the creation of the State of Israel, the IJCIC was particularly critical of a paragraph in the notes which said that the existence of Israel "should be envisaged not in a perspective which is itself religious."

The IJCIC said that this appeared to deny the religious significance of Israel for Jews, and noted that "nothing is said about Israel's right to exist or of the justice of her cause."

Singer said that after the Vatican made clear to the IJCIC this summer that it had no intention of revising its notes to respond to Jewish objections, the IJCIC ought to have refused to go ahead with the scheduled 20th anniversary celebrations of *Nostra Aetate*.

"I considered coming along to Rome to break up proceedings, but decided to do it from home," Singer explained. "I became alarmed in part because many of the sections of the WJC—such as the Dutch and Belgian sections—were asking how we can go and meet with the Pope when he will not discuss Israel. It was not an issue of our being opposed to dialogue, but rather a sense that this was not a true dialogue. Our side was giving much more than the Catholic side." Special to PBJW □

The Super Value Homes You can't find anywhere else!

If you're looking for price, this is probably not the house for you. But if you're looking for value, read on.

We offer a superb subdivision with a lake and deep water canal lots. Full grown trees galore, a wooded paradise. Property identified with a dignified monumental landscaped entry, near a brand new elementary school. Quiet beauty, with rigid architectural control so your investment

is protected and can be resold easier at a future time.

Now the houses... over 90 quality features and six great floor plans. Our decorated, furnished models show you what great potential these homes have.

If we have tweaked your curiosity, come out and look us over, because if you haven't seen us and our financing, you're not ready to buy.

**3 and 4 Bedroom Homes from
\$73,990**

**Below market rates for FHA-VA Financing
(Today's rate 11.244% APR).
Low interest rates for conventional financing
also available. We pay mortgage costs.**

2 Synagogues within 5 minutes

GULFSHORE HOMES HUNTINGTON WOODS

in the Village of Royal Palm Beach
1 mile north of Okeechobee Blvd. on Royal Palm Beach Blvd.

Models Open: Monday-Friday 10am-6pm, Saturday 10am-5pm,
Sunday 10am-6pm *Brokers Welcome
Phone: Sales Office 793-8366 or 798-3494

**Know the Important
Issues of
Our Community—**

THE AJC AFTER VATICAN COUNCIL II: A CHRONOLOGY OF SELECTED
AJC INITIATIVES IN JEWISH-CATHOLIC RELATIONS

The AJC correctly perceived that Vatican II had opened a window of unprecedented opportunity for Jewish-Catholic relations. The future of such relations however, was by no means insured by the mere promulgation of Nostra Aetate. Like any declaration, its promise lay in its implementation, not in its text. Unlike other high-minded documents however, Nostra Aetate has been taken quite seriously. The U.S. Catholic Bishops Conference, formed in 1966 as a direct result of the Council's empowerment of national hierarchies, set up, as early as 1967, a Subcommittee on Catholic/Jewish Relations. This subcommittee issued its own guidelines for the implementation and interpretation of Nostra Aetate in the same year. In 1968, the bishops established a full-time Secretariat for Catholic/Jewish Relations. Originally based at Seton Hall University, the Secretariat is now in Washington, D.C. Continuing its tradition of leadership in promoting Jewish-Catholic relations, the AJC began numerous joint programs with American Catholic groups in order to assist in the realization of the Council's intentions. What follows is a selection from the many activities which the AJC has conducted with Catholics in the U.S. and abroad in the post-conciliar period.

- 1966 - AJC organizes an Institute on Jewish-Catholic relations for faculty and seminarians at Woodstock College, a Jesuit institution, near Baltimore. To orient laypersons to interreligious encounters AJC publishes a Guide to Interreligious Dialogue. For the first time in American religious history, a Jewish organization (the AJC) gives an award to the American cardinals in "heartfelt appreciation" of their work at the Council.
- 1967 - AJC convenes six conferences around the country dealing with the training of Catholic religious educators. AJC follows up on its earlier Catholic textbook self-studies by participating in a conference in Rome on Catholic teaching materials in Europe and South America.
- 1968 - Intensive work continues in the area of teacher training, as an eight-week seminar for Catholic educators on Judaism is held in Chicago. A major conference of Jewish and Catholic theologians is held in the midwest.
- 1969 - AJC co-sponsors eight lectures at the Pius XII Religious Education Center in Detroit aimed at Catholic teachers. Reaching out to lay persons, the AJC co-sponsors a meeting with The Grail, a national Catholic women's organization on the meaning of Israel for American Jews.
- 1970 - A major study of the anti-Jewish bias of the famous Oberammergau Passion Play is published by AJC. Catholic support for a reworking of the drama is enlisted as the study is distributed to ecclesiastical authorities in West Germany.

- 1971 - During the 70's, the AJC uses its high-level contacts at the Vatican repeatedly to build support and understanding for Israel. In this year, the AJC submits a memorandum to the American cardinals on Jerusalem and the holy places to help offset Arab pressure on the Vatican. AJC convenes a major Jewish-Catholic conference in Philadelphia.
- 1972 - The National Interreligious Task Force on Soviet Jewry, headed by a Catholic nun, Sister Ann Gillen, is set up with AJC co-sponsorship in Chicago. The Task Force will raise awareness in the Christian communities about oppressed religious minorities in the Soviet Union and promote interreligious activism on their behalf. AJC representatives participate in an international conference with Vatican representatives on human rights and religious freedom.
- 1973 - Publication of Catechetics and Prejudice by Father John Pawlikowski. This volume summarizes the Catholic textbook self-studies conducted at St. Louis University. AJC's South American office conducts an extensive study of 134 Catholic textbooks used on the continent which receives a wide distribution among the Latin American bishops and education departments. A pilot project in Jewish studies is initiated by the office at a Jesuit university in Buenos Aires.
- 1974 - The Pro Deo and Louvain University (respectively, Italian, Spanish and French) text book self-studies are summarized in English under the title, How Catholics Look at Jews by Claire Huchet Bishop and published by the AJC and Paulist Press.
- 1975 - Several commemorations marking the ten year anniversary of the promulgation of Nostra Aetate take place in American cities under AJC sponsorship. On January 15, the Vatican Secretariat on Religious Relations with Judaism issues a set of "Guidelines on Catholic-Jewish Relations" calling for implementation of Nostra Aetate in the revision of text books, liturgy, preaching, as well as joint social action and study. AJC participates actively in a joint liaison committee with the Vatican Secretariat. The committee is charged to improve Catholic-Jewish relations throughout the world.
- 1976 - AJC representatives meet with Vatican officials in Jerusalem (1976).
- 1984 - As a result of the meeting, a communique is issued which condemns international attempts to defame and isolate Israel. Archbishop Thomas Donnellan of Atlanta addresses the National Executive Council (1977), calling interreligious cooperation "one of the most significant developments of the twentieth century." Also in 1977, AJC and Paulist Press copublish Faith Without Prejudice by Dr. Eugene Fisher, a work devoted to rebuilding Christian attitudes towards Judaism. AJC and National Interreligious Task Force representatives go to the Belgrade conference on Security and Cooperation in Europe (1977) to press for religious freedom and human rights for Jews and others in the Soviet Union. AJC leaders meet with Pope John Paul II (1979), who reaffirms his commitment to Nostra Aetate and the Vatican Guidelines for its implementation. During the 1980's, AJC launches a series of seminarians' conferences

which bring together future Jewish, Catholic and Protestant clergy. In 1983, in cooperation with the National Catholic Educational Association, AJC copublishes Eugene Fisher's, Seminary Education and Christian-Jewish Relations. AJC establishes the National Institute for Catholic-Jewish Education, directed by Sister Anna Marie Erst, in 1982. The Institute seeks to enhance Catholics' understanding of the Judaic heritage of Christianity by providing educational materials and resources for religious schools. In 1984, Archbishop John O'Connor of New York and Cardinal Joseph Bernardin of Chicago speak, respectively, at the AJC's Annual Meeting and at the NEC.

85-700-11

M018-January 14, 1985
el/ar

ISSUES IN THE JEWISH-CHRISTIAN DIALOGUE:

A Syllabus for Adult Education

Purpose

Jews and Christians are related to one another. For Christians, the people Israel are, in the words of the Apostle Paul, the rich olive tree onto which they have been grafted as a wild branch. Christianity grew out of the historical soil of Judaism and preserves in its rituals, practices and doctrines a Jewish heritage. In the theological sense, Christians are those who have been brought to the worship of the God of Israel by following a Jew from Nazareth. It is natural therefore for Christians to have an abiding interest in Judaism and the Jewish people. This interest has intensified in the two decades following the second Vatican Council.

Jews have always recognized in Christianity a version of their own faith and teaching "through a glass darkly." The sages of antiquity and of the Middle Ages understood the Jewish roots of Christianity. However perplexed - and, indeed, persecuted - Jews were by the institutional church, they did not doubt the monotheistic, Biblical core of the Christian message. Having seen some light in the other faith and having known much darkness in their experience of it as well, Jews are curious about the religion that is both familiar and strange. In a free and pluralistic country where few traces of religious coercion exist, this curiosity is maturing.

This course will put the relationship between the two great traditions into perspective. Our purpose is to understand the new relationship of respect that is supplanting the old relationship of contempt and, frankly to foster that relationship. We will focus on the great themes which have divided Jews and Christians, for example, the issues of Jesus, messiah, the Law, "old" versus "new" covenants and responsibility for the crucifixion, and assess the contemporary state of discussion of these issues. It is hoped that the course will both inform the participant of current learned discussions and serve as a stimulus to individual and communal theological reflection.

Format

The course is divided into eight units, each devoted to some historical or theological theme in Jewish-Christian relations. Each unit may be treated in one class session of approximately 1 1/2 hours duration.

The style envisioned for the course is that of a seminar. Each participant must read the material pertinent to the unit in order to derive benefit from the discussion. The group will be led by a resource person who need not teach, but must take responsibility for guiding the discussion. No special expertise is required for this role. Participants may elect to take responsibility for sessions on an individual basis.

This course can serve as either a preparation for dialogue or a vehicle for dialogue, that is, Jewish groups and Christian groups can take the course in isolation from one another or can study together. Clearly, the composition of the group will be decisive for the nature of the discussion and of the group-dynamics. Group leaders must take care to be attentive to this issue insofar as the course intends to be more than an academic experience. Whether as a course

about dialogue or a course in dialogue, the material covered is of more than antiquarian or sociological interest. It precipitates an encounter with the other and with oneself as persons of faith working towards a mature theological perspective on the relationship of Judaism and Christianity.

Required Texts

What are they saying about Christian-Jewish Relations, John T. Pawlikowski, Paulist Press (1980)

We Jews and Jesus, Samuel Sandmel, Oxford University Press (1973) selected official statements of the Roman Catholic Church

Readings

Unit I: Approaching the Other in light of Centuries of Estrangement

Sandmel: ch. 1

Unit II: Jesus in his Jewish World*

Sandmel: chs. 2, 3, 4

Unit III: Jesus in the sight of Christians and Jews*

Sandmel: ch. 5

Pawlikowski: ch. 4

Unit IV: Crucifixion and "Deicide"

Pawlikowski: ch. 1

Unit V: Law and Covenant

Pawlikowski: ch. 2

Unit VI: The Holocaust and the State of Israel

Pawlikowski: chs. 5 and 6

Unit VII: Jewish Views of Christianity

Sandmel: ch. 6

Pawlikowski: ch. 3

Unit VIII: Christian Views of Judaism

Nostra Aetate, with commentary and other documents

*It is recommended that all read one or more of the Gospels as additional background for these units.

Background Issues and Discussion Questions

Unit I. Tension arose between the followers of Jesus and other Jews about the meaning of their master's life. To first century Jews, accustomed to much religious diversity and ferment, Jesus' teachings were not unusually controversial. The claim that Jesus arose from the dead was also well within the imagination of a people who believed in resurrection. Although relatively free in their interpretation of the law, Jesus, and his followers were no different from other Jews in that respect. Jesus' or his followers' belief that he was the awaited messiah was also not strange to a people who daily anticipated deliverance from Roman sujugation. How then did tensions arise? Part of the reason was theological. Although Jesus was at home in Judaism, he did speak in his own name and either claimed - or had attributed to him by his disciples - a special authority and relation to God. The decisive theological tension was probably introduced by Paul. Paul cast the validity of all of Jewish belief and practice into doubt by his assertion that God has acted in a new way through Jesus. Guided by a certain interpretation of Paul's writings, some Christians began to believe that the Jews were rejected by God and that they were the sole inheritors of the ancient divine promises.

The crucial parting of the ways occurred as Paul's gentile followers came to outnumber the Jewish followers of Jesus, many of whom had actually known him. Soon a passionate argument between Jews over the meaning of faith and Torah grew into an ominous confrontation between Jews and gentiles. When the Jews of Palestine revolted against the Romans, shockwaves swept the diaspora. After the destruction of Jerusalem, during which the Jewish followers of Jesus were decimated, many gentile Christians disassociated themselves from the vanquished Jews in order not to incur the wrath of Rome. The Gospels reflect this movement in attitude from solidarity with the Jews to ambivalence about and finally repudiation of the Jewish people. The Gospels reflect as well the perception of some Christian communities that they were expelled from the Synagogue. While the history of this expulsion is not clear, it is certain that leaders of the developing rabbinic movement found reason to reject Christian interpretations of Torah. The excommunication of Christians from the Synagogue did not occur in the first century, nor was it uniform in the Jewish world.

With the end of the Jewish-Christian majority and the repudiation on both sides, the "Jesus movement" and emerging normative Judaism split into distinctive groups. Within two centuries, after surviving successive waves of persecution, the Christians "conquered" the Roman Empire. The Jews became an even more vulnerable minority in the new Christian state. As a complex history of social, political and economic factors intervened, tension and estrangement hardened into law and doctrine. With the outbreak of physical violence during the First Crusade, shadows lengthened across the Middle Ages.

1. What are the classic Jewish "grievances" against Christianity?
What are the classic Christian "grievances" against Judaism?
2. To what extent has the Jewish/Christian estrangement been caused by theological differences and to what extent has it been caused by socio-economic problems?
3. What socio-economic conditions encouraged the teaching of contempt for the Jews? What new social conditions have worked to encourage better relationships?

4. Is fundamental theological change possible in our attitudes towards one another? That is, can Jews and Christians affirm the value and integrity of the other's tradition out of the resources of their own tradition? Is theological re-thinking necessary or is democratic pluralism enough to foster mutual respect?
5. The Jewish thinker Franz Rosenzweig wrote of a divinely ordained design in the Christian "yes" and the Jewish "no" to Jesus. Briefly, Christianity calls us to recognize the possibility of eternity and salvation now, while Judaism calls attention to the tragic and unredeemed character of our world. Do you think that Jewish/Christian estrangement serves such a purpose in God's world or was - is - this estrangement simply a tragic human error?

Units II & III.

Modern historical research has shown that the Jewish world of first century Palestine was alive with many currents of belief and faith. It has become much easier to place Jesus in an appropriate context; that of the progressive Jewish movements of his day. In particular, Jesus seems close to the Pharisaic movement. Like the Pharisees - forbears of rabbinic Judaism - Jesus emphasized inner holiness, return to God, moral righteousness, prayer and discipleship. Scholars today understand that the harsh depictions of Pharisaic Judaism in the New Testament are caricatures rather than neutral descriptions, produced by Jewish-Christians engaged in a family quarrel with other Jews. From what is known of early rabbinic Judaism from other sources, it has become clear that Jesus occupied a place in the rabbinic world. Our new appreciation of the complexity and diversity of that world has led Jews and Christians to rediscover the Jewishness of the man, Jesus.

1. What changes have taken place in the ways we think about religion and history which have enabled Jews to inquire into Jesus?
2. While modern Jews have taken an interest in the "Rabbi from Nazareth," their understanding of him is, of course, quite different from that of the Christians. Are the newer approaches to Jesus good grounds for dialogue? Is Jesus a "bond or a barrier?"
3. Recent Catholic theologians have argued that Christology, that is, formal, systematic thinking about the meaning of Jesus for Christianity, must be done "from below." They mean by this that the Christian must learn what God has done in Jesus by studying Jesus' life and his humanity, rather than approaching the problem with preconceived ideas about Jesus' divine nature. Jesus' divinity is to be discovered in the midst of his humanity and from the vantage point of his humanity ("from below") rather than as something superimposed upon humanness. Are Jewish understandings of Jesus' humanity of interest to Christians in this undertaking or must these understandings be fundamentally incompatible with a Christian's theological needs?
4. What are your views of the "Jesus of history?" As a Jew, does Jesus seem to be a fellow Jew - perhaps, as Martin Buber wrote - an older brother?
5. As a Christian, what does Jesus' Jewishness mean to you? Does it imply any consequences for your feelings, attitudes and relations concerning contemporary Jews?

Unit IV. No other theological issue has so painfully divided Jews and Christians as the charge of "deicide"; that is, that the Jewish people willfully executed the son of God and bear an eternal guilt therefrom. This false dogma was a principal cause of Jewish disabilities throughout the centuries. Although rejected by the Council of Trent (1545-63), it was not until the Vatican Council II that the false teaching was fully identified as such and repudiated. In Fr. Pawlikowski's words, this repudiation was "the greatest single achievement" of the Council. Sophisticated modern research into the character of the New Testament documents and into the historical situation of the Jews under Roman rule tends to support the thesis that Jesus was killed because he was seen as a political threat to Rome, by Romans, albeit with the complicity of a corrupt Temple establishment. Some historians shift all of the blame onto the Romans, others hew to the traditional attribution of primary guilt to the Jews. Most agree that the documents cannot be read as factual descriptions of a trial, but rather reflect the memories, theologies, conflicts and purposes of different Christian communities, generations after the event.

This issue however transcends the scope of history. It is, in a sense, irrelevant what the historian decides actually took place. The relevant issue is whether the highly charged story of the last days of Jesus will continue to be used to legitimate anti-Semitism or whether deeper and truer uses will be realized.

1. Christians see in Jesus' death a willing sacrifice which enables the human person to once again be reconciled with God. What meaning - if any - could Jews find in the death of this one Jew?
2. What reasons can be given for the Roman opposition to Jesus? For the Temple priesthood's opposition?
3. The New Testament pictures the "Last Supper" as a Passover meal. To mark this, some Christians hold a Passover seder during Holy Week. Do such ceremonies enhance or impede interreligious understanding?
4. The dramatization of the last days of Jesus, a genre known as the "passion play" has existed since the Middle Ages. The best known of these, held at Oberammergau, Bavaria, continues in the medieval tradition of contempt for and rejection of the worth of Judaism. Many passion plays represent the stories of Scripture as if it were certain that the Jewish people un-animously condemned Jesus and bore an irremediable guilt in consequence. Would it be possible to write a passion play that makes use of contemporary scholarly insights, or must the Jews always appear as the villains?

Unit V. Jesus' attitude towards the ceremonial and ritual laws of Judaism was complex. While relatively free in his practice of some commandments, he was quite strict in following others. Indeed, Jesus urged his disciples to do all of the commandments and to exceed the standards of piety set by the Pharisees. Given the fluidity and ferment of Second Temple Judaism and the complicated character of the Pharisaic revolution, Jesus' attitude towards the law fits in well with the times. We must not imagine that Jesus was a lone dissenter against a world of "orthodox" Jews: that world had not yet come into being. Jesus and others, who passionately taught different interpretations of the Torah, were laying the groundwork for future orthodoxies.

It was Paul, not Jesus, who gave to Christianity a rather negative appraisal of Jewish law and an orientation which militated against the adoption or recognition of it. It is difficult to distinguish what Paul meant from the traditional interpretations given to his ambiguous thought. Increasingly, scholars believe that they have found a deep vein of conservative and positive appreciation for the law in Paul, despite what countless generations of Christians have read in his letters. The original context of Paul's letters increasingly clarify his intent. He did not address the significance of the Law for Jews, but for gentiles who would become Christians. They did not first need to become Jews and adopt the Law. Faith in Jesus sufficed to bring them to God. Thus the old opposition between Law and love, works-righteousness vs. grace, self-justification vs. divinely given reconciliation can no longer describe the relationship of Judaism to Christianity. The old stereotypes have been exposed as caricatures by sensitive scholars.

1. If Paul did not reject Judaism and its Law, but continued to affirm the integrity of both, what is the significance of Jesus' death and resurrection?
2. If it is not true that God made a new covenant with those taken from among the gentiles which replaced the older one concluded with the Jews, what sort of relationship does God have with the gentiles who have come together in a church?
3. Can there be two covenants? One expanded covenant? What happens to Judaism's claims of having a special, "chosen" relationship with God if the Christians are also included, in some sense, in the covenant?
4. The traditional distinction among Christians regarding the "Law" is that the "moral" precepts are to be observed but not the "ceremonial" commandments. Is this a useful distinction today?

Unit VI. The Jewish people have experienced two "alpine" events in this century: the unspeakable destruction of over six million European Jews and the rebirth of a Jewish commonwealth in the land of Israel. By pairing these two colossal events, we do not mean to reduce or distort the singularity and meaning of each one in isolation. Nonetheless, they seem to follow one another as day follows night. Indeed, most theologians consider them in this fashion. The Holocaust and the birth of the State of Israel pose fundamental and inescapable questions to Jew and Christian alike. They cause persons of faith in both traditions to abandon theological abstractions, riveting attention back to the terror of history and the crucial variable of human responsibility for history. Although there is no consensus among thinkers who have exposed themselves to the uncertain lessons of Auschwitz, the conviction has emerged that theology and philosophy cannot go on as if nothing had occurred: the very ways in which we think about humanity and God change in the shadow of this event. Similarly for Jews, and perhaps also for Christians, the reality of the Jewish state has changed fundamental categories. No longer are the Jews of necessity a people living in exile. Nor are they only a powerless minority, exposed to the arbitrary whims of often hostile majority populations. This new status has caused a seismic shift in Jewish moral, religious and political consciousness.

Correspondingly, the change of status has challenged classical Christian conceptions of the role of the Jews in history and has introduced blatant and subtle challenges to Christian theologies of Judaism.

1. The leading Christian scholar of the Holocaust, Franklin Littell, refers to that event as a "credibility crisis" for Christianity. In his view, the fact that the Holocaust occurred in the heartland of the Reformation calls into question the very validity and coherence of the Christian faith. Is this indictment, by a Christian, cogent?
2. Irving Greenberg has written that any theology after Auschwitz which could not be heard by burning children is obscene. Richard Rubenstein has called for the repudiation of the Biblical God of justice and mercy who could allegedly punish his people for their sins in death camps and for a return to a paganism whose only god is "omnipotent Nothingness." Such views attest to the radical character of post-Holocaust thinking. Can Jews and Christians continue to think in pre-Holocaust patterns about the great themes of their faith and about one another? Must they modify their thought? Must they abandon former beliefs?
3. Christians and Jews have different approaches to the Land of Israel. For Christians it is "holy" through association with Jesus, and the events of Sacred Scripture which took place there. For Jews, it is holy because God promised it to them through Abraham and that therefore their destiny is caught up with it in a present and future way. Can Jews articulate their love for the Land of Israel in categories Christians can comprehend?
4. Can Christians discover the radical significance for Jews of the earthly Jerusalem from their own hopes for a "heavenly Jerusalem?"
5. Is Zionism a religiously authentic development in Judaism? Is anti-Zionism another form of anti-Judaism, of anti-Semitism?

Unit VII. The Jewish people began their career with a sense of their own uniqueness. A "kingdom of priests and a holy nation," they differentiated their beliefs and worship from those of other peoples. Against the successive backdrops of Canaanite idolaters, Greek philosophers, Roman political and mystery religions, and the daughter faiths of Christianity and Islam, the Jews believed themselves to be uniquely loved and blessed by God. While not denying some measure of worth to certain aspects of pagan and Christian/Islamic religious life, they were certain that their own tradition, Torah, most perfectly enunciated God's will for humankind. Recent shifts in perspective have shaken this certainty. On the secular side, there has been an explosion of knowledge about the sociology and history of religions which has changed the ways in which religious traditions are understood. Both scientists of religion, who stand outside of any tradition, and those committed to belief, understand that there are broad areas of commonality between traditions. For those who stand within the Jewish tradition, there is a growing awareness of the value of Christian faith within a secularized and materialistic world. Jews have been moved to a new appreciation of Christianity in light of this awareness and in recognition of the stirrings going on in the churches to forever purge the faith of its anti-Judaism. In view of these changes, Jews have asked themselves whether the traditional categories for interpreting the meaning of other religions are still valid.

1. How have Jewish thinkers typically understood Christianity? Have they considered it a form of idolatry or of monotheism?
2. What is meant by the concept of "children of Noah?" Are Christians "children of Noah?" Is this concept adequate to categorize the Christian believer in terms of a contemporary Jewish theology?
3. The way in which a religion conceives of the other mirrors its conception of itself. Think about how the Jewish sense of self is changed by the various theological approaches to Christianity outlined in Pawlikowski.
4. Classical Jewish thinkers such as Maimonides were willing to grant that Christianity had value insofar as it spread a version - albeit a distorted one - of Torah to the gentiles. Such tolerance, welcome and rare as it was, still did not grant to Christians an authentic revelation. That is, Christianity was an entirely human thing. We modern Jews must wonder, paradoxically, whether Christianity is also a divine thing. Is Christianity a place where God has been active?

Unit VIII. The momentous events in contemporary Jewish history have caused a ferment in the long-stagnant Christian perspective on the Jews. Christian reflection on the Holocaust has led theologians to assess the dark tradition of anti-Judaism, the "teachings of contempt," and to work on purging Christianity of this negative dimension. An ecumenical spirit within Catholicism opened the Church to encounter with other Christian denominations and this new openness enhanced relations with Judaism as well. Thus, out of her own resources, the Church has been led to ponder anew the "mystery of Israel" upon which her own mystery is grounded. Where formerly there was exclusivity and condescension, there is now dialogue and respect. Against this background of exploration of, and respect for Judaism, numerous social contacts, dialogues, and study groups, theologians are seeking to develop the proper language to conceptualize the Jewish-Christian reality. The Vatican "Declaration on the Relation of the Church to Non-Christian Religions" ("Nostra Aetate," 1965) and the subsequent "Guidelines and Suggestions for Implementing Conciliar Declaration Nostra Aetate" (1974) provided Catholics with a beginning for this long, difficult process.

1. What new ground was broken by Nostra Aetate? What teachings were implicitly declared false therein? To what did the Catholic Church commit itself in the Declaration?
2. The final version of the Declaration was weaker than the various draft versions on the issue of Jewish guilt for the crucifixion. Would a stronger statement have substantially improved Jewish-Christian relations beyond what was already secured?
3. What are the strengths of Nostra Aetate? What are its weaknesses?
4. On the basis of your study of developments in Christian theology since Vatican II, how have theologians incorporated the concepts in the Declaration into their work? How have they moved beyond the Declaration?
5. What remains to be done on the Christian side? On the Jewish side?

THE SECOND VATICAN COUNCIL AND THE STATEMENT ON THE JEWS: AN INTRODUCTION

What is a Council?

In order to understand Vatican Council II, it will be useful to discuss the idea of councils in general and the background of Vatican Council II in particular. According to Catholic tradition, there have been 21 ecumenical councils in the history of the church. The word "ecumenical" means universal. An "ecumenical council" is one that has binding significance for the universal church. All of the leaders of the church need not be present, nor is the designation "ecumenical" given in consequence of geographic or numerical representation. It refers to the authority of such a council. An ecumenical council represents the highest authority in the church. In the Catholic view, the Holy Spirit is present at an ecumenical council, guiding the deliberations of the council fathers. Pope John Paul II, while bishop of Cracow, attended the Council and wrote of his belief that it was guided by the Holy Spirit:

Through the whole experience of the Council, we have contracted a debt towards the Holy Spirit, the Spirit of Christ which speaks to the churches (cf. Revelations 2:7). During the Council and by way of it, the word of the Spirit became particularly expressive and decisive for the Church.¹

It is clear that the declarations of the Second Vatican Council, such as Nostra Aetate, are regarded by the Church as inspired and of the highest authority.

Church Councils and the Jews

Throughout history, councils have often had a significant impact on the Catholics' relation to the Jews. The first council - the model for all others - met in Jerusalem under the direction of Peter before Christianity separated from Judaism. The apostles, including Paul, convened to discuss the question of whether it was necessary for gentile believers in Jesus to keep Jewish law. Apparently, some members of the Jerusalem church who were Pharisees (cf. Acts 15:5) taught that all Christians must follow the current rabbinic interpretation of the Torah. The apostles decided not to insist on this maximalist version of observance, but instead agreed upon a minimum standard. They ruled that gentile Christians must not eat non-kosher meats, especially those taken from animals sacrificed to idols. Furthermore, Christians must avoid adultery and other unchaste sexual relations. Thus, the very first council was devoted to defining the relationship between the emerging Christian movement and the Jewish tradition. The Council of Jerusalem set Christianity on a different track from Judaism by discarding the rigorous observance of the ceremonial law for gentile converts - who were soon to become the dominant force in the church. Functionally, the first council brought the church to a new level of self-definition through its collective resolution of problems; in this case, the problematic relationship of the church to its Jewish roots.

Of course, the problem presented by the ongoing co-existence of Christian and Jew was not as central to the subsequent councils of the church as it was to the first council. As formative Catholic teaching asserted that the Jews were rejected by God and that the church was the "new Israel," Judaism was stripped of any abiding theological value for Christianity. At most, the Jews remained as a threat to Christian truth; a perennial "return of the repressed." Ancient and medieval Christians feared that some heresies were caused by the perverse desire to imitate Judaism. Many writings against Judaism were intended, in fact, to discourage Christians from having interest in Judaism. One of the most anti-Jewish of the Church Fathers, John Chrysostom, fulminated against Jewish religion because so many of his fellow Christians in fourth century Antioch (Syria) attended synagogues to hear Jewish sermons! Given the concern for safeguarding Christian orthodoxy, church councils often enacted measures to minimize Christian contacts and exchanges with Jews.

As the Jewish situation in Europe declined during the Crusades, and as the Church felt threatened by Islam and by new heresies within, the severity of these legal measures increased. A leading example of this phenomenon is provided by the Fourth Lateran Council (1215), called by Pope Innocent III. This council was to have decisive and disastrous implications for medieval Jewish life. Christendom was troubled by heresy in the South of France, the Albigenses, and by the Muslim reconquest of the Holy Land. The Fourth Lateran Council was called to repudiate the Albigenses, held to be influenced by Jews, and to call for a new crusade. Against this background of preoccupation with the enemies of Christendom, the Council promulgated decrees against the Jews. Innocent III introduced new measures to isolate and discriminate against the Jewish "enemy," including distinctive clothing, a special badge and restrictions of their basic rights. The Fourth Lateran Council spurred the process of excluding the Jew from medieval society. In the first council, Christian ties with Judaism were weakened, and in the Fourth Lateran Council, Judaism was legally suppressed. The issue of the church and the Jews was to surface again in the 20th century and be treated in an entirely new way at the Second Vatican Council.

How did the Second Vatican Council come about?

The great issue which moved the pope to call for a council was how the church should understand herself in relation to the modern world. A world ravaged by two world wars and threatened with nuclear destruction confronted the Catholic church with unprecedented challenges. What should be the role of the church in this world and how should it meet its challenges?

Three months after his coronation, John XXIII had a captivating thought. In a discussion with his secretary of state about the great problems of modernity, the words "ecumenical council" suddenly came to his mind. He wrote in his diary, "Without ever having thought of it before... the term 'Ecumenical Council' (was) contrary to all my suppositions or imaginations on the subject. The first to be amazed by this proposal of mine was I myself, without anyone's ever having given me a hint of it."² The date of his inspiration was January 20, 1959. John referred to the idea as "a little holy madness."

Why should the idea of a council have been so radical as to be deemed madness? The answer is to be found, in part, in the fact that less than one hundred years had elapsed since the last ecumenical council, Vatican I. That council had set the Catholic church on a course of resistance to modernity. Before the council met in 1869, the Vatican had promulgated a "Syllabus of Errors" in which it condemned such modern conceptions as religious toleration, socialism, the theory of evolution and political liberalism. The Vatican took a defiant stand against many of the leading intellectual currents of the day. Branding them as heresies, it reserved the full truth for itself. At the First Vatican Council, the church strengthened its defenses even further by promulgating the doctrine of papal infallibility. Although the bishop of Rome had special authority in matters of faith and practice from ancient times, it was also believed that an ecumenical council was invested with equally high or greater authority. After the First Vatican Council, the pope alone was to be considered supreme and any Catholic who did not acknowledge his authority when he spoke ex cathedra would be anathematized. With this decision, it was widely thought that the age of councils had come to a close, given the superior authority of the pope.

The policies of the first Vatican Council had the advantage of tightening the discipline of the Church in a threatening age, but they had the disadvantage of truncating creative, intellectual dialogue with the world. A contemporary Protestant student of Vatican I wrote, "We do not condemn Catholicism for failure to adjust to the spirit of the age. Fidelity to ancient truth in the face of modern temptation has often been its strength. But we lament lost opportunities to engage the contemporary world. In a time of perilous opportunity the First Vatican Council had made a decision that cut off conversation with other Christians and marked the Roman Catholic Church as outmoded in the eyes of many perceptive and honest men."³

The desire to renew an open dialogue with the world, to initiate a new conversation with the "many perceptive and honest men" was Pope John's fervent hope. He believed that in order for the Church to serve the world, it must be in dialogue with the world. In order for the Church to give of itself to the world, it must live within it and not despite it. The accent was to shift from being a triumphal church to being a pilgrim church; from confrontation to conversation with other faith communities. The call was for dialogue with the world and especially a dialogue with other Christians. Pope John Paul II situated this concern for dialogue at the heart of the Council. He referred to the large sections of contemporary humanity with whom the church wishes to be in conversation as "circles of dialogue:"

It would be possible to separate ourselves from these men and these circles by giving our own personal answer to God through faith in the Church, but the Council has adopted a different position. If in the past there was a tendency to use the method of separation to preserve the purity of the faith, Vatican II has indicated a different way of enriching it.⁴

Thus, one of the chief tasks of the council would be to enrich Catholic faith and to renew Catholic theology by a reorientation towards non-Catholic humanity. With an ecumenical orientation of this kind, it was natural for the Church to consider anew its relationship with the Jewish people. John XXIII summed up the

goal of his "holy madness" in a homey phrase, what was needed he said was "a gust of fresh air in the Church because we need to emerge from our ghetto." Did he know that he had initiated a process whereby the Jews would soon emerge from a theological ghetto of contempt and irrelevance to which the Church had long ago consigned them?

How did Nostra Aetate, number IV.: The "Jewish statement" come about?

The statement on the Jews does not stand alone, it is point number IV in a document entitled, "Declaration on the Relation of the Church to Non-Christian Religions." This document is generally known by its Latin title, Nostra Aetate ("In our age..."). The Church's relation to the Jews is treated in the context of its relations to members of other world religions. How did the statement originate, and how did it arrive at this literary and theological location?

After John XXIII expressed his desire to convene an ecumenical council, he established a preparatory commission which solicited suggestions from the Catholic hierarchy regarding the agenda of the proposed council. A number of respondents asked that the issue of anti-Semitism - so terrible and constant in this century - be on the agenda. Much of the impetus for this desire came from the recognition that the devastation of the Holocaust was related to centuries of Christian hostility to and contempt for Jews. One of the leaders in bringing this "teaching of contempt" before the eyes of the Church was the French-Jewish historian Jules Isaac. Isaac's powerful writings on Christianity and anti-Semitism came to the attention of John XXIII, who invited him to the Vatican. As a result of an audience with Isaac on June 13, 1960, the pope came to believe deeply in the necessity of eliminating all traces of anti-Semitism from church life and doctrine. Henceforth, Pope John and his successor, Pope Paul VI, would take a personal interest in the issue of Catholic-Jewish relations.

In the second stage of preparation for the council, the pope established several commissions and secretariats charged with the task of formulating the suggestions into proposals and principles of discussion. The German biblical scholar, Augustin Cardinal Bea, was appointed to direct the Secretariat for the Promotion of Christian Unity. After the meeting with Jules Isaac, the pope directed Cardinal Bea to prepare a statement on the Jews. As Cardinal Bea's office was to formulate the new approach to ecumenism in general, it seemed to be the appropriate place under which the problem of Catholic-Jewish relations and anti-Semitism should fall.

Immediately, however, two problems with this arrangement called forth criticism from both Catholics and Jews. The first problem was the inclusion of Catholic-Jewish relations in the framework of the problem of Christian unity. Should the Jews be included in the framework of ecumenism? Does the oecumene (the "household" of faith in Greek) include those of other faiths? Previous usage had limited "ecumenism" to intra-Christian relations. For this part, Jews were understandably disturbed by the implicit suggestion that they be included in a grand design for Christian unity. Some reasoned that the proper setting for a discussion of anti-Semitism was under the rubric of social problems or of religious freedom. Yet others felt that to limit the Church's discussion of Judaism to "the Jewish problem" avoided the basic issue, that is whether Judaism - contrary to traditional Christian teaching - has enduring worth as a religion.

To treat the Jews only as a problem would be demeaning. A repudiation of anti-Semitism would indeed be valuable, but could not the Church also say something positive about Jewish existence? Thus the second problem following on the first was that of the scope and goal of any statement. Many felt that the council should affirm the value of Judaism in addition to repudiating anti-Semitism.

The original statement drafted by Cardinal Bea's Secretariat did in fact address the positive and the negative and it was placed in a document on Christian unity, the Schema on Ecumenism. As is well known, an intense controversy over the document during the four sessions of the Council altered and weakened the statement. The protracted attempt to subvert the statement by conservative prelates, convinced anti-Semites, and the representatives of Arab states both subjected the statement to four revisions and removed it from the Schema on Ecumenism. The statement was eventually developed into an independent document on the relation of the Church to non-Christian religions, "Nostra Aetate." The long peregrination of the statement evoked much disappointment and cynicism among both Jews and Catholics during the three years of the Council. During that uncertain period, the AJC played a major role in helping to shape public opinion in support of a statement.

The AJC and the Council

That the statement did pass was due in no small measure to the activism of the American bishops and to the pioneering efforts in Catholic-Jewish relations made by the American Jewish Committee. As bishops in the country where the largest number of Jews reside, the American prelates were keenly aware of the need for a full and honest confrontation with the issue of anti-Semitism. During the course of the Council, while conservative forces sought to eliminate or eviscerate the statement, the American bishops spearheaded the effort to adopt a strong, explicit text. In addition, the gains made by the AJC in the preceding decade to advance Catholic-Jewish relations in the U.S. helped to create the climate for the bishops' activism.

Well before the convening of the Council, the American Jewish Committee had assembled a body of major research documenting the extent of negative and distorted images of Jews and Judaism in Christian religious teaching materials. This information, derived from self-studies of religion textbooks initiated by the AJC and carried out at Protestant and Catholic universities in the late 1950s and 1960s was eventually used by Cardinal Bea in his preparation of the Statement.

During the Council, leaders of the AJC such as John Slawson, Executive Vice President, David Danzig, Associate Director, Zachariah Shuster, Director of the European office, and Rabbi Marc Tanenbaum, Director of Interreligious Affairs, played crucial roles in communicating Jewish concerns and perspectives to the Vatican. The door for such interaction was opened by Cardinal Bea, not forced - as some critics alleged - by the Jewish leaders themselves. Cardinal Bea asked for memoranda from Jewish agencies in the preparatory stages of the council. The AJC responded in 1960 and again in 1961 by submitting the research coordinated by Judith Hershcopf Banki on the image of the Jew in Catholic textbooks and on anti-Jewish passages in Catholic liturgy. These studies were to provide Bea's Secretariat with important desiderata for the future statement.

The original memorandum was supplemented by documentation, requested by Cardinal Bea and provided by AJC offices abroad, regarding Catholic textbooks used in Europe and South America, which also revealed that teachings of contempt were widespread.

The "Jewish issue" was not discussed at the first session of the Council (October - December, 1962). Between the first and second sessions however, the AJC devoted much effort to insure that the Jewish issue not be lost at the Council. One key effort was a meeting at AJC headquarters in New York between Cardinal Bea and Jewish civic and religious leaders from the several Jewish denominations. Bea was able to hear the diversity of Jewish concerns and propose his thoughts on a statement to living dialogue partners. The discussion helped to define the content of the statement.

In the arduous period of controversy and opposition to the statement on the Jews during the second, third, and fourth sessions, the AJC pursued a two-front strategy. AJC leaders such as Dr. John Slawson met with Pope Paul to clarify ongoing Jewish concerns for him. Zachariah Shuster arranged a dramatic meeting between the pope and Rabbi Abraham Joshua Heschel on the opening day of the third session (September 14, 1964). Heschel and Shuster left the meeting reassured at a time when much apprehension about the future of the statement had developed.

On the domestic front, Rabbi Tanenbaum worked indefatigably to defend legitimate Jewish concern for the passage of the statement against those Jewish critics who accused the AJC and other agencies of undignified meddling in Catholic affairs. For these critics, it was illegitimate for Jews to become involved in what appeared to be a purely internal affair of the church. The AJC however recognized from the beginning that the Council provided a unique opportunity for the improvement of Catholic-Jewish relations - a matter of obvious and legitimate concern to Jews. History would appear to vindicate this perception. The American bishops, although independently committed to a statement on the Jews, were undoubtedly strengthened in their resolve by the support of the AJC.⁵

Conclusion

Twenty years after the promulgation of conciliar decree Nostra Aetate it is difficult to appreciate the intensity of the controversy which surrounded the statement on the Jews and the role of diplomacy and crisis management played by the AJC. The deep tensions between progressives, moderates and conservatives in the Church were revealed by the controversy, as was a persistent residue of classical Christian anti-Semitism. Divisions within the Jewish world were also revealed: those who saw interreligious relations as a legitimate and productive field of Jewish endeavor were opposed by those favoring insularity. But the future seemed to belong with the former group. Nearly two millenia of "official" Catholic antagonism was coming to an end. Two decades later, what is of final importance is not the controversy or intrigue, but the fact that a

Declaration was adopted which ushered in a new era. Nostra Aetate initiated a process of critical reflection within the church. In the twenty years since its adoption, Catholics and Jews have learned greater mutual respect and understanding than had been possible in the past two thousand years. Although not without birthpangs, a new age had begun.

THE DECLARATION ON THE RELATION OF THE CHURCH TO NON-CHRISTIAN RELIGIONS
(Nostra Aetate): A Synopsis and Commentary

I. Synopsis: Nostra Aetate begins with the recognition that humanity is being drawn together in our time. The world has grown smaller, the fathers seem to say. The Church recognizes the common interests of humanity and wishes to work within it to foster fraternal relations among all peoples and faiths. To this end, the Declaration will explore and emphasize what all persons have in common.

Commentary: * The point of departure is felicitous. In former times, the Church bemoaned the great diversity of religions and emphasized those factors which distinguish Catholics from all others. The value of diversity lay only in the opportunity it presented the Church for mission. The Declaration's emphasis on the oneness of the human community under God - while yet preserving the Church's own sense of election - reinstates a more Biblical perspective. It returns to the Hebraic concept of a humanity made in God's image (Gen. 1:26). All of human life is sacred. Subsequent documents, which developed out of Nostra Aetate, such as the German Bishops' Declaration (1980) express gratitude to Judaism for its discovery of this profound insight. Pope John gave primary consideration to the solidarity of humankind throughout his pontificate.

The Declaration affirms that a deep universal bond exists between all persons not only on account of their origins, but also on account of their destiny. The end of all human beings is God.

* The Declaration gives new prominence to the universalism of the Hebrew prophets. As in Zechariah's vision (Zech.9:22), all men will come to the Holy City to worship the Lord. The prophetic emphasis on a universal return to God balances the classical and much misunderstood Catholic doctrine of "no salvation outside of the Church." After the Council, Catholic theologians Karl Rahner and Hans Kung developed this emphasis into a positive theology of salvation for those who are outside of the Church.

The common elements of the world religions are described in the form of questions about the ultimate nature of life. The religions answer the "unsolved riddles of the human condition," which "stir the hearts of men."

* The world religions are characterized as arising from human needs. Responding to a restlessness in men, they offer answers to life's eternal questions. This view reflects the famous expression of St. Augustine: "Our hearts are restless and they will not rest until they come to rest in Thee." Although there is undoubtedly truth in this, notice that the Declaration avoids ascribing a supernatural source to the non-Christian religions. They are human projects rooted in man's searching nature. One might conclude that the search comes to an end in the Church whose

faith alone is supernaturally disclosed. In its specific treatment of the world religions (nos. II and III), the Declaration is consistent in interpreting them only as products of human insight and activity. It is important to realize however that it acknowledges the divine origins of Judaism and in this way marks Judaism off from the others, drawing it into a special relation with the Church.

II & III. In these sections, Nostra Aetate speaks of the tribal religions, and of Hinduism, Buddhism and Islam. The Declaration acknowledges that in all of these faiths human beings have been moved to contemplate God and to perform godly acts. The text shows sensitivity and knowledge of the distinctive features of each religious path; Hinduism is praised for its philosophical acumen, Buddhism for its insight into the ephemeral nature of reality and Islam for its monotheistic faith and practice. The Church declares her esteem and reverence for all that is "true and holy in these religions." She urges her sons to enter into dialogue with the practitioners of these faiths and to further moral cooperation with them. Additionally, it calls Christians and Muslims to forget their troubled past and work together for a peaceful, human future.

* The Declaration makes clear that while these faiths often do reflect a ray of truth, the Church is bound to proclaim its truth which, finally, holds forth the "fullness of religious life." The Church indeed acknowledges truth outside of her own - an important step forward - but ranks that truth below her own. She thus reserves the right to witness to the nations, but confesses that she must do so in a truly humble and open way. She declares herself to be open to learning the truths of the other faiths and earnestly wishes to enter into dialogue with their adherents. This openness should not be construed as a devious new strategy for proselytization - precisely the opposite is intended, but neither should it be assumed that the Church has renounced witnessing to others.

IV. Section number IV, the statement on the Jews, is a dense and in places a difficult document. Some of its complexity stems from the fact that it has so much negative teaching to overcome but cannot do so all at once. It is therefore a product of many compromises.

It begins with the Church's rediscovery of Judaism in her own origins. Since the Council's basic mission is to come to a new understanding of the Church, this rediscovery is crucial. In searching for herself, the Church finds the Jewish people.

* John XXIII urged that the Council explore the meaning of the Church in terms of Biblical categories rather than in terms of the technical expressions of canon law. Hence, the documents of the Council refer to the Church as "the people of God" or as "the people of the New Covenant." The Jews are referred to as "Abraham's stock." These concrete, Biblical images of the Church already reflect the leavening influence of a return to Hebraic roots.

Since the Church believes herself to have been formed by God (she has sometimes called herself the "mystical body of Christ") her origins are not only in history, but in a "mystery" as well. Thus, she looks into her own supernatural origins and discovers a mystical relation, a "spiritual bond" with the Jews. The Church acknowledges that her own beginnings are linked in a mysterious (and not simply historical) way with Israel's beginnings. Accordingly, the Church cannot forget that she received the revelation of the Old Testament through the people of the Covenant, nor can she forget that she draws sustenance from the Jews, whom the apostle Paul likened to the root of an olive tree on to which the Church, like wild branches, has been grafted. Furthermore, as Paul reminds her, the Jews are still beloved by God and are heirs of divine promises. Jesus was born a Jew.

* The Declaration says that the Church has both a spiritual and a temporal, historical relatedness to Judaism. It reminds all that Jesus and the disciples were Jews and that these facts must ever be borne in mind. Although this may not seem controversial or startling to us, we must remember that traditionally the Church minimized the importance of these Jewish origins. There have always been movements in Christian theology which tried to "gentilize" Jesus. In the background of the Church's affirmation of his Jewishness, lies the memory of groups such as Nazi Germany's "Deutsche Christen," who taught that Jesus was an "Aryan." The Council means to put an end to these heresies forever.

The Declaration also speaks about the spiritual relatedness of the Church, "the people of the New Covenant" to "Abraham's stock." Much of this text derives from the complex theology of the apostle Paul. Paul agonized about the relation of the gentiles who believed in Jesus to his own kinsmen who did not. He was convinced that these new believers shared in Israel's ancient promises because he was convinced that God had acted through Jesus to save His creation. But he was also convinced that Jewish existence had continuing value and he was greatly troubled and concerned for his people. Paul conceptualized the relationship between the Jews and the gentile Christians in several ways. In one figure, he called the Christians "Abraham's children according to the spirit." The Jews were Abraham's children according to the flesh (Gal.3:7-9, Rom.4:13ff). In another figure of speech, the Church is the wild olive branch which God has grafted on to the Jewish root.

The ancient church fathers read Paul to mean that the spiritual children of Abraham displaced and supplanted his physical children; the "spiritual" being more greatly valued than the "physical" in the late Hellenistic world. A doctrine of the Jew's rejection by God, based on a distorted reading of Paul, took hold. Today a growing number of scholars recognize that Paul did not say this. He holds the relation of the Jews to the Church in tension; he does not resolve it in favor of the Church! Rather, Paul believes that Jews and Christians are meant by God to coexist

until the end of days, when God will wed them together. Mysteriously, God will be "all in all" (I Cor. 15:28). The resolution of the Jewish-Christian tension will occur in the "fullness of time," which Paul expected in his lifetime. Unlike the classical Christian tradition, modern scholarship emphasizes that Paul continued to love his people and give them a role in the mysterious schema of salvation.

The Declaration anticipates this interpretation of Paul to a certain extent. In that the Church "draws sustenance from the root" (present tense), the council fathers acknowledge the on-going value of Judaism and not merely its historical value. There are, however, problems. The Declaration considers Judaism primarily under its aspect as a prologue to Christianity. Biblical history is understood as a foreshadowing of the Gospel. Thus, the deliverance from Egypt anticipates typologically the deliverance mediated by the cross. Abraham becomes something of a proto-Christian. In this respect, the Declaration fails to confront directly certain aspects of ancient tradition: "Old Testament" as a prelude to "New Testament," the Hebrew prophets' words as fulfilled in Jesus' career, etc. What is new is the tone of respect and esteem for Judaism. We could say that the Council did not live up to the full potential of Paul's thought, but in all fairness the new exploration of Paul, although indicated in certain preconiliar scholars such as Jean Danielou and Jacques Maritain, only began in earnest after the Council. Perhaps the new search into Paul was inspired by the prominence the Declaration gave to the key Pauline passage, Romans 9-11. Subsequent documents are, thankfully, much more explicit in spelling out the contemporary value and divine significance of Judaism, continuing the renewal of Catholic thought definitively and irreversibly begun by the Council.

Thus the Church is bound to the Jewish people for historical and spiritual reasons. Her faith derives externally from ancient Judaism and internally from the God who gave the Jews the revelation of Torah. This bond is of enduring value. Given this affirmation of Judaism, the Declaration now raises two difficult issues which have troubled relations over the centuries and all but obscured the existence of the bond. Following each issue, the Declaration mandates "remedial action."

1. The Jews did not accept the Gospel and even opposed its dissemination. Yet despite the Jewish "no" to Jesus, God still holds the Jews most dear "for the sake of their fathers." (An earlier draft expressed hope for the conversion of the Jews at this point. The final version wisely leaves that out, implying instead that God alone knows the day - which the Church awaits - when all men will serve him "with one accord.")

Due to the richness and complexity of the spiritual bond between the Church and the Jews which endures despite their opposition to the Gospel, the Council calls for brotherly dialogues and joint scholarly undertakings. The fruit of these will be enhanced understanding and mutual respect.

2. The Jewish leaders and other Jews pressed for Jesus' death. However, what happened in Jesus' passion cannot be charged to the Jews in a collective sense. Neither all of the Jews alive at that time (c. 33C.E.) or subsequently can be blamed. The commonly held but false teaching that the Jews as a people are eternally guilty for their crime is decisively rejected. Although the Church is indeed the "new people of God," the Jews must not be presented in a pejorative or degraded manner in any Catholic teaching or preaching. The traditional manner of representing Jews as rejected and accursed is repudiated. Furthermore, no one can henceforth use the Bible as a basis for this "teaching of contempt." The false presentation of the Jews does not follow from Holy Scripture.

* The inclusion of these two negative statements aroused much controversy and misunderstanding. The first statement, "Jerusalem did not recognize the time of her visitation..." seemed to many to introduce a discordant and unwelcome intrusion of precisely the theology that ought to be overcome. It was the second statement however, that all Jews without distinction ought not to be blamed for the crucifixion, that evoked the strongest criticism. This text was widely misunderstood as a pardon; the Church, many thought, was forgiving the Jews for their alleged crime. Many Jews were outraged. They need not be forgiven for a crime they did not commit! It is clear however that the text says no such thing. First, it is not addressed to Jews but to Christians. Second, its point is not to forgive anyone but to lay down an authoritative teaching and to repudiate a false one. The statement repudiates the pseudo-theology that the Jews are collectively guilty of "deicide" and doomed to wander and suffer for their sin.

Earlier drafts of this statement were stronger in their repudiation of the false teaching. The term "guilty of deicide" - the ancient accusation against the Jews - was used. Much to the disappointment of many Catholics and Jews, the phrase was deleted in the final version because some fathers thought it was ambiguous. Critics of the decision discerned the influence of Arab governments in this weakening of the Declaration.

These two negative issues do introduce discordant notes into the Declaration's harmonious overture, but it is appropriate, after all, that the document faces these problems squarely. Silence on the flashpoints of the historical Jewish-Christian confrontation would have been unsettling. What many Jews and Christians would have liked to see at this point was a confession that Church teaching led to anti-Semitism and even a request by the Church for forgiveness. Far from having done so however, the document cites those alleged actions of the Jews which have given Christians offense.

The Declaration is less than thorough in its treatment of past wrongs but that is balanced by a very positive orientation toward the future. By this Declaration, the Church made a commitment to improving the image of Jews and Judaism in her teaching and preaching. It is a commitment which has been ignored in some

parts of the world but pursued with sincerity and vigor in others. As a direct result of the call for dialogue and the rejection of any negative teaching, the Church initiated text book studies and reforms, revisions of liturgy, joint projects of study and social action, the establishment of national commissions to further Catholic-Jewish relations, and an International Vatican-Jewish Liaison Committee. The provisions of the Declaration have been realized in innumerable, tangible programs over the past twenty years. (See the chronology in the kit on AJC's post-conciliar initiatives, e.g.)

In final section of the statement on the Jews, the text explicitly repudiates anti-Semitism. Following Pope John's wish that the council not engage in condemnations, the Statement decries (reprobat) anti-Semitism, rather than condemns it (damnat). Anti-Semitism at any time, by anyone, is firmly repudiated as incompatible with the Gospel. The true Christian teaching is that Jesus went to the cross freely to atone for the sins of all. Human sin per se, not the specific guilt of any one group, led to the crucifixion. The Church's duty is to proclaim God's love and gift of reconciliation offered by the cross.

* Although critics have charged that the forceful word "condemn" should have been used to reject anti-Semitism, the Declaration could hardly have been more forthright. Anti-Semitism will no longer find shelter in the Church. And in fact the 1975 Vatican Guidelines did use the word "condemn." This means not only that the Church will no longer tolerate popular anti-Semitism in her midst, but that nothing in the Christian tradition, for example the Scriptures, shall be used to support anti-Semitism. The Church has agreed upon a powerful criterion here to delegitimize Christian anti-Semitism. By repudiating the anti-Semitism of the past in addition to that of the present ("...at any time and by anyone.") the Church implicitly rejects centuries of antagonism to Jews. Subsequent statements of the Church explicitly reject anti-Semitism and acknowledge past injustices to the Jews. The tragic canons of the Fourth Lateran Council, mentioned above, are here rejected even though they have long ago fallen into desuetude.

The last teaching of the Declaration reiterates the underlying theme of Nostra Aetate as a whole; the commonality and solidarity of the entire human community. Although it does so now in an inverted way. All persons are sinners and for their salvation Jesus died. The positive implication of this teaching is that the Jews are not greater sinners than anyone else. Although this doctrine was fully enunciated at the Council of Trent (1566), it was insufficiently stressed in the long eras of fervent anti-Semitism. This new emphasis underscores the Church's commitment to correct its teaching on the Jews.

V. The final section of Nostra Aetate draws one great conclusion from the foregoing essay on human solidarity; no foundation remains for any theory or practice that sanctifies discrimination, prejudice and racial hatred. The Christian faithful are exhorted to live in peace with all persons and religious groups, for only by so doing can they truly enjoy the Fatherhood of God.

* This conclusion was apparently added to broaden the context of the rejection of anti-Semitism lest someone conclude that the Church decries this form of hatred more strongly than other forms.

85-700-5

IAD-R059(2)-1/14/85

LANDMARK STATEMENTS IN CATHOLIC-JEWISH RELATIONS

Conciliar Declaration *Nostra Aetate* inaugurated a new era in Catholic-Jewish relations. During the next two decades, many national hierarchies, regional synods and local dioceses in Europe and America issued statements which interpreted and applied the Declaration. These statements, reflecting the new atmosphere of dialogue and collegiality between Catholics and Jews, often reflect a greater enthusiasm and openness than do the restrained formulations of *Nostra Aetate*. They testify to the progress of the vital and positive encounter between members of the two religious communities initiated by the Second Vatican Council. Furthermore, they build a tradition of normative Catholic interpretation of *Nostra Aetate*. These authoritative documents make explicit the implicit promise of *Nostra Aetate*.

Some of the statements are highly theological, others are more practical in nature. All offer specific guidelines and programmatic suggestions for the implementation of *Nostra Aetate*. In addition to the national and regional statements, there have also been two study papers and an important set of guidelines emanating from the Vatican. In all, these documents form an impressive body of scholarly and action-oriented interpretation of *Nostra Aetate*. They are a testimony to its historical influence and to the deep process of renewal that it initiated in the life of the Church.

A chronological list of some leading documents follows with selections from their texts. Two complete documents, the Vatican Guidelines (1975) and the Statement of the American bishops (1975), as well as two addresses by Pope John Paul II are also appended. Sources for these documents can be found in the Bibliography.

- 1967 - The newly established "Sub-committee (now called, "Secretariat") for Catholic-Jewish Relations" of the National Conference of Catholic Bishops (U.S.A.) issues Guidelines for Catholic-Jewish Relations.

Its purpose is "to assist all levels of the Church to put the Council's directives into action." Among its many provisions, it called for "a frank and honest treatment of Christian anti-Semitism in our history books, courses and curricula" and "an acknowledgement of the living and complex reality of Judaism after Christ and the permanent election of Israel." (Notice how much more explicit this is than was *Nostra Aetate*.)

- 1968 - Latin American Bishops' and Jewish Leaders' Joint Statement. This brief document emphasized the need to initiate practical, cooperative work to eliminate prejudice and promote greater mutual knowledge and respect.

- 1969 - Vatican study paper: "Reflections and Suggestions for the Application of the Directives of *Nostra Aetate*, IV."

Unlike Nostra Aetate, this document addresses the problems posed for Catholics by the existence of the State of Israel. It does so in a very positive fashion. "Fidelity to the covenant was linked to the gift of the land, which in the Jewish soul has endured as the object of an aspiration that Christians should strive to understand." "The existence of the State of Israel should not be separated from this perspective..."

The document applies the directive of Nostra Aetate that nothing should be taught about the Jews which does not conform to the truth of scripture with new precision and sensitivity: "With respect to Bible readings, much care should be taken in the homily with respect to right interpretations, especially of those texts which seem to put the Jewish people in an unfavorable light."

The document also teaches that Jesus was a Jew - a point on which Nostra Aetate did not dwell - and draws an important lesson from that fact: "Jesus, as also His disciples, was a Jew." "The points on which He took issue with the Judaism of His time are fewer than those in which He found Himself in agreement with it. Whenever He opposed it, this was always from within the Jewish people, just as did the prophets before Him." This is a very powerful and radical statement which curtails the ancient practice of severing Jesus from his Jewish milieu and seeing nothing but conflict and opposition between him and his countrymen.

1970 - "Pastoral Recommendations": the statement of the Dutch Bishops. The statement speaks of the duties of Catholics, including: "The Church has the duty to reflect on the entire history of the Jewish people before and after Christ and on their self-understanding." It makes clear that Christian scripture - and consequently, Christian self-understanding - can become fully intelligible only in dialogue with Jews. "A thorough knowledge and correct understanding of the Bible... cannot be fully attained without familiarity with Jewish awareness of God and Jewish understanding of biblical terms."

1973 - "Eighteen Theological Theses," a study paper of the National Catholic Commission for Relations with the Jews, Belgium. This very substantial and progressive analysis of the meaning of Jewish existence combined new theological insights with corrections of ancient teachings. Here are three theses:

(10) "To insist that the Church has taken the place of the Jewish people as salvific institution, is a facile interpretation... The Church may call herself 'people of the covenant' only to the extent that she lives... according to the message of Jesus. She will not be that people fully until the end of time." (This effectively overturns the entire theological tradition in which the church claimed to have displaced the Jews in God's plan.)

(13) "The Jewish people is the true relative of the Church, not her rival or a minority to be assimilated." (The church affirms the divinely ordained permanence of Jewish existence and embraces a pluralistic co-existence.)

(18) "To the extent that Christianity rediscovers in Judaism the roots of her own faith and no longer considers Judaism an errant or obsolete religion, the missionary witness of the Church will no more attempt a 'conversion of the Jews' in the current sense of the term, that is, annexation or proselytism."

- 1973 - "Pastoral Orientations on the Attitude of Christians to Judaism" a statement by the French Bishops' Committee for Relations with Jews. The statement explores the profound spiritual meaning of ongoing Jewish existence for the Church and also calls Christians to reform their views of Jews.

"It is most urgent that Christians cease to represent the Jews according to cliches forged by the hostility of centuries. Let us eliminate once and for all and combat under any circumstances those caricatures unworthy of an honest man and more so of a Christian... We strongly denounce and condemn these defamatory designations which are still, alas, current among us, openly or in disguise." (Full text included in kit.)

- 1974 - The Swiss Bishops asserted the need for sensitive and informed preaching and teaching about Judaism in a statement issued by the Synod of Basel.

"Reviewing the past, we must confirm with regret than an often faulty and hard-hearted presentation of Judaism led to a wrong attitude of Christians towards Jews. Hence great care must be taken in religious instruction, liturgical services, adult education and theological training, to offer a correct interpretation of Jewish self-understanding. The exposition of conflicts, as they present themselves in the New Testament, must conform to recent developments of our insight."

The tenth anniversary of Nostra Aetate, 1975, witnessed a number of significant developments.

- 1975 - The Vatican's newly established Commission for Religious Relations with the Jews issues, "Guidelines and Suggestions for Implementing the Conciliar Declaration Nostra Aetate." This benchmark document "condemns" anti-Semitism as a heresy. (Full text included in kit.)

The American Bishops issue an expanded treatment of their 1967 paper. "Statement on Catholic-Jewish Relations" commemorates the tenth anniversary of the Council and the leading role the American hierarchy played in working for the ratification of Nostra Aetate. (Full text included in kit.)

German Bishops' Statement: A Change of Attitude Towards the Jewish People's History of Faith. This brief but moving document confesses responsibility and guilt for the Holocaust and affirms the special burden of the German church to work for improved relations with the Jews.

"Our country's recent political history is darkened by the systematic attempt to wipe out the Jewish people. Apart from some admirable efforts by individuals and groups, most of us during the time of National Socialism formed a church community preoccupied with the threat to our

own institutions. We turned our backs to this persecuted Jewish people and were silent about the crimes perpetrated on Jews and Judaism... The honesty of our intention to renew ourselves depends on the admission of this guilt... On our church falls the special obligation of improving the tainted relationship between the Church as a whole and the Jewish people and its religion."

1977 - Second Vatican study paper by Prof. Thomasso Frederici renounced proselytization and spelled out the church's commitment to dialogue.

1980 - Second statement of the German Bishops: "On the Relation of the Church to Judaism." This statement is perhaps the most elaborate and ramified theological analysis of any of the "official" documents. The bishops consider all of the classical Christian arguments against Judaism and gather evidence for entirely new perspectives.

"The positive assertions of the New Testament about the Jews and their salvation must be considered more strongly in Christian preaching and theology than they have been in the past. The second Vatican Council explicitly accepted this mission."

Pope John Paul II addresses the Jewish community of Mainz, Germany (Full text included in kit.)

1982 - Pope John Paul II addresses representatives of Catholic Bishops' conferences from around the world assembled in Rome on the importance of Jewish-Christian dialogue and continuing to improve Catholic teaching on Jews and Judaism on all levels. (Full text included in kit.)

1983 - The National Conference of Brazilian Bishops publishes a statement, "Orientations for Catholic-Jewish Dialogue," after two years of study. This statement is especially noteworthy given the fact that Brazil is the world's most populous Catholic country. The document amplifies the basic insights of Nostra Aetate but also makes explicit the Jewish right to a secure and peaceful existence in the State of Israel. (Full text included in kit.)

THE AJC AND VATICAN COUNCIL II: A CHRONOLOGY OF THE AGENCY'S INVOLVEMENT

The AJC was the leader among Jewish organizations in working for the approval of Nostra Aetate (The Declaration on the Relation of the Church to Non-Christian Religions). Under the direction of Dr. John Slawson, AJC executive vice-president, the initiatives undertaken by the agency helped both to shape the content of the Declaration and to secure its eventual adoption and promulgation. What follows is an annotated chronology of the AJC's involvement with the Council as well as some pioneering activities in Jewish-Christian relations which set the stage. (Note: "Declaration" is used here to refer to the final, promulgated text known as Nostra Aetate, "statement" refers to the many drafts of a text on the Jews which was embodied in the final declaration.)

- 1947 - Zachariah Shuster, European director of the AJC, helped to organize the Seelisburg (Switzerland) conference on the persistence of anti-Semitism in Europe. This conference sounded the themes of a new agenda for Jewish-Christian relations. It called for a repudiation of anti-Semitism, a theological recognition of the enduring worth and validity of Judaism, an end to the pernicious accusation of deicide and a cleansing of anti-Jewish bias from Christian teaching materials.
- 1950s - Throughout the decade, building upon initiatives undertaken as early as 1932, the AJC initiated Protestant and Catholic "self-study" investigations of prejudice in teaching materials. The Catholic study, funded by AJC and a private foundation and executed by a team of Catholic social scientists at St. Louis University, documented the problem of anti-Jewish bias in Catholic religion textbooks. The religion textbook study, undertaken by Sr. Rose Thering, O.P., was edited and condensed by Judith Hershcopf Banki at the AJC, and circulated to Catholic educators throughout the country. This critical self-examination by Catholics was to play a major role in the eventual formulation of the Conciliar Declaration.
- July 1961 - Augustin Cardinal Bea, appointed to head the Vatican Secretariat for Promoting Christian Unity, which was charged with preparing the Jewish statement, met with AJC representatives in Rome; he requested that the Committee submit a memorandum on anti-Jewish elements in Catholic textbooks as well as another on anti-Jewish passages in Catholic liturgy.
- Autumn 1961 - Judith Hershcopf Banki of the Interreligious Affairs Department drafted a memorandum on the image of the Jew in Catholic teaching which was submitted to Bea's Secretariat. The other memorandum, prepared by Dr. Eric Werner of Hebrew

Union College, on liturgy, was filed in November. Cardinal Bea requested information regarding Catholic teaching materials outside the U.S. AJC staff in Europe and South America provided documentation of negative and hostile teachings in many countries and languages, demonstrating the problem is universal.

- November 1961 - Rabbi Abraham Joshua Heschel and Zachariah Shuster met with Cardinal Bea at the Vatican to discuss the inclusion of positive elements in the statement that would affirm the enduring validity of Judaism. Heschel made an enormous impression on Bea, who invited him to prepare a memorandum.
- 1962 - Throughout the year, the issues of anti-Semitism, Catholic-Jewish relations, and the upcoming Council are discussed in the international press. AJC's French language publication, Evidences, devoted several issues to a symposium in which Christian scholars set forth their views on Christian teaching about Judaism. It was the first discussion of its kind in any European periodical. Other AJC continuing activities included ongoing communication with Cardinal Bea. In January, AJC representatives were invited to the Vatican to participate in a major interreligious convocation, where AJC was the only Jewish organization to address the gathering.
- May 1962 - Rabbi Heschel and the AJC's Director of the Interreligious Affairs Department, Rabbi Marc H. Tanenbaum drafted and submitted a third memorandum to Cardinal Bea's Secretariat entitled, On Improving Catholic-Jewish Relations. More a passionate and eloquent theological statement than a memorandum, it urged that the Council recognize the "integrity and permanent preciousness" of Jews as Jews - not as potential converts to Christianity. It called on Catholics to affirm that those of other faiths ought to be respected as equals. The first session of the Council began in September, 1962.
- Winter 1963 - AJC sent several delegations to Rome to consult with Cardinal Bea. When the Cardinal came to the U.S. in March, he met with Rabbi Heschel and Rabbi Tanenbaum privately in Boston.
- March 31, 1963 - Cardinal Bea attended an unprecedented off-the-record meeting at the AJC, coordinated by the Interreligious Affairs Department. Bea met with a broad spectrum of Jewish religious and civic leaders to share ideas on the proposed Jewish statement. The meeting was of historic importance. Bea had written answers to pre-submitted questions, which were subsequently elaborated in the give and take. His answers were to form the essential content of the future statement.

- September 1963 - As the second session of the Council opened, conservative and Arab opposition to the statement, which would be discussed at this session, grew. AJC contacted Church authorities on three continents to underscore the importance of a strong statement. The draft statement faced stiff opposition in the Council for political and theological reasons.
- November 1963 - In consultation with Rabbi Tanenbaum, Rabbi Heschel wrote to Cardinal Bea of his concern that the statement would be weakened or distorted. Heschel then traveled to Rome to communicate his views to the Vatican.
- April 30, 1964 - Francis Cardinal Spellman of New York, the dean of the American cardinals, addressed the AJC Annual Meeting. His speech was a landmark statement on Catholic-Jewish relations which was widely disseminated and discussed in the U.S., Europe and South America. Following consultation with Rabbi Tanenbaum, Cardinal Spellman made a direct intervention with the Pope urging a strong, positive statement.
- May 30, 1964 - AJC leaders had an audience with Pope Paul VI. The Pope goes on record in denouncing anti-Semitism, rejecting the charge of deicide and acknowledging an intimate link between Christianity and Judaism. His statement was published by the official Vatican organ and was widely reported in the international press, giving some support to the proponents of the Jewish statement. The Pope said that he read Cardinal Spellman's speech and that the Cardinal had expressed his own sentiments.
- Nonetheless, persistent reports that the conservative opposition was eviscerating the statement led to increased AJC activity during the months prior to the opening of the third session. Rabbi Tanenbaum addressed more than 400 members of the American Catholic Press Association in May. Editorials appeared in every major diocesan paper in the country calling for the approval of the statement.
- September 1964 - On the eve of the third session, the latest draft of the statement appeared in the press. The statement implied that the Church anticipated the eventual conversion of the Jews to Christianity. Anger spread throughout the Jewish world. Differences of opinion in the American Jewish community over the legitimacy of Jewish interest in and advocacy of the statement sharpened. Believing that public Jewish dissension would weaken the hand of the liberal bishops who were about to fight for the statement in the third session, the AJC created a consensus among 14 Jewish groups affirming Jewish interest in Jewish-Catholic relations. The joint Jewish statement was warmly received by Cardinal Bea.

Nonetheless, concern remained over the conversionary implications of the statement. The day before the opening of the third session, Rabbi Heschel met with Pope Paul VI at an audience arranged by the AJC. Heschel strongly criticized the inclusion of the controversial text in a document intended to improve Catholic-Jewish relations. The third session was to see the tentative approval of a strong statement, closely resembling Bea's original effort.

1965 - In the months leading up to the final session of the Council, there was great uncertainty about the future of the Jewish statement. Persistent rumors of a conservative effort to permanently table the statement moved AJC leaders to hold numerous meetings with prominent American prelates to voice their concern. In Vatican City, Shuster and Tanenbaum mobilized the support of Bishops from throughout the world.

October 14, 1965 At the fourth and final session, the entire Declaration of which the statement on the Jews is a part was approved. The AJC calls it an "act of justice long overdue" and anticipates "new opportunities for improved interreligious understanding and cooperation throughout the world." The AJC also voiced regret however concerning the weakened passages in the document which could give rise to misunderstanding.

October 28, 1965 The final text was approved by the Council 2,221 to 88. Pope Paul VI promulgates the Declaration as official church teaching, binding on all Catholics.

[Sources: The Second Vatican Council's Declaration on the Jews, a Background Report, AJC Internal Memorandum, November 1965. "Heschel and Vatican II - Jewish-Christian Relations," Marc H. Tanenbaum, unpublished manuscript, 1983]

85-700-10

M069-January 14, 1985
AM:ls/smm/el

Wednesday 19

As you know from the cable sent to you on ~~Friday~~, June 21, 1988, INCIC etc., and its member agencies are very concerned about a number of aspects of the "Vatican Notes" published in L'Ora on June 24.

As indicated in our telexed responses to those "Notes", we welcome those positive affirmations which confirm the heartening growth in mutual understanding and reciprocal esteem that has unfolded during the past twenty years since the adoption of "NA".

At the same time, we are deeply concerned over what we regard as regressive formulations regarding the Catholic church's apparent present views towards the autonomy and legitimacy of Judaism and the Jewish people.

These formulations seem to depart significantly from the more advanced conceptions contained in the 1975 Vatican Guidelines and in the recent pronouncements of Pope John Paul II as well as in almost every major declaration issued by the National Episcopacies of France, West Germany, Belgium, Austria, the Netherlands, Brazil and the United States.

In addition, as we indicated, we are dismayed over the wholly inadequate formulations, in our view, of the Nazi Holocaust and the State of Israel.

Above all, we are ~~dismayed~~ ^{dismayed} by the failure to engage in consultations with us on the "Notes" which, it is now apparent, have been in preparation since before March, 1982. This represents a departure from the ^{valuable} ~~previous~~ ^{previously} practice established in connection with the 1975 Guidelines, a procedure which contributed significantly to the strengthening of our relationship.

The purpose of this communication is, therefore, to seek a meeting with you at the earliest possible date in order to discuss these "NOTES" and their implications for our future relationship. It is essential that we arrive at some fundamental clarifications of these questions.

May we look forward to your reply at your earliest convenience?

International Jewish Committee

on

Interreligious Consultations

July 2, 1985 4.00 p.m.

TO: Rabbi Mordecai Waxman
Chairman

FROM Leon A. Feldman

Re: Telephone Conversation with Prof. Jean Halperin, Geneva,
today at 3.30 p.m. (Halperin's call).

AMERICAN SECRETARIAT:
Synagogue Council of America
327 Lexington Avenue
New York, N.Y. 10016
Tel.: (212) 686-8670

EUROPEAN SECRETARIAT:
World Jewish Congress
1 Rue de Varembe
1211 Geneve 20, Switzerland
Tel.: (022) 34 13 25

CONSTITUTENT AGENCIES:
American Jewish Committee
165 East 56th Street
New York, N.Y. 10022

Anti-Defamation League—
B'nai B'rith
823 United Nations Plaza
New York, N.Y. 10017

Israel Jewish Council for
Interreligious Consultations
12A Koreh Street, P.O.B. 2028
Jerusalem, Israel 91020

Synagogue Council of America
327 Lexington Avenue
New York, N.Y. 10016

World Jewish Congress
1 Park Avenue
New York, N.Y. 10016

Halperin and Riegner are anxious to transmit the following information in order to coordinate the IJCIC activities re the Vatican "Notes" as they have been informed of the recent meetings here.

Both feel that the telex to Cardinal Willibrands was very well formulated; also the press release was very much to the point. Msgr. Mejia and Msgr. Dupres were taken aback by the forthright IJCIC reaction as expressed in the press release.

Mejia took cognizance of the items raised by IJCIC and tried to "waterdown" the impact and be "nice". These sentiments were not reflected in his written statement which he read.

Halperin had an hour's telephone conversation with the Dominican Father Bernard Dupuy, in charge of Relations with the Jews of the French Bishops Conference (I am not sure of the exact designation) - he is also the author of the French Bishops statement on the Jews, 1973. -

In brief: Father Dupuy is very disappointed in the "Notes" and feels that IJCIC should not excessively blow up the issue and be careful not to give the "Notes" too much publicity. It is not worth it as it would play into the hands of certain forces in the Curia who are just waiting for a confrontation.

Dupuy feels that an 'informal' meeting with Cardinal Willebrands now, in the presence of Mejia -- both Jesuits - would be counterproductive and would not achieve anything. Mejia would take the position, as he has taken heretofore in connection with the "Notes", that he has consulted with Dupuy, Dubois, and Fisher -- which is an outright lie! Furthermore, Willebrands is "ovar-botel" and is retiring within one month or so, thus he would not want to be further involved and his deputy is Dupres, who is an anti-semite...

Dupuy feels - and this is shared by Dubois and Fisher - though the latter is in a difficult position and must "defend" the "Notes" in the best way possible - that the forum for a IJCIC reaction to the "Notes" would be in the public meeting of the Vatican Liaison Committee in October 1985. There the Jews will have an opportunity to forcefully make known their point of view and reactions to the "Notes." Although it is not known who exactly will attend from the Vatican side, in addition to Dubois and Fisher

Dupuy stressed several times that Dubois and Fisher are very unhappy about the "Notes" and are prepared to say so in public at the Liaison Committee, although so far their reactions have been low-key and informal. On one hand, indicating that there are some good points and trying to "explain" certain phrasing in the "Notes", which they describe as "fuzzy".

Dupuy also indicated that in the Curia there is a struggle ^{of} and two major and powerful groups; this struggle does not involve only the Vatican's attitude towards the Jews but it involves many of the political and religious questions facing the Catholic Church. Those advocating the return to pre-1965 are headed by Ratzinger, while the group opposing it is led by Martini and others (I did not catch all the names on the overseas phone).

Again he repeated that an "informal" meeting with Willebrand would preempt the occasion for a public meeting since we (IJCIC) cannot tell the Vatican how they should face the issues with the Jews and that the approach in the "Notes" is wrong. However, in the public discussion we can develop the point of a re-assessment of the achievements since Vatican II and indicate where we felt that there was a retreat. ~~In that direction~~, Dupuy indicated that he would act in this vain himself.

Dupuy in stressing the above stated that, although the "Notes" were signed by Willebrands, Dupres, and Mejia, the "Notes" were "concocted" by a minor sub-committee on Catechesis without 'proper reflection'. Therefore, again, the reaction should ^{not} be overblown, thus giving it too much importance, and therefore ~~not~~ undue publicity.

In our approach to Mejia, Halperin stressed the notion of 'solidarity' and 'discipline' because any individual approach would play into the hands of Mejia and exonerate him - which we do not want to do.

In our approach, Halperin suggested that there were some good points, some positive indications, but that the crux of the "Notes" is a theological document intended for Catholics, an internal presentation dealing with Jews, but not addressed to Jews. If we attack them now, the Vatican will ask or ~~react~~ ^{react} requesting a theological dialogue -- for which we are not prepared and do not wish to be involved in.

In the Liaison Committee we should bring out that we would like to review the statements issued in Vatican II, Guidelines, the Pope's remarks to the AJC, ADL, Mainz and on other occasions - and indicate where we consider the "Notes" a step backwards and ask for an explanation. In the Liaison Committee the Vatican group will not be able to evade the challenges of IJCIC and will have to face the issue squarely. If there is no satisfactory conclusion, IJCIC can then say that we did not come to Rome to just shake hands with the Pope and celebrate "Nostra Aetate", the Jews expect a positive statement by the Pope which goes beyond the question of Israel and the Holocaust. These matters are very important to the Jews, however, there are wider and other important issues which the Catholic Church has to face with regard to Jews and Judaism.

In conclusion, Halperin reiterated that Dupuy is aligned with Cardinal Martini and his group, supported by Dubois and Fisher, all aligned against Willebrands and Mejia.

He also indicated that the Vatican is closed down from July 1 till the end of August, therefore, we will not receive any response.

Rev. Father PIERRE DUPREY, Vice Pres. of the Commission for
Religious Relations with the Jews
Mons. JORGE MEJIA, Secretary

A NOTE

for the preparation of the document of the
Commission for Religious Relations with the Jews:
"notes on the correct way to present the Jews and Judaism in
preaching and catechesis of the Roman Catholic Church"

(Press Conference, June 24, 1985) (delivered by Mons. Mejia)

The text we make public today is the result of a long and patient drafting.

A first draft was discussed by the participants in the meeting of Delegates of Episcopal Conferences and other experts on Jewish-Catholic relations, held in Rome the first week of March 1982. In fact, during the preparatory work for that meeting, the Commission was asked from different quarters to prepare a kind of guide for the use of all those who in the Catholic Church are faced with the difficult task of presenting to our faithful the Jews and Judaism in the light of the new pastoral and doctrinal developments, flowing from the Conciliar Declaration "Nostra Aetate N.4", of whose promulgation we celebrate this year the 20th anniversary, as also from the "Guidelines and Suggestions for the application of the Declaration...", published by our Commission at the end of 1974.

The idea was to be of some help to those engaged in catechetics or more generally in teaching or preaching, and willing to put into practice the orientations just mentioned, not always easy to translate in terms of didactic presentation.

The preparatory work for the document went on for three years, with several consultations with our Consultors in Rome and elsewhere, and therefore with various draftings. It should be obvious that in those stages, and specially in the final one, the drafters keep carefully in mind what the Holy Father has had to say on Jewish-Christian relations, from Paris to Mainz, from Brooklyn to Caracas and Madrid, and many times in Rome itself. The documents already published by various Episcopal Conferences have also been considered. On the other hand, either we in the Commission, as also our Consultors and other experts engaged in the preparation, have tried to bring in the accumulated experience of many years of almost daily contact with our Jewish partners. Nevertheless, the document is and remains a text of the Catholic Church. And this means that its language, its structure and the questions it intends to address, belong to the teaching and pastoral practice of the Catholic Church.

As is normal procedure with any document made public by a Dicastery of the Holy See, other Dicasteries competent in the subject theme of the document have been consulted and their observations dutifully and carefully taken into account. We feel it is our duty as well as our pleasure to express here publicly our gratitude and appreciation for this patient and fruitful collaboration.

The document, in this its final version, bears the following title in English: "Notes on the correct way to present the Jews and Judaism in preaching and catechesis in the Roman Catholic Church". The first word of the title ("Notes"), appropriately reflects the aim of the text, which is to be used as a kind of frame of reference for all those who for different reasons and in various ways are called to speak about Jews and Judaism in the exercise of their teaching assignment, and would do it (as they should) in accordance with the present teaching of the Church in such matters. It is well known that Jews and Judaism come out very frequently in many subjects dealt with in preaching, catechesis or doctrinal teaching. In fact, it is wellnigh impossible, unless one would suppress the Old Testament, forget about the Jewishness of Jesus and the Apostles and dismiss the real cultural and religious context of the primitive Church, to present Christianity abstracting from the Jews and Judaism. Or else presenting both in a prejudiced, distorted manner. It is to this situation precisely which the Council wishes to put an end and to this aim also the 1974 "Guidelines" wish to serve, in a rather generic way. It is exactly the same intention which has inspired the present "Notes", dealing with the same subject but in a more concrete way, as in a kind of handbook, with due attention to the limitations of a text which could not and should not become too lengthy.

From here flows the structure of the document. It starts with a series of "Preliminary Considerations", where the spirit and the rationale of the text are introduced, mostly with the help of quotations, either from the Council, from the Holy Father, or from preceding documents. Thereupon follows a first section called "Religious Teaching and Judaism", where the doctrinal and pastoral principles presiding over such teaching are specified. Para. N. 3, on Judaism as a contemporary, not only "historical" (and thus superseded) reality, should be carefully noted, as also N. 5 on the complexity of the relations between Church and Judaism, on both the historical and religious level. In this same section there is the affirmation about Christ and his saving event as central to the economy of salvation - an affirmation which is essential to the Catholic faith (N.7). This does not mean however that the Jews cannot and should not draw salvific gifts from their own traditions. Of course, they can and should do so

A second section, under the title "Relations between the Old and the New Testament" tries to help put into practice several orientations from the Second Vatican Council about an easier and fuller access of the Catholic faithful to a richer knowledge of Holy Scripture (cf. Dei Verbum Nn. 21-22 and Sacrosanctum Concilium, N.51), especially the Old Testament. However, it is not always an easy matter to present the relations between both Testaments in a way which fully respects the validity of the Old Testament and its permanent usefulness for the Church. Here an effort has been made to explain the meaning of what is called "typology", on which a large part of the use of the Old Testament in our Liturgy is grounded. "Typology" most certainly

does not mean detracting from the proper validity of the Old Testament, rather the contrary. On the other hand, as it has always been taught in Catholic tradition, there is also a "typology" in the New Testament regarding the final or eschatological realities (cf. N.8). The importance of the Old Testament for Judaism is also underlined, and reference is made to a common hearing, as far as possible, with the Jews, of its message, so as to become more deeply engaged together, Christians and Jews, in favour of men and women in this world, in the mainstream of the prophetic tradition (Nn. 10 and 11). The significance of the Jewish people and of its continuity in history is again mentioned towards the end (cf. VI, 1). It should be noted also that other readings of the Old Testament, either in relation with the New or in itself, are not at all excluded, and the limits of "typology" are acknowledged (cf. N. 3).

The third section speaks about the "Jewish Roots of Christianity". Here we turn to the New Testament and try to show that the Jewishness of Jesus as well as the reality of contemporary Judaism, far from being something marginal or incidental, are on the contrary connected with the dynamics of the Incarnation and have therefore a specific value in the divine plan of salvation. Relations between Jesus and Biblical Law are carefully assessed (N. 2) as are too relations between Him and the Jewish institutions of his time, like the Temple (N. 3). Mention is made here of the Pharisees, the trend in Judaism of Jesus' time to which he was nearer and with which he has had closer relations, all appearances to the contrary notwithstanding. About this, more is to be found in the following section.

This fourth section is in fact dedicated to the problem of the "Jews in the New Testament". Some (Christians and Jews) indeed feel in the wake of what can only be called a very superficial analysis, that the New Testament is "antisemitic". Here on the contrary, relying on the assured results of recent scholarly exegesis, an effort is made to provide teachers with some principles and criteria for explaining and presenting the texts which seem to create difficulties regarding this point in the Gospel of John or elsewhere in the New Testament. There is however no intention of hiding or dissimulating the fact of the disbelief of Jews in Jesus, a fact which is called "sad", as Saint Paul does in the well-known text of the Letter to the Romans (9,2) because it is from there that division and enmity between Christians and Jews made its start and wherefrom arises the present urgent need for reconciliation. This last is also noted very carefully (cf. 1 D). However that may be, it is underlined with no less care that nobody can judge anybody else's conscience, not then (in Jesus' time), nor - still less - in the present time (ibid. E F). In this context, it is said that the teaching of Vatican II on religious freedom must always be kept in mind, being as it is "one of the bases... on which Judaeo-Christian dialogue rests" (ib. F). A special paragraph is dedicated to the "delicate question of responsibility for the death of Christ" (N.2), without however entering into the complex and difficult histori-

cal questions. The presentation looks rather, in the view of the Catechism of the Council of Trent, explicitly quoted here, at the theological significance of the death of Christ and our own participation in it, as sinners. In this view the historical intervention of "those few Jews", and some Romans, in Jesus' passion becomes a very secondary matter. The Credo of the Catholic Church has always mentioned Pontius Pilate in relation with the death of Christ, not the Jews.

In the fifth section reference is made to Liturgy and to some of the borrowings and common elements between our own Catholic liturgy and the Jewish tradition. Specific mention is made of the source of our prayers, of the feast/cycle and of the structure itself of Eucharistic prayers.

A sixth section, altogether new in the series of previous documents, intends to offer some information on Judaism and Christianity along the many centuries of common history, mostly unknown if not distorted when it happens to be mentioned. In this section, the central elements are mainly three: the permanence of Judaism and its (so to speak) theological significance, because it "allowed Israel to carry to the whole world a witness -- often heroic -- of its fidelity to the one God" (N.1); the exhortation to Christians that they try to "understand (the) religious attachment" of the Jews to "the land of their forefathers" (ib.); and the creation of the State of Israel, about which it is said, with extreme precision, that the "perspective" in which it should be "envisaged" along with its "political options", "is (not) in itself religious, but ... in their reference to the common principles of international law", ruling both the existence of the various states and their insertion in the community of the other states (ib.). it will surely be noted that, for the first time, in a document of the Commission, reference is made to the land and the state, in different but related paragraphs. A brief sentence, at the end of the paragraph, refers to the "extermination" of Jews (what is called the Shoah, in Hebrew, the catastrophe), during the dark years of the Nazi persecution. It says that catechesis "should ... help" Catholics to "understand" the dimensions of such tragedy and its significance for the Jews, but also for us, whom it also obviously concerns. Many subsidies have already been prepared, also by Catholic offices for education, to awaken such awareness, or else to help deepen it. Our Commission is happy with such developments and intends, with the sentence just referred to, to point out in them way to be followed.

In this context (cf. N.2), as well as at the very beginning of the document (cf. I,N.8), the text has a renewed condemnation of antisemitism, this time however in relation with the need for a "precise, objective and vigorously accurate teaching on Judaism" (ib.), which is the aim of these "Notes". We are therefore well aware that a lot has been made to dispel the so-called "teaching of contempt" (the expression comes from the famous Jewish historian from France, Jules Isaac). But much remains still to be done, not last because there are always new forms of racism and antisemitism ready to raise their

ugly head again.

The aim of the "Notes" is nevertheless a positive one, as it is said in the Conclusion. They envisage the formation of Catholics — "not only for objectivity, justice and tolerance" (which would already mean a lot), but "also for understanding and dialogue": in fact "our two traditions are so related that they cannot ignore each other", — as is frequently still the case, thus "mutual knowledge must be encouraged at every level".

We earnestly hope that the deep study of many paragraphs in the present text, done by both parts, also in the context of a discussion free of preconceptions and carefully attentive to the sometimes delicate nuances, will help towards this all important aim, which is also the condition sine qua non for common action, truly efficient, — in favour of the ideals we hold dear and have inherited on both sides from the common biblical tradition.

(24/6/1985)

הדאר

שבועון
ההסתדרות
העברית
באמריקה.
יוצא על-ידי
חברת "הדאר"

שנת הששים וחמש, ח' טבת תשמ"ו

מארק טננבוים
וישראל סינגר
מתנצחים מעל דפי
"הדאר" על חשיבות
המגעים עם הוותיקן;
"יש התקדמות", טוען
טננבוים; "היעד צריך
להיות הכרה
בישראל", אומר סינגר

"מלחמת התחנות" בירושלים

צוואתו היהודית של פרויד

שירים/ זמיר בן-דוד

פגישות עם ביאליק,
פרישמן וז'בוטינסקי

"המשוגעת משאיו"

בעקבות המתיחות
שהשתררה השבוע בין
ישראל לבין סוריה –
מפרסם "הדאר" –
המתאר ומנתח את
דמותו של שליט
סוריה, חאפז אסאד

הדואר

עורך כללי
שלמה שמיר

עורכת מחזור ספרות ותרבות
ד"ר יעל פלמן

גליון ח'

תזכורת רצויה
שלמה שמיר
עמוד 3

האפו אל-אסאד
עמודים 4-7

אגרת מישראל
ישראל לנדרס
עמודים 8-9

מלחמת התחנות בי"ם
אברהם בנמלך
עמודים 10-12

האם יש ערך
לדו-שיח עם הוותיקן
עמודים 14-16

צוואתו היהודית
של פרויד
משה אטר
עמודים 17-20

שירים
זמיר בן-דוד
עמוד 20

פגישות עם ביאליק,
פרישמן וז'בוטינסקי
מאת חיים תורן
עמוד 21

"המשוגעת משאיו"
פנינה רפאלוביץ
עמוד 22

האקדמיה האמריקאית לחקר היהדות מזמינה בזה את הקהל לכנס השנתי

ביום א' ה-29 לדצמבר 1985
בבית המיד לרבנים ע"ש שכטר
ברודוויי רח' 122

ישיבת הבוקר, בשעה 10:30

ד"ר. י. הריס:

הרמב"ם בהיסטוריוגרפיה היהודית של המאה הי"ט

ד"ר. ב. רביד:

המצב החוקי של יהודי וונציה עד 1509

ד"ר. ש. שמידע:

ראשית ההלכה

ישיבת אחה"צ, 2:00

ד"ר. י. ברזילי:

פולמוס סמולנסקין נגד מנדלסון

ד"ר. ל. שיפמן:

המלך וצבאו במגילת בית המקדש

ד"ר. א. גרינשטיין:

הסיפור המקראי לאור תורת הספרות

טנא מלא ברכות ואיחולים לידידנו הטוב והקרוב

ר' משה אבביץ

תלמיד-חכם, מנאמני התרבות העברית
ומקוראיו הותיקים והמסורים של "הדואר"

ליום הולדתו המאה

אנו מאחלים לו, לרעייתו יופכד ולבנותיהם בלה ושולמית, לנכדיו
ולנינתו

הרבה שנות אושר ובריאות

המברכים

לובה ולו שלוגסר

תזכורת רצויה

גם לא יהודים חיים בני ירוק. קידמם של אלה בולט ומופגן בשכרעות אלה של ערב חג המולד והאש השנה האזרחי. לפתע מתברר כי העיר, בה חיים קרוב לשני מיליון יהודים, אינה כה יהודית כפי שנדמה, והכיניו דיוק יורק, האהוב דוקא על יהודים, אינו כה מדויק. בחקופה זאת של השנה, ליהודים כאן הרגשת זרות. על כל צער ושעל משהו מזכיר להם כי הם בני לאום שונה, מיעוט יוצא דופן. הם מוזמנים לסעודות חג המולד, רוקרים בנשפי ליל האחד כינאר, נותנים ומקבלים מענקי חג ומתנות, ויהודים רבים מקשטים את דירותיהם בעצי אשוח. אבל בלי שאף אחד ידבר על כך בפומבי, ברור ליהודים ולשכניהם כי חג המולד וראש השנה האזרחי הם ימי מועד לנוצרים, ויהודים נוטלים בהם חלק כאזרחים בחסד.

לא כל היהודים מסכימים עם קביעה זאת. במשאל חטוף שערכתי בימים אלה, נדחתה הערכה זאת בתוקף. "שטריות", אמרה לי יהודיה בעלת תפקיד בכיר בחברה ליצור בגדים במרכז ההלבשה במנהטן, "מעולם לא הרגשתי זרה בין מידועי הלא-יהודים. אני נהנית מעונת החג כמו כל בני יורק". סוכן מניות בול-סטריט הגיב, "רק מי שלא נולד כאן, מסוגל להגיע למסקנה כזאת". אך המנעותם של אחדים ממכרי להרחיב את הדיבור בנושא זה, עוררה חשד כי הרגישות למצאם היהודי מתחדדת בשכרעות אלה.

אמרתי את הדבר לעתונאי יהודי, דוד שלישי בניו יורק, שלפי דבריו הוא בקושי זוכר תאריכי חג יהודים. תחילה השיב לי במבט זועם ונפגע, אך תוך כדי שיחה, כאשר העלה זכרונות נוסטלגיים מימי ילדותו, הודה לפתע כי נמאסו עליו מסיכות חג-המולד. "כאשר יידי הלא-יהודים מתחילים לשיר את שירי החג, ואחדים מהם משתכרים, אני חש שאינני משתייך", אמר.

יהודים בעלי רקע ואורח חיים דתי, משוחררים מלכטים מסוג זה. חג-המולד מכונה כפיהם חגא, והם מודים כפה מלא כי הוא משמש להם תזכורת רצויה שגם בני יורק הליברלית והחופשית, היא גלות. אלה שהיגרו לכאן מאירופה המזרחית אחרי מלחמת העולם השנייה, עדיין זוכרים כי ימים אלה היו מועדים לפורענויות ופוגרומים רבים מהם, גם כאלה המתגוררים בניו יורק שנים רבות, ממעטים לצאת ומעדיפים להסתגר בכתייהם. מורה צעירה בבית ספר יהודי בברוקלין סיפרה, כי כליל חג המולד היא איננה מעיזה לצאת מפתח ביתה. "הם משתכרים ונוהגים כפראות", אמרה.

לרבים מיהודי ניו יורק קשה שלא להשתלב בהילולת החג שמסביבם. כשם שהם שותפים לבעיות ולקשיים הכרוכים בחיים במפלצת אורבנית בניו יורק, כך הם רוצים לנגוס מעוגת החג ולהנות מן האשליה המתוקה והקצרה של רעות, קירבה ותקווה, שיוצרת אחרת חג-המולד וראשית השנה החדשה. ואכן, בשכרעות אלה נראים הניו יורקים עליזים, נוחים ומסבירי פנים. כולם מפגינים מה

שקוראים "קריסמס ספיריט". קשה לקבוע אם כל זה אמיתי ומבטא צורך נפשי, או שזה מוצר מלאכותי ואופנתי לתצרוכת המונים, שיצא מאולפני הטלוויזיה המסחרית. העתונאית האמריקאית, הארייט ואן-הורן, בעלת טור פופולארי, כתבה פעם, כי רק בשנים האחרונות "גילו" האמריקאים את חג המולד, אימצו את משמעותו הדתית ורישמו נעשה בה מקובל ונפוץ. כעבר, רק נוצרים אדוקים כאמריקה זכרו את ה-25 בדצמבר. באחדות ממדינות ארצות הברית היה חוק שקבע קנס כספי למי שנתפס חוגג יום זה. לדעת הכותבת, מלחמת וויטנאם יצרה בקרב אמריקאים רבים את הצורך בחג שדיגיש אהבה, הכנה וסלחנות בין הבריות.

הניו-יורקים מחפשים תכונות אלה ברחובות המקושטים ובחנניות הכל בו הענקיות הגדושות קונים. העיר טובלת בשלל אורות צבעוניים ונראית כחוגגת קרניבל ממושך. בחלונות הראווה של חנויות הפאר בשדרה החמישית מוצגות תפאורות ענק המציגות דמויות מן המסורת הנוצרית וההווי האמריקאי. לאורכן של השדרות ההומות אדם, שתולים עצי אשוח מוארים וכמרכז רוקפלר מתנשא עץ אשוח לגובה בניין של שלוש קומות. הכניסות לבתי המגורים מקושטות בזרי פרחים וכרזות איחולים; השוערים חונפים וקדים לכל נכנס. בימים אלה, דיירים ואורחים מגלים רוחב לב בהענקות תשר, טיפ בלשון הבריות. שוער בבית מגורים מהודר במזרח מנהטן, סיפר לי כי סך-כל הטיפים שקיבל בשבוע שעבר הגיע ל-700 דולר. וכמובן, שהדיירים היהודים ואורחיהם אינם קופצים יד, ומפגינים בימים אלה אותה נדיבות כמו שכניהם הלא-יהודים.

אך כל זה, יעלם מהר מאוד, וה"קריסמס ספיריט" יפוג אף הוא. הכרך הענק ישקע שוב בשאון החולין שלו והניו-יורקים ימהרו לדרכם, יתקעו מבט זועם בחייר השואל לכתובת ויחלפו באדישות ליד החלכאים המסכנים מחוסרי הבית. טירוף הקניות, "השאפינג", יחלוף גם הוא, ולבתים רבים יגיעו חשכוניות לפרעון על קניות בעונת החג שנעשו באמצעות כרטיסי אשראי. והיהודים, שבתקופת ערב חג-המולד וראש השנה האזרחי, חשו קצת לא בנוח זרים בכרך הענק — שוב יזקפו קומתם, וניו יורק תראה להם שוב כעיר יהודית; הם שוב ירגישו שווים במקומות עבודה ובמשרדים, ויישמעו הויכוחים השיגרתיים ביניהם, אם גילוי של איבה פירושו אנטישמיזם או שיש להתייחס אליו כאל מקרה בודד ומבודד שאין ליחס לו משמעות רבה.

גם אם לא נעים להודות על כך בפומבי, עונת חג-המולד וראש השנה האזרחי מהווים ליהודים תזכורת כי גם החברה האמריקאית הפתוחה והחופשית, המשפיעה כל טוב ומנעמי חיים — היא גלות. תזכורת אולי לא כל כך נעימה — אבל רצויה.

שלמה שמיר

ב אחד מערכי חודש אוקטובר 1983, ישבו אורחי סוריה בבתייהם ובבתי הקפה סביב מקלטי הטלוויזיה, וצפו בצעירות צועדות בסך, לבושות במדי המליציה של מפלגת הבעת' השלטת. סביב צווארה של כל אחת מהן היה כרוך נחש ארוך. תוך כדי צעידה לטפו הצעירות בעדינות את הנחשים וטפחו עליהם טפיחות הרגעה קלות. ואז, במפתיע, כל אחת מהצעירות לקחה את ראש הנחש בפיה, נגסה בו וירקה אותו. מצלמות הטלוויזיה עברו לכמת הכבוד – שם במרכז, עמד מתבונן בנעשה בהערכה רבה: נשיא סוריה, חאפז אל אסאד.

אירוע זה מלמד רבות כיצד שולט אסאד בסוריה, מאז תפס את השלטון בהפיכה צבאית, בשנת 1970.

מומחים לענייני סוריה טוענים, כי האכזריות המופגנת באירועים מעין אלה, באה כדי להרתיע את מתנגדי המשטר ולבלום יסודות חתרניים.

סוריה היא מדינה קטנה יחסית ועניה. היו זמנים שסוריה היתה מרכז של אימפריה, אולם בדרך כלל היתה מדינה זאת זירת מאבק בין מעצמות יריבות. אך אין ספק, שאסאד הוא זה שהפך את סוריה למדינת מפתח באזור הרגיש ביותר בעולם, והוא עשה זאת תוך שלוש השנים האחרונות.

רוברט ניומן, לשעבר שגריר ארה"ב בערב הסעודית ומומחה לענייני המזרח התיכון, אמר בנושא זה: "אסאד, לאחר שנות בידוד, הפך להיות לדמות מפתח במזרח התיכון. כל מי שירצה להיות גורם משפיע באזור לא יוכל להתעלם ממנו".

טקס אכילת הנחשים מסביר בחלקו את שיטות הפעולה של אסאד, וכיצד הוא משתמש באמצעי הפחדה ותעמולה לחיזוק שלטונו. הארוע היה חלק מחגיגות העשור למלחמת יום כיפור. גם במלחמה זו, כבכל יתר המלחמות בין סוריה לישראל נחלה סוריה מפלה וספגה אבדות כבדות. בסיום המלחמה היו יחידות צה"ל במרחק של 25 מילין מבירת סוריה; למרות תנאי פתיחה עדיפים וגורם האפתעה שהרפעל בהצלחה ע"י הסורים, הצבא הסורי הוכה קשות. ניתן היה לצפות שמשטרו של אסאד יתערער, ואולי אף יופל, אבל לא כך היה. עשור לאחר סיום המלחמה השכיל אסאד להציג את התבוסה כנצחון. הוא אמר לעם הסורי: "יתכן שלא הצלחנו באופן מוחלט, אולם

בראשית השבוע, גילה הרמטכ"ל של צה"ל, רב אלוף משה לוי, כי לאחר התקרית האווירית שאירעה ב-19 בנובמבר, בה הופלו שני מטוסי קרב סוריים, הזיזו הסורים מערכות טילים לגבול הסורי-לבנוני, וכן לתוך שטחה של לבנון. המדובר בטיילים סובייטים חדישים מדגמים סאם-2, סאם-6 וסאם-8. המצאותם של טילים אלה בלבנון ובגבולה עם סוריה, מהווה איום על מטוסים ישראלים העורכים טיסות סיור קבועות מעל שטחה של לבנון.

הצבת הטיילים נשמרה עד כה בסוד. השבועון "ניוזוויק" כתב, השבוע, כי ראש הממשלה שמעון פרס ביקש מתת-שר החוץ האמריקאי, ריצ'ארד מרפי, כי יפעל אצל שליט סוריה להוצאת הטיילים. לדברי השבועון, לאחר שמרפי מסר לאסאד את הבטחת פרס כי ישראל תשתדל להמנע מתקריות אוויריות עם מטוסים סוריים, נענה חאפז אסאד והוציא את הטיילים משטחה של לבנון, אך אלה שהוצבו בגבול הסורי-לבנוני נשארו במקומם.

התקרית האווירית ובעקבותיה הזזת הטיילים הסוריים, הגבירו את המתחים בין ישראל לבין סוריה; מומחים אמרו השבוע, כי נוצר מצב העלול לאלץ את ישראל לפעול במקרה ומטוסי הסיור שלה ייפגעו על ידי טילים אלה.

מתיחות זאת, הבליטה שוב את העובדה שסוריה הפכה להיות מדינת העימות העיקרית – מצב שנוצר לאחר חתימת הסכם השלום בין ישראל לבין מצרים. חאפז אסאד נתגלה בשנים האחרונות כשליט ערמומי, שאינו בוחל בשום אמצעי בחתירתו למעמד של מנהיג ערבי מוכר ומקובל בזירה הערבית ועל הבימה הבינלאומית. באמצעות טרור והפעלת פחד, חיזק אסאד את שלטונו בסוריה; על ידי תככים ופעולות חתירה, הוא רכש השפעה רבה בלבנון, והוכח שממשלת לבנון פועלת לפי הוראותיו של אסאד.

בעזרת ברית-המועצות הפך הצבא הסורי לאחד הצבאות החזקים והחמושים באזור, וגם בקנה מידה בינלאומי נחשב הצבא הסורי לגדול ולרב-עוצמה. צבא זה מהווה איום ממשי על בטחונה ושלומה של ישראל. יש איפוא עניין בהכרת האיש המחזיק ברסן השלטון בסוריה.

חאפז אל-אסאד

תרגום וערך יובל שם אור

אנו תקיפים ונחושים, וממשיכים את המלחמה כנגד ישראל".

ערמומי ואכזר

אסאד מפגין טכחות חזקה ביותר על הכמה העולמית, ובמדינתו. הוא הוכיח את יכולתו לתעתע הן בברית המועצות והן בארצות הברית. אפילו כחסכונית הלבנונית ידע תמיד למצוא את הדרכים המשרתות את מטרותיו. אך יותר מכל, הוכיח אסאד פעמים אין ספור שאין הוא מהסס להשתמש בכל האמצעים להשגת יעדיו.

במישור הבינלאומי היה אסאד לאחד מהמסייעים העיקריים של הטרור. ואילו בתחום הפנימי, לא היסס לטבוח, בתוך שבועים ימים, 25 אלף מאזרחי העיר הסורית אל-חמה — כדי לרכב גורמים המתנגדים לשלטונו שהתבצרו בעיר זאת. התנהגותו הערמומית בנושאים בינלאומיים חשפה באחרונה את אסאד למודעות הציבור האמריקני. היה זה שליט סוריה שארגן את שחרורם של 39 בני הערובה ממטוס טי.ו.אי. האמריקנים שהוחזקו בידי טרוריסטים שיעים בבירות. על חלקו בפרשה זו הודה לו נשיא ארה"ב. אולם לדברי פקידים בכירים במשרד ההגנה ובכית הלבן, מעורב אסאד וחומך באופן פעיל במעשי האיבה והטרור נגד מטרות אמריקניות במזרח-התיכון. הוא מזדהה בכל לב עם היעד של טרור זה שהוא, צימצום השפעתה של ארה"ב בלבנון. פעולת הטרור הבולטת ביותר נגד מטרה אמריקנית בלבנון, היתה התפרצות משאית טעונה חומר-נפץ, באוקטובר 1983, שגרמה למותם של 241 חיילי מארינס אמריקאים. בדיון וחשבון שהוכן עבור חברי תת-הוועדה של הסנט לענייני בטחון וטרוריסם נאמר: "מומחי מודיעין קבעו כי משאית הנפץ ששימשה את הטרוריסטים לפיצוץ מטה המארינס בכירות הוכנה ע"י מומחים סורים, המוצבים בבקעא, שהגיעו לביירות בדרכים המאובטחות ע"י המליציות הסוריות". מקורות בכית הלבן ידעו לספר כי אפילו שמות ודרגות הקצינים הסורים, המעורבים ישירות במבצע, ידועים לארה"ב.

במקרה זה, כמו בפיגוע החבלני שגרם למותם של 63 איש בשגרירות האמריקנית בביירות ב-1983, נטלו על עצמם טרוריסטים לבנונים, חומכי האיתולה חומייני, את האחריות למבצע. אולם, אנשי מודיעין אמריקנים ואירופאים מדגישים כי

חאפז אסאד

משמרות המהפכה האיראנים יושבים ופועלים בבקעא ברשות אסאד, ומקבלים את האספקה הנחוצה להם כאישורו. לאחר הפיגוע נגד המארינס, הועלה ראי קנען, קצין סורי מומחה לטרור, מדרגת קולונל לגנרל וזאת כהוקרה על חלקו במבצע הטרור.

בשנת 1975, בחר אסאד את לבנון כזירה העיקרית למאמציו להפוך לגורם מכריע במזרח התיכון. הצבא הסורי נכנס אז ללבנון לפי החלטה של הליגה הערבית, כדי להביא, כביכול, סדר במדינה אשר היתה בעיצומה של מלחמת אזרחים. מלחמה זו החלה ב-1971 לאחר שאש"ף התמקם בדרום לבנון ויסד, למעשה, מדינה בתוך מדינה.

מאמצי של ארה"ב, בעקבות מלחמת "שלום הגליל", לעזור לממשלת לבנון להשליט את סמכותה על כל לבנון לא התקבלו בברכה ע"י אסאד. הטרור, שפעל בתמיכת סוריה, החל להכות במטרות אמריקניות ואירופאיות, הטרוריסטים באו מקרב תומכי חומייני ומתוך האוכלוסיה השיעית של דרום לבנון והיה להם קשר הדוק עם הסורים.

בפברואר 1983 הוציאה ארה"ב את כוחותיה מלבנון. אסאד הפעיל את השפעתו על הממשל הלבנוני לבטל את ההסכם עם ישראל, אשר קבע, בין השאר, כי ישראל

תיסוג מלבנון במקביל לנסיגת סוריה ואש"ף. ההסכם הושג בעזרתו הפעילה של מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ, וביטולו ע"י לבנון — בלחצו של אסאד — היה מכה קשה לוואשינגטון ועלבון לשולץ. כיום שולטים סוריה וכבני בריתה הלבנוניים על למעלה ממחצית שטח המדינה. לישראל, לעומת זאת, אין נוכחות צבאית משמעותית בלבנון. ממשלת לבנון ונשיאה הם תחת השפעה מוחלטת של אסאד. הלבנונים נוהגים לומר כי "אין יכול לעשן סיגריה בלי לקבל את אישורו של אסאד..."

הידידות עם בריה"מ

האיום של הטרור הסורי חורג מגבולות לבנון. מנהיגי מדינות ערב במזרח התיכון, החוששים לחייהם, נמנעים לעיתים קרובות מלפעול באופן המנוגד לרצונו של אסאד. ואילו במדינות אירופה נחשפו רשתות טרור המונהגות על ידי סוכנים סורים. רשתות כאלה נתגלו באחונה, במדידת, כליל ומרסי ובערים אירופיות אחרות. קשריה של סוריה עם מדינות מזרח אירופה נושאים אופי אחר. ב-1983 הגיע לידי הביון הצרפתי מידע על קיומו של מחנה אימונים ליד דמשק, בו לימדו מומחים בולגרים כיצד מכינים מכונות נפץ.

אופי היחסים שבין סוריה לבריה"מ מעוגן בהסכם הידידות ושיתוף הפעולה שנחתם ביניהן בשנת 1980. ההסכם לא מחייב את בריה"מ לכוא לעזרתה של סוריה בשעת סכנה, אבל הוא מבטיח התייעצויות ושיתוף פעולה להסרת כל איום מעל סוריה. בריה"מ מספקת לסוריה נשק החל משנת 1958. בשנות שלטונו של אסאד גדלו בצורה משמעותית כמיות הנשק הזורמות לסוריה מבריה"מ. בשנים 1982-3 בלבד, סיפקה בריה"מ לסוריה נשק בשווי של 2 מיליארד דולר. הציווד שנפגע במלחמה עם ישראל, בקיץ 1982, הוחלף, וכ-8000 אנשי צבא סובייטים נשלחו לסוריה כדי לעזור ולתחזק את הציווד עד שיוכלו הסורים לעשות זאת בכחות עצמם. כיום, עדיין נמצאים בסוריה, בין 2000 ל-4000 אנשי צבא סובייטים.

לידידות בין בריה"מ לסוריה סיבות תועלתיות לשתי המדינות. אסאד אינו קומוניסט, ולמעשה אף רדף את הפלג הקומוניסטי הקטן שפעל בארצו. אולם, לאסאד ולסובייטים יש אינטרסים משותפים. שתי המדינות עוינות את ישראל

חאפז אסאד בחברת נשיא לבנון, אמין ג'ומייל: לאסאד השפעה מוחלטת על ממשלת לבנון

שנים שהחזיק בתפקיד זה. הוא טיפח בהתמדה את המיכתם האישית בו של קציני הצבא. בסוף שנות ה-60 היה לדמות הכוללת והחזקה בין קציני הכת השלטת וכשנת 1970 עלה לשלטון בהפיכה פנימית. נצחונו התאפשר בעקבות המפלה שנחל הצבא הסורי לאחר שחש לעזרת אש"ף המוכה במאורעות ספטמבר '70 בירדן. כוחות היבשה הסורים, בפיקודו של סאלח אל-ג'ידי, יריבו של אסאד בצמרת הבעת', הוכו מכה קשה ונאלצו לסגת. מעמדו של ג'ידי התערער, ואסאד הפך לאיש החזק, וזמן קצר לאחר מכן לנשיא סוריה. יש אומרים שאסאד, שבספטמבר 1970 היה מפקד חלי האויר, מנע מכוחותיו של ג'ידי סיוע אווירי כדי להבטיח את מפלתו הצבאית של ג'ידי ואת נצחונו הפוליטי שלו.

למרות תכונותו הידועה לשמצה בלבנון, דווקא הסורים עצמם הם שחשו על בשרם כיצד פועל אסאד להשיג את מטרותיו. בין מעשי העינויים האונס והרצח לדיכוי מתנגדיו שהיו לשגרה, כוללת פרשת אל-חמה, שאירעה בפברואר 1982.

הטבח באל-חמה

באל-חמה, עיר בצפון סוריה, התקוממו "האחים המוסלמים", ארגון שהוצא מחוץ לחוק, נגד משטרו של אסאד. ההתקוממות נמשכה ארבעה ימים ובמהלכה נטבחו מאות מחומכי הבעת'. ל"אחים המוסלמים", האופוזיציה הקשה ביותר למשטרו של אסאד, הצטרף פלג של הסונים. מבקרי הסונים של אסאד מאמינים כי הוא "מוקפיר" — כינוי למי שמתיימר להיות מנהיג מוסלמי מאמין, אבל בליבו אין הוא מוסלמי כלל ועיקר. המרידה באל-חמה נשאה אופי פוליטי ודתי גם יחד. לדברי ניקולה סצ'גלדיאן, ממכון ראנד בוואשינגטון, דיכוי המרד באל-חמה התנהל כך: אסאד שלח את אחיו, קולונל ריפעת אל-אסאד לטפל במצב. ריפעת הקיף את העיר בכוחות צבא, ופתח בהרעשה ארטילרית על העיר שנמשכה מספר ימים. ואז נכנסו הכוחות לעיר וביצעו, במשך שבועיים ימים, חיפושים מבית לבית ומעצרים רבים. כמו כן הוציאו להורג תושבים רבים, ובתוך כך 70 בני-אדם ליד בית החולים העירוני. דו"ח של ארגון "אמנסטי" יודע לספר על שימוש נרחב בגז ציאניד, אשר הוחדר לבתים וגרם להרג של כל הדיירים. מסגדים, כנסיות ושווקים נהרסו עד היסוד.

האוכלוסיה העירונית, שנשלטה על ידי הסוחרים הסונים.

לבני הכפרים הקטנים היה סיכוי קלוש ביותר להתקדם, ועובדת היותו של אסאד עליו, הקשתה עליו יותר. הסיכוי היחיד להתקדמות עבור אסאד, היה במסגרת הצבא. בסוף שנות ה-40, נתקבל אסאד לאקדמיה הצבאית בעיר הצפונית חומס, ואח"כ המשיך את השתלמותו הצבאית לצורך קבלת תפקיד בחיל האויר. במקביל הצטרף למפלגת הבעת', אשר נוסדה בתחילת שנות ה-40. האידיאולוגיה של מפלגת הבעת' קובעת כי יצירת כוח פוליטי ערבי חזק דורשת גישה חילונית לפוליטיקה, וזאת כדי למנוע יצירת מחנות עוינים בחברה הערבית, על רקע דתי ואתני. מפלגת הבעת' אספה תחת כנפיה את המיעוטים המדוכאים וטיפחה את הקצינים הצעירים שבצבא סוריה. אסאד היה אז בן מיעוט וקצין צעיר, והשתלב לכן בפעולותיה של מפלגת הבעת'.

מפלגת הבעת' תפסה את השלטון בסוריה במהפכה צבאית, שבאה בעקבות האיחוד הפוליטי הכושל שבין סוריה למצרים, בשנים 1958-1961. הכוח הפוליטי בסוריה החליף ידיים ועבר לאנשי הצבא, חברי הבעת' ולתומכיהם האזרחיים שהגיעו לרמשק מהאזורים הכפריים. תפקידי השלטון נשמטו מידי הרוב הסוני ועברו לידי העלווים, שאסאד נמנה עליהם. כיום מחזיקים העלווים, המונים כמיליון נפש, ברוב המשרות החשובות ועמדות המפתח בשלטון.

אסאד היה לשר ההגנה, ובמשך שבע

ומתנגדות להשפעה הפוליטית המערבית במזרח התיכון. אולם, כאשר האינטרס הסורי אינו עולה בקנה אחד עם זה של הסובייטים — נוקט אסאד עמדה עצמאית, למורת רוחה הניכרת של בריה"מ.

מומחים אמריקנים מציינים כי הסובייטים גילו חוסר שביעות רצון כאשר סירב אסאד לבקשתם לפנות את צבאו מלבנון ב-1976. הסובייטים הביעו התנגדות נמרצת לאופן התנהגותו של אסאד כלפי מנהיג אש"ף יאסר ערפאת. אולם הסובייטים הרואים בסוריה נכס חשוב בהרכב מאש"ף, נאלצים להשלים עם התנהגותו של אסאד.

ערפאת, שניסה לפעול באופן עצמאי, עורר בכך את זעמו של אסאד — שם שפידורו בערבית, אריה. אסאד לא היה מוכן להשלים עם ערעור על סמכותו, וחסל את שארית כוחות אש"ף בלבנון. הוא עודד את המיליציה השיעית הלבנונית אל-אמל, לחסל את יחידות אש"ף, שנשארו נאמנות לערפאת. כחודש מאי האחרון ערף אל-אמל טבח בחברי אש"ף במחנות הפליטים סברה ושחילא.

שלבי עלייתו לנשיאות

אסאד נולד בשנת 1930 בכפר קטן באזור לטקיה, כ-200 מילין צפונית מערבית לדמשק. אסאד נמנה על העלווים — מיעוט מוסלמי בסוריה. סוריה של ימי נעוריו, נשלטה על ידי הרוב הסוני המוסלמי. כשבעים אחוז מהאוכלוסיה הסורית, המונה כ-10 מיליון נפש, הם סונים. הכוח הפוליטי הסורי נשען בעבר על

מספר ההרוגים נאמד ב־10,000 עד 25,000 בני אדם.

פרשת אל־חמה הינה רק דוגמא לאופן בו מבטיח אסאד את משטרו. אולם לטבח באל־חמה לא היה השפעה על מידת הפופולריות והתמיכה לה הוא זוכה בסוריה. אסאד קידם רבות את האזורים הכפריים העניים בבניית בתי ספר, בתי חולים, ובחיבור אזורים אלה לרשת החשמל.

אולם, הפופולריות לה זוכה אסאד מאויימת ע"י הכלכלה הגרועה. הבעיות הכלכליות בסוריה נובעות משילוב של כלכלה סוציאליסטית בעבר, וביורוקרטיה ושחיתות בהווה. גם החוב החיצון התופח מעיק על כלכלת המדינה. סוריה מקבלת עזרה כספית ממדינות ערב העשירות בנפט. זאת משום שמדינות אלה נמצאות, כאופן טכני, במצב מלחמה עם ישראל. תרומתן הכספית לסוריה, כמדינת עימות, מהווה את תרומתן למאמץ המלחמתי נגד ישראל. אולם תמיכה זו, המהווה גם מעין "דמי חסות" כנגד חתרנות סורית, קוצצת לאחרונה באופן משמעותי לאור הקשיים הכלכליים המעיקים באחרונה על מדינות הנפט הערביות בגלל שפע הנפט בעולם.

הגידול המאסיבי של הצבא הסורי כרוך בהפניית משאבים כספיים ניכרים וכוח אדם רב, ותורם תרומה נכבדה להחמרת המצב הכלכלי. סוריה היתה חייבת לבריה"מ, בסוף שנת 2983, כ־14 מיליארד דולר, ומאז הגדילו הסובייטים את תמיכתם

הצבאית. הציווד הסובייטי שנשלח לסוריה כולל החל מצוללות (יגיעו בשנה הבאה) וכלה בטילים מסוגים שונים ומטוסי "מיג 23" חדישים.

מומחה בממשל רייגן, המבכר להשאר אנונימי, אמר כי אסאד מאמין ששיעור הגידול הטבעי בקרב הערבים יחד עם העלאת רמת החינוך והסטנדרטים הצבאיים, יביאו, בסופו של דבר לנצחון הערבים על ישראל.

התסבוכת בלבנון

ב אשר ללבנון, אסאד אינו מעוניין לספח שטחים לסוריה, אלא לשלוט על לבנון באמצעות השפעה מוחלטת על ממשלתה. אולם מתברר שמשמיה זו אינה קלה כלל ועיקר. אסאד מקיים יחסי עבודה טובים עם נבי ברי, מנהיג השיעים בלבנון. השיעים, כידוע, הפכו בתום מלחמת לבנון לעדה החזקה ביותר. המיליציה השיעית אל־אמל, קיבלה מסוריה כיולי האחרון כ־50 טנקים מדגם טי־54 מתוצרת סובייטית. אך לסורים אין שליטה על האזורים שבשליטת הדרוזים, שאנשיהם ידועים כלוחמים מעולים ונרועים.

בינתיים, על רקע של הרג וחיטופות הנמשכים בלבנון, מנסים הצדדים הניצים בלבנון להגיע — תחת עינו הפקוחה של אסאד — להסדר פוליטי יציב. אסאד אינו מעוניין להפעיל את צבאו כדי לכפות הסדר פוליטי, ביודעו שצעד כזה יכניס את סוריה

לביצה עמוקה וטובענית. כך אין לו ברירה אלא להמשיך וליטול חלק במשחק הלא נגמר של תככים, תיווכים, לחצים ופעולות טרור. העובדה שהלבנונים ממשיכים להרוג זה את זה לא טורדת את מנוחתו של אסאד. בעיה מסוכנת אחרת שאסד ייאלץ להתמודד איתה בשנים הקרובות, היא בעית הסונים. יותר מארבעים אחוז מחברי הקבוצה השיעית הלבנונית הקיצונית החיזבאללה, המקבלת תמיכה מאיראן — הינם לבנונים סונים. פרוש הדבר, שלראשונה נוצר שיתוף פעולה — לטובת מטרה משותפת — של סונים ושיעים מיליטנטים. ובבוא העת יכולים גורמים אלה לצאת נגד המשטר העלווי בסוריה, מאחר שהם מתנגדים לשליטים כדוגמאת אסאד העלווי, "המוקפיר", לא פחות משהם מתנגדים להשפעה אמריקנית. הצורך לקחת בחשבון את כוחם העולה של אירגונים כדוגמת החיזבאללה, הקורא להפיכת לבנון לרפובליקה מוסלמית כדוגמת איראן, מסביר מדוע אסאד נמנע מלפעול ביתר תקיפות לשחרור שבעת בני הערובה האמריקנים המוחזקים עדיין בלבנון. המודיעין הישראלי מאמין שאסאד יודע היכן הם מוחזקים, אבל התעקשות לשחרורם יכולה לסכן ה"פאקס סירינה" — ה"שלום הסורי" — בלבנון, ואת המעמד הבכיר בעולם הערבי, שלהשגתו חותר אסאד.

בפרשת חטיפת מטוס טי. וו.אי. ביוני האחרון, היה אסאד בעמדה חזקה, שאיפשרה לו להביא לשחרור בני־הערובה. אנשי המיליציה של נבי ברי הצטרפו לחוטפי המטוס ובין ברי ואסאד קיים שיתוף פעולה. לכן יכול היה אסאד להפעיל השפעתו לשחרורם של בני הערובה האמריקאים. אסאד יצא מפרשת החטיפה מחוזק באופן משמעותי. הנשיא רייגן טילפן אליו והודה לו, וביקש ממנו לעזור בשחרור שבעת בני הערובה האמריקנים הנותרים. רייגן אף מחק את סוריה מרשימת המדינות התומכות בטרור — אף כי מחלקת המדינה טוענת כי סוריה ממשיכה לתמוך בטרור הבינלאומי.

לאסאד מטרות ויעדים אותם הוא שואף להגשים. הוא רוצה להיות משחרר של לבנון, פטרונם של הפלשתינאים וחולם להיות המנהיג הערבי שיכריע את ישראל בשדה הקרב. אך כמספר יעדי — כך מספר המכשולים שעליהם עליו לגבור כדי להגשים את חלומותיו.

עוצמת הצבא הסורי

הצבא הסורי מונה כיום כחצי מליון חיילים — כ־200 אלף חיילים יותר משהיו במצבת כוח האדם של הצבא הסורי ב־1982. זהו גידול משמעותי ביותר. בעת מלחמה ניתן להגדיל צבא זה עד מליון חייל! מספר הדיויזיות כיום הוא 9, לעומת 6 ערב מלחמת לבנון. כמיות הנשק העצומות שבמחסנים מספיקות לחמש ולצייד את הצבא בגיוס המלא שלו: ברשות הצבא הסורי למעלה מ־3,600 טנקים, חלק ניכר מהם מדגמים טי־72 ו־טי־62. כ־3000 נגמ"שים, (נושאי גייסות משוריינים), וכ־2500 קני־ארטילריה, רבים מהם תותחים מתנייעים. לצבא הסורי כ־2000 משגרי טילים מסוגים שונים, כולל טילי קרקע־קרקע סובייטים מדגם "סאגר" וטילים מערביים מדגם "מילאן". כמו כן, יש ברשות הצבא הסורי כ־50 משגרים של טילי קרקע־קרקע מדגם "פרוג 7" בעל טווח של עד 70 ק"מ וטילי "סקאד" בעלי טווח בינוני.

על פי דיווחים שונים קלט צבא סוריה לאחרונה גם את הטיל החדש 21 0.0 בעל טווח של 120 ק"מ. בידיחיל האוויר הסורי כ־600 מטוסי קרב והפצצה מדגמים מיג 21, 23, ו־27. לפי מקורות מערביים, עתידה סוריה לקבל בשנה הקרובה גם את הדגם החדש מיג־29. זהו המטוס המשוכלל ביותר שבירת המועצות מייצאת אל מחוץ לגבולותיה, והוא נחשב לתשובה הסובייטית למטוסי אף־15 ואף־16 מתוצרת ארצות־הברית, הנמצאים בשימוש חיל־האוויר הישראלי.

פרשת פולארד — הצד השני של המטבע

ישראל נכשלה בכל השגיאות האפשריות — אבל גם ארה"ב איננה טלית שכולה תכלת

היחסים בין ישראל וארצות הברית ולקיבוץ היהודי באמריקה. אבל אנשי בטחון ומומחים לענייני מודיעין מבקשים להסביר את צידו השני של המטבע. לדעתם יש מידה של צביעות בקטרוג האמריקאי על ישראל. הטענה שמדינות ידידות אינן אוספות מידע חסוי זו בתחומה של זו משקפת, לדבריהם, משאלת לב ולא את המציאות. את המידע החסוי אוספים בימינו באמצעות שלושה כלים עיקריים: מודיעין אנושי, דהיינו סוכנים בשרודם; מודיעין תצלומי — מכשירי צילום, לרבות מתקנים משוכללים המופעלים בלווינים ובמטוסים ביום ובלילה; מודיעין קשר — ציחות לשיחות טלפון, לשידורי רדיו ולמכשירי אלחוט. ישראל מנצלת את שלושת כלי האיסוף האלה בעת מלחמה ובעת שלום. מדי פעם אנו שומעים על גילוי "סוכן ישראלי" כאחת ממדינות ערב. לעיתים זהו דווח כוזב ולעיתים יש בו ממש, כמו בפרשת אלי כהן, ששירת באומץ ובכשרון רב את הביון הישראלי עד שנתפס והוצא להורג בדמשק. מטוסים ישראליים, המסיירים בשמי לבנון מצויידים, כמוכבן, במצלמות וצה"ל מפעיל לצרכי צילום גם מזל"טים (מטוס זעיר ללא טייס). אין זה סוד, כי ישראל מאזינה גם לשידורים ולרשתות קשר של אויביה. בתחילת מלחמת ששת הימים קלטה ישראל שיחה חסויה, שבה שיכנע נאצר נשיא מצרים את חוסיין מלך ירדן להצטרף למלחמה. לימים פרסמה ישראל את תקליט השיחה כדי להביך את אויביה ולהוכיח את אחריותם למלחמה. לא מכבר פרסמה ישראל את הקלטת השיחה בין מפקד מחבלים פלשתיני לבין אנשיו, שחטפו את הספינה "אקילה לאור". שיחה זו הוכיחה את אחריותו הישירה של אש"ף למעשה החטיפה.

גידון פולארד

לסכלה, סביר להניח שהאויב ידחה את התקפתו. כלומר, שוב יתעורר רושם, כי המודיעין נכשל בהערכה מוטעית. שהרי הוא הזעיק והוכרר, לכאורה, שהיתה זו אזעקת שווא.

ובכל זאת, למרות כל הפגמים והכשלונות שהיו ושהיו, אין תחליף לשירותי מודיעין. הם עיניה ואוזניה של כל מדינה, המסייעים לה להגן על האינטרסים החיונים שלה. על אחת כמה וכמה מדינה כישראל, החסרה עומק גיאוגרפי, והחייבת לגייס את יחידות המילואים שלה במועד כדי שתוכל לעמוד בפני אויביה.

כאשר נחשפה פרשת פולארד נמתחה על ישראל ביקורת חריפה. ברור מהו הנזק שגרמה הפרשה וודאי עוד תגרום למערכת

פרשת גידון פולארד הושיבה על ספסל הנאשמים את קהיליית המודיעין הישראלית. ככל שנחשפו פרטים נוספים על פעילות הריגול של האמריקאי-היהודי ורעיתו כן גדלו בארץ המבוכה ותחושת התסכול; ולא רק בגלל הידיעה המפתיעה, שישראל העסיקה מרגל בשירות ביון אמריקאי, אלא גם בגלל הפעלתו החובבנית וכשלונו המביש. בשנים האחרונות הורגלנו להתפאר בשירותי המודיעין שלנו. כמה מבצעים צבאיים נועזים הוכתרו בהצלחה רק הודות לעבודת מודיעין מעולה שקדמה להם. הבולטים שבהם: מבצע אנטבה, הפצצת הכור הגרעיני בבגדאד והתקיפה האווירית על מפקדת אש"ף בטוניס. כיצד איפוא נכשל השירות החשאי הישראלי במקרה פולארד?

אנו נוטים לשכוח, כי שירותי המודיעין שלנו אינם מחוסנים בפני כשלונות וזכורים עדיין "העסק הביש" ופרשת לילהאמר. ולא רק ברמה הטאקטית נחלנו אכזבות אלא גם ברמה האסטרטגית. המציאות הפריכה את הערכות המודיעין שלנו גם ערב מלחמת יום הכיפורים וגם ערב ביקורו של סאדאת בירושלים. כשם שהופתענו מיוזמת המלחמה המצרית, כן הופתענו מיוזמת השלום של סאדאת. הרמטכ"ל בשנת 1977, רב-אלוף מרדכי גור, אף ראה צורך להזהיר את ראשי המדינה מפני הפח שטומן לנו, כביכול, סאדאת בדבריו השלום שלו.

העינים והאוזנים של המדינה.

ומחים טוענים, כי אין זה הוגן ואין זה צודק להדגיש יתר על המידה את כשלונותיהם של שירותי מודיעין. הטעם לכך הוא, שהמודיעין מועד תמיד להיכשל. אם, למשל, לא התריע על מחקפת אויב הקרובה לבוא, הרי כשלונו גלוי וידוע לכל. ואם יתריע על מחקפת פתע וראשי המדינה יגייסו את הכוחות הדרושים כדי

אם כי כל מדינה מפעילה את שלושת כלי האיסוף העיקריים של המידע החסוי, הרי בתקופה האחרונה הולך וגדל חלקם של האמצעים הטכניים (צילום והאזנה) ופוחת חלקם של הסוכנים החשאיים. מהפך זה בדרכי האיסוף בולט בעיקר בארצות הברית. משנות הששים ועד היום קוצצו שם בהדרגה ההקצבות למודיעין אנושי והוגדלו ההקצבות לכלי האיסוף הטכניים. בשנת 1975, למשל, הקצה הממשל האמריקאי 87 אחוזים מתקציב הביון שלו לאמצעים טכניים ורק 13 אחוזים למודיעין אנושי. הודות לרמתה המדעית והטכנולוגית הגבוהה יכולה ארצות הברית לאסוף חלק גדול ואולי מכריע של המידע החסוי החיוני לבטחונה באמצעים טכניים מטווח רחוק. היא איננה חייבת לשתול מרגל בסיכור כדי לדעת מהו מקומו המדויק של בסיס טילים סובייטי חדש ולאיזה שלב הגיע בנייתו. צילומים מדויקים של לוויינים מספקים לה את המידע הזה במהירות.

אין זה סוד, כי כלי האיסוף הטכנולוגיים של ארצות הברית מכוונים גם אל מדינת ישראל. באמצאות כלים אלה גילתה וושינגטון לראשונה כי המפעל שהוקם בדימונה לא נועד לייצור מוצרי טקסטיל, אלא הוא כור-אטומי, ובאמצעות ספינת הביון "ליברטי" האזינו האמריקאים לשידורי הרדיו ולרשתות הקשר של ישראל בזמן מלחמת ששת הימים. (יתכן שארצות הברית מפעילה בארץ גם סוכנים, אם כי לא ידוע על כך). לעומת זאת, מדינות שלא הגיעו לדרגת התחכום הטכנולוגי של ארצות הברית, ובהן גם ישראל, עדיין מסתייעות במידה רבה במודיעין האנושי. כלומר, מה שעושים האמריקאים באמצעות לוויינים, המצויידים במצלמות ומתקני ציתות מתוחכמים, מנסות ישראל ומדינות אחרות לעשות גם באמצעות סוכנים בשטח ודם. אמנם, מבחינת המשפט הבינלאומי וכללי המשחק המקובלים, אין פסול בצילום מלוויינים ובציתות מטווח רחוק, בעוד שהפעלת מרגלים היא עבירה לכל הדעות. אבל מבחינה עקרונית, כל שיטות האיסוף מכוונות למטרה אחת: לחשוף מידע חסוי בניגוד לרצון ולאינטרסים של המדינה בעלת המידע. ואם זהו קנה המידה, הרי ישראל עשתה דבר, שמדינות אחרות, ובהן גם ארצות הברית, עושות אותו בלי הרף גם כתחום הריבוי של ידידותיהן ובעלות בריתה.

לכן עוררה פרשת פולארד בארץ לא רק תגובות כנות של צער ובושה, אלא גם ביטויים של מורת רוח. משום שהאמריקאים "ניפחו" את המקרה וכמה פרשנים אף טענו כי ישראל הרחיקה לכת בנכונותה לרצות את ארצות הברית ולפייסה. מרגלים נחשפו לא פעם, אבל לא זכור מקרה שבו ניתן לנציגי המדינה הנפגעת לחקור את מפעילי הסוכן החשאי. בסיכומו של דבר נוצר רושם, לדעת רבים, כי ישראל שגתה בפרשת פולארד את כל השגיאות האפשריות. מלכתחילה לא היתה צריכה להפעיל סוכן (ובמיוחד לא יהודי) בקהילת המודיעין האמריקאית. אם ביקשה לנצל את שירותיו של סוכן כזה, אסור היה לבחור באדם כפולארד, שהתנהגותו המחשירה הבטיחה את חשיפתו בתוך זמן קצר. לאחר שהתפרצה הפרשה חייבת היתה הממשלה להגיב במהירות, כדי להקטין את הנוק. תגובה מהירה היתה מאפשרת לממשלת ישראל להסתפק בהתנצלות מאופקת. אך היא השתתה את תגובתה וסייעה בכך להפוך את התקרית לנושא בעל חשיבות ממדרגה ראשונה. ולכסוף, לא די היה בהתנצלות סתם, אלא ממשלת ישראל נאלצה, כביכול, לכרוע על ברכיה לפני ארצות הברית. אין ספק, כי פרשת פולארד חשפה ליקויים בדרוסי העבודה של שירותי הביון הישראליים. נראה, כי גוף חשאי מסוים פעל ללא פיקוח נאות של הדרגים המדיניים המוסמכים. הרשויות הנוגעות בדבר ודאי יפיקו מהמקרה את הלקחים הדרושים. אבל כמה מומחים טוענים, כי גם לאחר פרשת פולארד חייבת תהיה ישראל להוסיף ולאסוף מידע החיוני לבטחונה גם במדינות ידידות. ובעניין זה היא תהיה בחברה טובה, פחות או יותר, כי "קוץ פן טוטי". דהיינו — כך עושות כולן.

"פרס שלום עליכם" למשורר ש. שלום

ועדת השופטים של "פרס שלום עליכם" לספרות ואמנות בחרה כחתן הפרס לשנת 1985 במשורר ש. שלום, כאות הוקרה והערכה לתרומתו לשירה העברית ולספרות הארץ-ישראלית.

זאת השנה הרביעית של הענקת "פרס שלום עליכם". הטקס ייערך ב-29 בדצמבר באולם בית שלום-עליכם בתל-אביב.

הננו אכלים על מותו של מר שמעון רפופורט ע"ה חברנו היקר מזה שנים רבות בסניף אוסישקין. אנו מביעים את השתתפותנו העמוקה בצערם הכבד, של האלמנה גניה רפופורט וכני משפחתה

בפעולתם ובפעולות המנוח, למען העם היהודי והתרבות העברית ימצאו נחומים

גב' תמר בכרך
אריה וזהבה גורסון
פנחס ומרטה טיטיצר
גב' איטה ניומן
אברהם ויונה סימון
גב' פאני קניגסבורג

הנהלת ההסתדרות העברית וחברי חוג מנהטן אכלים על מותו של

סעדיה צ'רניאק ז"ל

שהיה מנאמני השפה והתרבות העברית וממייסדי החוג העברי במנהטן

יהיה זכרו הברוך מקור נחמה לאשתו מרים ולבניו

ולא תוסיפו לדאבה עוד.

חברה יקרה גניה רפופורט אנו משתתפים ביגונך העמוק על פטירת בעלך היקר שמעון רפופורט ע"ה המקום ינחם אותך ואת משפחתך ושלל תדעו לדאבה עוד.

לאה ואהרון לרנר

"מלחמת התחנות" בירושלים

המקרים אלה הן מודעות פרסומת לבגדי נשים עליונים ותחתונים שמציגות דוגמניות חניניות וחטובות-גו.

קבוצת הצעירים, שהגיעה מן הסמטה האפלולית, מסתערת על התחנה. בעוד אחדים מחבריה משמשים צופים ומאבטחים מן הצד, פועלים היתר במהירות. הם מנפצים את קירות התחנה, שולפים את מודעות הפרסום הגדולות, מחבלים בתאורה החשמלית של התחנה ולפעמים מעלים אותה באש.

במשך חצי השנה האחרונה חיבלו או הציתו קבוצות של קנאים-חרדים עשרים וארבע תחנות, בעיקר בשכונות החרדיות של ירושלים, אך לא רק בהן. בשבוע שלפני התנועה הגיעו מעשי ההתנכלות נגד התחנות לשיא חדש — כלילה אחד הוצתו וחובלו שש תחנות.

לא רק בקרב הציבור החילוני בירושלים, אלא גם בקרב המחנה הדתי מתייחסים בדאגה גוברת ל"מלחמת התחנות". רואים בה ביטוי אלים וחסר כל התחשבות של מה שמכונה היום המלחמה בין חרדים וחילונים בירושלים. הקנאים הפועלים באישון-לילה אינם שליחי ציבור, הם פועלים על דעת עצמם, בניגוד לדעת גדולי התורה והם משקפים את השוני שחל ברחוב החרדי.

קנאים-חרדים מסוג חדש

מאבקם של החרדים בירושלים נגד חילולי השבת, או נגד כתי הקולטע המציגים סרטים בליל-שישי, או נגד בריכות השחייה בעיר, התאפיין בעבר בחוסר אלימות. ההפגנות היו שקטות; המפגינים קראו קריאות מחאה או השתטחו על הארץ וניסו לחסום בגופם את התנועה, אך לכדי אלימות ממשיית לא הגיעו. להוציא מקרים יוצאי דופן, לא הושלכו אבנים ואגרופים לא הונפו. דווקא החרדים המפגינים הוכו לפעמים, לאחר שסירבו לפזר את ההפגנות או להפסיק את "התנגדותם הפסיבית". אולם באחרונה חל מיפנה — החרדים המפגינים התחילו לנקוט בדרכים אלימות. הם אינם נרתעים מלהשליך אבנים, להצית תחנות או עגלות אשפה, להתקיף אוטובוסים ואפילו ניידות משטרה. בשנה האחרונה, חוששים אפילו כוחות

המתיחות ביחסי חרדים וחילוניים בירושלים הגיע באחרונה לשיאה. לאחר הקרב על "כביש רמות" עברה זירת-המאבק לתחנות האוטובוסים החדשות המפארות את חוצות הבירה.

עשרים וארבע תחנות חובלו, הושחתו או הוצתו בירושלים במחצית השנה האחרונה. הקנאים-החרדים הפוגעים בתחנות טוענים כי המודעות והפרסומות המתפרסמות בתחנות מהוות מקור להשחתת מידות ולפריצות, ופרסומן באיזורים הדתיים הוא התגררות גסה בציבור-הדתי.

משטרת ירושלים נכשלה עד כה בכל נסיונותיה לאתר את הפוגעים בתחנות ולהרגיע את האלימות החרדית בירושלים. מנהיגי הציבור הדתי בירושלים מסתייגים מן האלימות אך מאשימים את העתונות ואת חברות הפרסום בהצפת המדינה ב"פרסומי תועבה".

מאת אברהם בנמלך

האחרונות ברחבי ירושלים, ובערים אחרות בארץ, ושינו את פני הרחובות בערים הגדולות. התחנות החדשות החליפו את התחנות המרופטות שהיו כבר לחלק מן הנוף העירוני הישראלי. התחנות, המשמשות את נוסעי האוטובוסים בקווים הפנימיים בעיר — מעניקות מחסה מגשם או מהשמש היוקדת, ומספקות מקומות ישיבה לקשישים. המימון להקמת התחנות הושג בשותפות בין עיריית ירושלים לבין חברה מסחרית המחמחה בפרסום מוצרים שונים באמצעות מודעות-ענק בחוצות ערים. שיתוף הפעולה הזה שבין שני הגורמים, איפשר לעירייה לשפר את נוף החוצות, ולחברת הפרסומת נתן כר נרחב להצגת תמונות הפרסום הגדולות. ברוב

בשכונות האחרונים זה קורה כמעט כל לילה: הצתה או חבלה באחת מתחנות האוטובוסים החדשות שכירושלים. התסריט חוזר על עצמו בכל המקרים. באישון לילה, כאשר עיר הבירה נמה את שנתה והרחובות שוממים, מגיחה מאחת הסימטאות הצרות, בחסות הקור והאפלה, קבוצה קטנה של צעירים מחוגי הקנאים החרדים, בכגדיהם השחורים-המסורתיים, ובידיהם מוטות ברזל ואמצעי הצתה. היעד: תחנת אוטובוסים חדשה הניצבת על המדרכה. תחנה שיש בה ספסל ישיבה גדול, גגון דקורטיבי, שלושה קירות שקופים ולפחות שתי תמונות פרסומת, "פוסטרים", ענקיות.

מאות תחנות כאלה הוצבו בשנים

משטרה לנוע רגלי בשכונת מאה-שערים. אנשי משטרה או פקידים מס שבאו לחקור סוחרים בשכונה, נאלצו להמלט על נפשם, לאחר שהוקפו בעשרות תושבים נזעמים. לפני כשלושה שבועות, פקיד ופקידה של מס-ההכנסה הוכו נמרצות ע"י אחדים מתושבי השכונה. חנויות באזור מאה-שערים, גם של יהודים שומרי מצוות, הוצתו בתקופה האחרונה, כנראה בשל סירובם לעזוב את האזור. הקרב על "כביש רמות" — כביש המקשר בין ירושלים העיר לבין השכונה החדשה "רמות" והעובר בסמוך לריכוזים חרדיים בצפון ירושלים — ריתק אליו מדי שבת מאות חרדים וחילוניים שיידו זה בזה אכנים.

עכשיו הפכו תחנות האוטובוסים לזירת המאבק העיקרית. שום גורם דתי בעיר לא נטל על עצמו את האחריות למעשי החבלה האלה. לא פעם אחת הציבו כוחות המשטרה מארבים כדי ללכוד את המציתים — אך הפוגעים הצליחו להמלט ומצאו מקלט בתצורות השכונות החרדיות. רק במקרה אחד נלכד אחד המציתים, צעיר משכונת מאה-שערים. הוא נתפס בראשית השבוע שעבר על-ידי אזרחים חילוניים.

בירושלים ובמקומות אחרים בארץ קם עתה דור חדש של צעירים חרדים וקנאים. הם אינם חוששים להתגרות במשטרה ובכוחות, ואינם נרתעים מפעילות אלימה; הם הפכו אותה לשיטה במלחמותיהם השונות.

ככל הנראה, מדובר במיוחד בצעירים חוזרים בתשובה, ביניהם גם עבריינים שחזו למוטב והיו לשומרי מסורת. בין האלימים והבריונים גם צעירים תלמידי ישיבות מארצות-הברית החושבים עצמם בירושלים מוגנים בחסות דרכוניהם האמריקאים. כמעט ברור שהתוקפים האלימים אינם נמנים על חוגי הישיבות הגדולות, או על חצרות האדמו"רים המפורסמים בירושלים. זאת קבוצה שולית, אמנם, אך השפעתה גדולה.

כשלון המנהיגות המסורתית

האלימות החרדית מטרידה גם את הציבור החרדי עצמו. במקרים לא מעטים, אישי ציבור דתיים הם הסובלים מהתנהגותם האלימה של הקנאים. התגברות התופעות הללו מלמדת על כשלון המנהיגות המסורתית. רבנים, ראשי-ישיבות ואדמו"רים לא הצליחו לכפות את מרותם על קבוצות הצעירים האלימות. הם אף חוששים לגנות אותם בפומבי ובמפורש.

כמידה מסויימת ניתן לתאר את ההנהגה הדתית כשכזיה בידי הקנאים האלימים. הולך ונוצר מעגל-קסמים, שבו קבוצות הבריונים החרדים משפיעות על הקבוצות המסורתיות של קנאי נטוי-קרתא ואלה משפיעות על חוגי אגודת-ישראל הגוררים אחריהם חלקים מהציבור הדתי המתון של המפד"ל. הצלחותיהן של הקבוצות החרדיות האלימות דוחפות לזרועותיהם את בני הנוער בשכונות החרדיות בירושלים.

יהודה חטאכ, שנעצר כחשוד בהצתת תחנת אוטובוס

איש אינו יודע בכמה אנשים מדובר; גם זהותם לא לגמרי ברורה, ולא ידוע לאיזה חוגים הם משתייכים, ומי מפעיל אותם. משטרת ישראל מגששת באפלה. עד כה לא הצליחה המשטרה לחדור לתוך הקבוצות-האלימות הללו. גורמי בטחון הפנים הישראלים שהצליחו לחדור לקבוצות מחתרת מימין ומשמאל, נכשלו עד עתה במאבקם לסכל את ההתארגנות החרדית האלימה. תושבי השכונות החרדיות אינם מסייעים למשטרה, וכך נמשכת "מלחמת התחנות" בעיר ללא הפוגה.

פרובוקציה שהניבה פרס כספי

בשלב מסוים, הכריזה עיריית ירושלים על פרס בסך 5000 דולר למי שילכוד את המחבלים בתחנות. באחד הלילות הראשונים של חודש דצמבר התארגנה קבוצה של צעירים חילוניים לנסיון ללכוד

את הפוגעים בתחנות. הם החליטו לגרות את הפוגעים בתחנות ולמשוך אותם למקום מסויים שבו הם ימחינו להם. הצעירים פרצו קיר של אחת מן התחנות במרכז העיר, הוציאו מתוכו את מודעת הפרסומת והציבה אותה בתחנת אוטובוסים סמוך לשכונת מאה-שערים. בדרך זאת קיוו למשוך את המציתים לתוך מלכודת. ואכן פעולת ההתגרות עשתה את שלה. לתחנה הגיעה קבוצה של צעירים חרדים, ואחד מהם נלכד ונמסר למשטרה. חבריו של העציר החליטו להגיב ופגעו, כאמור, בשש תחנות, ובכך הביאו את המתיחות בעיר לשיא.

הלא-דתיים מתארגנים

עשה ההתגרות של חברת הצעירים החילוניים מציגה את הצד השני של המטבע במאבק בין דתיים וחילוניים בירושלים.

בשנים האחרונות חש הציבור הדתי כי אופייה המיוחד של העיר ירושלים כעיר הקודש, הולך ונפגע. בירושלים התרבו, למשל, המסעדות המגישות בשר חזיר בפרהסייה.

כתוצאה מהתרחבותה וגידולה של העיר התרבו גם נקודות החיכוך בין דתיים לחילוניים. בשכונות הדתיות המסורתיות אין די מקום, עקב הגידול המתמיד במספר התושבים. החלה איפוא נהירה גדולה של חרדים לעבר שכונות הצפון. הציבור החילוני לא קיבל תופעה זאת בעין יפה, והוא מנסה בדרכים שונות להאבק בהתרחבות "היישוב הדתי" בירושלים. ענין מקומי כמו הפעלתה של בריכת שחיה במרכז קהילתי בשכונת רמות, הפך למאורע חדשותי ארצי, בגלל המאבק בין הדתיים והחילוניים בשכונה על שעות הפתיחה של הבריכה ועל רחצה מעורבת.

אזרחים לא-דתיים תושבי ירושלים התארגנו והקימו ועדים אנטי-דתיים, ואף הם מאיימים באלימות. ראש עיריית ירושלים, טדי קולק, אינו אהוד בקרב הציבור הדתי בעיר, אך הוא היה זה אשר הצליח לסגור איזורים שונים בעיר לתנועה בשבת. קולק הידוע בפליטות הפה החרפיות שלו, אמר באחרונה דברים קשים ומעליבים נגד החרדים, ואחר כך הסביר שהתכוון אך ורק לקבוצות הקטנות של קנאים חרדים הנוהגים באלימות. יהודים דתיים רבים מטילים על ראש העיר את האחריות לכך, שבשכונות החדשות של העיר יש מחסור גדול בכתי-כנסת.

ועתה נוספה פרשת חיכוך חדשה – "תחנות האוטובוסים" בעיר. עד כה לא גילה איש מראשי הציבור הדתי די אומץ כדי לגנות בפומבי את מציתי התחנות. זאת משום שתחנות האוטובוסים ברחבי הארץ אכן מהוות מוקד של פרסומת בלתי צנועה, אשר פוגעת בגששות הציבור הדתי.

פרסומות נועזות

וכנויות הפרסום בישראל גילו בשנים האחרונות את העידום כאמצעי לקידום מכירות. אופנת הפרסומת הנועזת הגיעה. מארצות הברית לישראל. וחברות ישראליות מאמינות כי ככל שהמודעה תראה מגרה ונועזת יותר כך תגדל השפעתה על ציבור הצרכנים.

בעבר, היו תמונות עידום מתפרסמות בארץ רק בעיתונים מסויימים. כיום קשה לציבור הדתי להתעלם ולהתגונן מהן. תמונות אלה כמודעות פרסום הפכו לחלק מן הנוף ברחובות הערים. באוטובוסים, בתחנות ובצמחונות המודפסת.

העתונות הישראלית היא לדעת רבים נועזת יותר ממה שהיתה בעבר בתחום הפרסום. מרבית העתונים אינם מגבילים את המפרסמים. ומעל דפייהם של מוספים מיוחדים לגברים ולנשים, לאופנה ולרווחה מופיעות מודעות פרסום נועזות ביותר. בישראל אין חוק המונע פרסומת נועזת בעתונות ובחוצות הערים: הציבור הדתי, לא רק החרדי, חש עצמו נפגע. הורים דתיים טוענים כי הם חוששים להכניס לבתייהם עתונים מסויימים, בגלל התמונות המתפרסמות בהם.

ייתכן שהגל הגואה של פרסומת נועזת יחלוף כפי שעברו וחלפו אופנות מיובאות אחרות. אך לפי שעה מהווה האופנה הזאת של פרסומת פרובוקטיבית ומתגרה תמריץ למלחמת הדתיים והחילוניים בירושלים.

תחילה, ניסו החרדים לתלוש את המודעות מן התחנות, אחר כך החלו למרוח את המודעות בזפת או בצבע שחור. השלב הבא היה: חבלה והצתה בתחנות.

למרבחה האירוניה. היתה זו עירית ירושלים שבשנה האחרונה הצליח לשכנע את חברת הפרסום לא לפרסם "מודעות נועזות" בירושלים, ובמיוחד לא בשכונות החרדיות. אך את גלגל האלימות שוב לא ניתן היה לעצור. בין התחנות שהותקפו בירושלים היו לאחרונה גם כאלה שנשאו על קירותיהן מודעות תמימות של מוצרי מזון שונים.

תחנות האוטובוסים בירושלים הפכו

בעיני הקבוצות החרדיות הקנאיות לסמל של התרבות החילונית. בימים אלה הם שוב אינם נלחמים כמודעות הפרסומת, אלא בחברה הישראלית כולה.

מצד אחד ניצב ציבור דתי וחרדי המבקש לקיים אורח-חיים על פי ההלכה ובהתאם למסורת, ומצד שני ציבור חילוני המבקש לחיות את חייו על פי השקפת עולמו. ניתן לגשר בין שני העולמות, אך לא כאשר קבוצות של צעירים, הפועלים באישון לילה ומעלים באש את התחנות נותנות את הטון ברחוב החרדי; ולא בשעה שקבוצות של חילוניים מתכננות פעולות תגמול תקיפות

נגד יהודים דתיים.

בירושלים חוששים עתה כי אם לא יעלה בידי המשטרה ללכוד את העבריינים, ואם לא יצליחו מנהיגי הציבור הדתי להשתלט מחדש על הציבור שלהם, והמחנה החילוני לא יגלה נכונות להבין שגם לפרסומת ולמתירנות יש גבול – כי אז כ"מלחמת התחנות" יעלו באש בירושלים לא רק תחנות אוטובוס, אלא גם דברים ועניינים גדולים וחשובים מהן, והמחלוקת עלולה, חלילה, להתפתח למאבק רצוף שנאה ואלימות שתוצאותיו תהיינה חמורות ביותר.

בתי תלמוד התורה המאוחדים בטורונטו מקבלים

עכשיו בקשות למשרת

מנהל חינוכי

החל מספטמבר 1986.

עברית בעברית

מגנון עד סיום כתיב ט'

בבית הספר 3000 תלמידים המתחלקים בין ארבעה

אתרים

המשרה הזאת שהיא אתגר העשוי לעניין מחנך

מעולה תתפנה עם פרישתו של המנהל החינוכי

הנוכחי.

המשכורת תהיה מותאמת להשכלה ונסיון

אנא שלחו את תשובותיהם (שתשמרנה בסוד) אל:

Mr. Harold Dessen, Search Committee Chairman,
491 Lawrence Ave. West Suite 201
Toront. Ontario M5M 1C7, Canda

ברכותינו הלבביות

ליקירנו פרח קוויטני

מוותיקי התנועה העברית באמריקה ואיש האשכולות

ליום הולדתו ה-90

איחולי אושר ובריאות

תמר בכרך	אסתר הנדלר	הלן ינון
לוטו וליאון גרסון	שינדל ויינר	יונה ואברהם סימון
ד"ר ג'ורג' גורין	סוניה קם	מרים סיגל
קלרה גולדשטיין	פיגל קניגסברג	

ארגוני מהגרים בארה"ב מגינים על פושעי מלחמה נאציים

הקונגרס היהודי העולמי כי הם נשלטים ע"י הק.ג.ב.

ישראל סינגר, מנכ"ל הקונגרס היהודי העולמי, הביע תקוותו כי ארגונים אלה יבינו כי פעולתם עושה שרות רע לא רק לצדק, אלא גם לעצמם. הוא הכטיח שהקונגרס היהודי העולמי ימשיך לפקח על פעילות זאת ולהאבק בה.

סינגר הוסיף ואמר כי ארגוני מכיר תודה לשר המשפטים האמריקני מיו על תמיכתו הנחרצת במחלקה לחקירת פשעי הנאציים במשרד המשפטים.

במשך שלוש שנים, כדי להגן על אנשים שהואשמו בפשעים נאציים.

ב-14 באוקטובר פרסם השבועון "זרקור" של הארגון הנקרא "לובי החופש" מאמר בו האשים את הסנטור אלפונס ד'מאטו שהוא נמנע מלתמוך בחנינה לפושעים נאציים מחשש לאבד את הקול היהודי בניו יורק.

בחדש יוני, הפיצה ועדת הקונגרס האוקראיני באמריקה פרסומים בגבעת הקפיטול שקראו למתן חנינה לפושעים נאציים, והאשימו את המחלקה לחקירת פשעי הנאציים במשרד המשפטים ואת

הקונגרס היהודי העולמי יצא בהאשמה כי ארגונים של מהגרים מאוקראינה והבלקנים הפועלים בארה"ב, הגבירו לאחרונה את מאמציהם לחבל בנסיונות לגילוי ולכידת פושעי מלחמה נאציים המסתתרים באמריקה.

קלמן סולטניק, סגן נשיא הקונגרס היהודי העולמי, מסר בשבוע שעבר, כי בששת החודשים האחרונים חלה עליה משמעותית בנסיונם של ארגונים אלה להקשות על משרד המשפטים האמריקני ובעיקר על המחלקה לחקירת פשעי הנאציים.

הקונגרס היהודי העולמי גילה לראשונה, באפריל 1985, את קיומם של ארגונים כאלה במהלך חניית פעולתם של ארגוני מהגרים בארה"ב. בין היתר מנסים ארגונים אלה למנוע קבלת חוקים נגד פושעים נאציים; הם אוספים כספים למימון הגנת המשפטית, פועלים להשגת חנינות ומנסים לשכנע חברי קונגרס שיתערכו לטובת פושעי מלחמה נאציים.

במיוחד, אומר סולטניק, מודאג הקונגרס היהודי העולמי מההצהרות האנטישמיות המהוות חלק מפעילות ארגונים אלה, ומשתתף הפעולה שלהם עם קבוצות המתכששות לגמרי לשואה.

מהחקירה שניהל הקונגרס היהודי העולמי עולה כי לפעילים מזרח-אירופאים אלה גישה לאנשי מפתח בממשל האמריקני. כמו, למשל, פטריק ביוקאן, יועץ העתונות של הבית הלבן לשעבר, שנפגש בימי האחרון עם מספר פעילים. בין הפעילים ראסה ראזגאיתס, בתו החורגת של הפושע הנאצי גורגיס ג'ואדיס ואנאתאנס מאזיקרה, סגן נשיא "הליגה הבאלקנית-אמריקנית לחופש". שניהם עומדים בראשם של ארגונים שהוקמו במטרה לשבש את עבודת המחלקה לחקירת פשעי הנאציים, במשרד המשפטים האמריקני.

עובדות אחרות שגילה הקונגרס היהודי העולמי:

• ארגון בניו יורק בשם "הקן לאמת לבית" הוציא יותר מ-160,000 דולר,

בעיה אישיות בין זוגות מעורבים

רקע אתני שונה גורם לבעיות ולעמותים בין בני זוג בנישואי תערובת. למסקנה זו מגיע מחקר שנערך בנושא השפעת הזהות האתנית בחיי נישואים של יהודים, איטלקים ואנגלו-סקסיים. ממצאי המחקר יפורסמו בקרוב ע"י הוועד היהודי האמריקאי.

הפסיכולוג ד"ר יואל קרוהן מסן פרנסיסקו ביסס את מחקרו על ראיונות עם זוגות מעורבים. יהודיים הנשואים ללא יהודים. המראיונים הלא יהודים נמנו בעיקר על המעמד הבינוני, והיו ממשפחות איטלקיות או אנגלו-סקסיות. ד"ר קרוהן טוען שהשפעתה של הזהות האתנית איננה פגה גם אחרי הנשואים, גם אם בן הזוג הלא יהודי התגייס. ההבדלים האתניים משפיעים כמדידה ניכרת על המתיחות בחייהם של זוגות מעורבים. בעוד שחלק מהזוגות בנישואי תערובת נוטים להשלים עם הבדלים אלו כדי לשמור על הרמוניה בחיי הנשואים, זוגות אחרים אינם מוכנים לקבלם.

בחלק מהמקרים היו ההורים גורם תומך. שהישרה כטחון עצמי בקרב בני הזוג, לעומת מקרים אחרים שבהם היו ההורים תזכורת מתמדת לשוני ביניהם. הורים יהודים. קובע המחקר, נוטים לקבל את הזוג המעורב ולשמור עמו על קשר, גם אם מלכתחילה התנגדו לעצם הנשואים. לעומת זאת, ההורים הלא יהודים גם עם השלימו עם הנשואים, שומרים על מרחק מילדיהם ונכדיהם.

בעקבות המחקר צופה מנהל המרכז האתני של הוועד היהודי האמריקני, יוסף גיאורדנו, שמספרם של בני הזוג המעורבים שיפנו בעתיד לטיפול, יגדל עקב העליה במספר נישואי התערובת. לדעת גיאורדנו על הפסיכולוגים לגשר בין שתי התרבויות ולהסביר את התנהגותו של בן זוג אחד כלפי השני על רקע אישי. כך סבור גיאורדנו, יוכלו בני הזוג להגיע להבנה ופשרה, אך באותה מידה לשמור על אישיותם העצמית.

לדעתו של אירווינג לוין מנהל הוועד היהודי האמריקני לעניינים לאומיים הנושא של ההשפעות הפסכולוגיות של נישואי תערובת לא עורר די תשומת לב. "עד עתה תמיד הסתכלו על כך מנקודת מבט דתית שהיא הגיונית בגלל המשקל הכבד שיש לה, אך להבדלים תרבותיים חשיבות גדולה מאוד ואסור להתעלם מהם". אומר לוין.

מארק טננבוים, מראשי הוועד היהודי האמריקאי, וישראל סינגר, מנהל הקונגרס היהודי העולמי, בראיונות מיוחדים ל"הדאר", מביעים דעתם על המגעים עם ראשי הוותיקן.

האם יש ערך לדו-שיח עם הכנסיה הקתולית?

סינגר:

טננבוים:

"איש כנסיה בכיר אמר לי, כי בשביל הכנסיה, מאה שנה הן תקופה קצרה; אך לעם היהודי, אחרי השואה אין זמן"

האווירה הטובה והלבבית ששררה בה. לאחר שנודעו פרטי השיחה שבין האפיפיור לבין המשלחת היהודית, נשמעה מצד מספר ארגונים יהודים בארצות הברית ביקורת על משתתפי הפגישה על כך שהם לא ניצלו את המעמד לדרישה מפורשת להכרה במדינת ישראל.

את עמדתו הרשמית של הכס הקדוש בנושא זה, הבהיר למחרת קיום הפגישה, הארכיבישוף אכילה סילווסטריני, הנחשב לשר החוץ של הוותיקן. שאמר כי שאלת הגבול בין ירדן לבין ישראל שלא נפתרה, היא המכשול העיקרי המונע את הכרת הוותיקן הרשמי הן בישראל והן בירדן. הארכיבישוף הודיע, כי הוותיקן מוטרד מבעיית העקורים הפלשתינים ומשאלת מעמדה של ירושלים.

"הושגה התקדמות בנושא ההכרה בישראל, אך הצהרות מצד אדגר ברונפמן וסינגר נגד הוותיקן, פגעו בהתקדמות"

ובאיטיות המאפיינת את פעולותיה. באמצעות הידברות שתלווה ב"דיפלומטיה שקטה", יבוא לבסוף השינוי ביחס הוותיקן למדינת ישראל, אומרים הם.

הפגישה עם האפיפיור

יכות זה בין המצודים בהמשך הדו-שיח עם ראשי הכנסיה הקתולית לבין השוללים, התלהט באחרונה על רקע מלאת עשרים שנה לפרסום ה"נוסטרטה טטה" – תאריך שנוצל לעריכת כינוסים ופגישות בין מנהיגים יהודים לבין ראשי הכנסיה הקתולית. הכינוס הבולט ביותר נערך בקרית הוותיקן, ב-29 באוקטובר, בסיומו התקבלה משלחת של עסקנים יהודים לשיחה עם האפיפיור יוחנן פאולוס השני. משתתפי הפגישה הגדירוה כהיסטורית, וציינו את

ל פני עשרים שנה, התכנסה ברומא מועצת הוותיקן הראשונה, שדנה בין היתר ביחסה של הכנסיה הקתולית לעם היהודי. בתום המועצה, פורסמה הצהרת עקרונות, שפטרה את העם היהודי מאשמת הריגת ישו, והורתה למחוק מספרי לימוד קתוליים התייחסויות שליליות כלפי העם היהודי. הצהרה זאת, הידועה כ"נוסטרטה טטה", ("הזמן שלנו"), עוררה בזמנו תגובות של שביעות רצון בקרב יהודים, שפירשו את תוכן ההצהרה כסימן לשינוי מהותי במסורת האיבה בת מאות השנים ליהודים, שאבות הכנסיה טיפחו ונהגו לפיה, וכן הפגנת רצון מצד ראשי הכנסיה לשפר את יחסיהם עם העם היהודי.

הצהרה זאת שימשה בסיס להתחלה של דו-שיח בין נציגי הכנסיה הקתולית לבין ראשי ארגונים יהודיים בעיקר בארצות הברית. בשני העשורים האחרונים, נערכו פגישות רבות בין שני הצדדים, בהן הוחלפו דעות והשקפות על דרכים ואמצעים לשיפור היחסים ולשיתוף פעולה בין שתי הדתות בנושאים שונים. בעוד שמספר אישים יהודים בארצות הברית ובמדינות מערביות מתייחסים לעצם קיומו של דו-שיח כזה כאל הישג ועשו לטיפוחו והרחבתו – יש מנהיגים יהודים שאינם נלהבים מההידברות עם הכנסיה הקתולית, וטוענים כי התוצאות הממשיות של דו-שיח זה עד היום הן דלות ואינן משמעותיות.

המתנגדים לדו-שיח טוענים כי המבחן האמיתי לפיו ניתן יהיה לקבוע אם אכן חל שינוי יסודי ביחסו של הוותיקן לעם היהודי, הוא הכרה במדינת ישראל וכינון יחסים דיפלומטיים עמה. כל זמן שהכס הקדוש ברומא עומד בסירובו להכיר רשמית במדינת ישראל, ההידברות עם נציגיו היא חסרת משמעות. המצדדים בהמשך קיומו של הדיאלוג, משיבים כי יש להתחשב במדיניות המנחה את החלטות הכנסיה

כינוס נוסף בו השתתפו נציגי שתי הדתות נערך בברזיל. ב-3 בנובמבר. חשיבותו של כינוס זה הוסברה על ידי מארגניו בכך, שהוא נערך בברזיל, שמספר הקתולים מבין 132 מיליון תושביה הוא הגדול ביותר בין מדינות העולם. 12 כישופים ברזיליאנים הם חברי הקוריה, המוסד המרכזי של הוותיקן, ולהם השפעה לא מעטה על ההחלטות המתקבלות בגוף כנסייתי זה.

בכינוס בברזיל, שנערך בעיר סאן פאולו, השתתפו ששה קרדינלים וחמישה כישופים, והוא הוגדר על ידי משתתפיו כחסר תקדים בתולדות הכנסייה במדינה זאת, וכאירוע רב משמעות בהיסטוריה של הכנסייה הקתולית. בכינוס זה התקבלו מספר החלטות הנוגעות ליחסים שבין שתי הדתות, ואחדות מהחלטות אלה מרחיקות לכת בהדגשת היחס החיובי כלפי העם היהודי ובצורך בשיתוף פעולה הדוק בין שתי הדתות.

בראש הפעילים היהודים המנהלים את הדיאלוג עם ראשי הכנסייה הקתולית ומתייחסים אליו כאל הישג חשוב ביותר, עומד מארק טננברום, רב ריפורמי, שהוא מנהל המחלקה לעניינים בינלאומיים של הועד היהודי האמריקאי. טננברום ידוע בקשריו הדוקים עם ראשי הדתות השונות וכמי שפועל ללא לאות לשיפור היחסים בין יהודים לקתולים ולשיתוף פעולה ביניהם. בין אלה שהתייצבו באחרונה בראש אלה הטוענים כי ההידברות עם ראשי הכנסייה היא חסרת משמעות, וכי יש להתנות את המשך ההידברות בהכרה רשמית של הוותיקן במדינת ישראל, הם ראשי הקונגרס היהודי העולמי ועסקני ארגון זה. נשיא הארגון, אדגר ברונפמן, השתתף לא מכבר בארוחת ערב חגיגת בניו יורק, בה נכח הקרדינל של ניו יורק ג'ון אריקנה. ברונפמן נקט צעד בלתי שיגרתי כאשר בנאומו במהלך הארוחה, פנה ישירות אל הקרדינל וביקש ממנו להפעיל את השפעתו על האפיפיור כדי להביא להכרתו בישראל. דבריו של ברונפמן עוררו מורת רוח בקרב עסקנים יהודים באמריקה, שסברו כי הוא חרג מכללי הנימוס והנהוג בפנייתו הישירה אל הקרדינל בנושא כה עדין ומורכב.

הישג שאין להסתפק בו

העומאי דוד קרם, ערך בשבוע שעבר ראיונות מיוחדים עבור הדואר עם מארק טננברום מראשי הועד

היהודי האמריקאי, ועם ישראל סינגר, המנהל הכללי של הקונגרס היהודי העולמי, ושמע מפיהם את דעתם על הצורך בהמשך קיום דו־שיח בין יהודים לקתולים, והערכתם את התוצאות שהושגו עד היום במסגרת דו־שיח זה.

על השאלה באיזו מידה חשובה ההידברות בין נציגי הכנסייה לבין נציגים יהודים, משיב סינגר, "כמו לכל מגע דיפלומטי, כך גם לדו־שיח עם הכנסייה יש חסרונות ויש יתרונות. יש לזכור כי המדובר

היה זה הישג מוגבל וההתקדמות שחלה מאז ביחסים שבין היהודים לכנסייה היא חסרת משמעות. הוא סבור, כי לאחר עשרים שנה מוטב שהיהודים יחדלו לשמוח על אותה הצהרה ויתחילו לשקול מחדש את היחסים עם הוותיקן.

מנהל הקונגרס היהודי העולמי, שהוא עוזרו הראשי של אדגר ברונפמן, הוא עסקן צעיר ונמרץ, שומר תורה ומצוות, המרבה באחרונה לכקר בארצות רבות, ולאחר השיחה עמו, המריא יחד עם ברונפמן

קרדינל בכיר בוותיקן: עוד לא הגיעה העת לבקש מחילה מהיהודים על הרדיפות

קרדינל בכיר בקריית הוותיקן אמר כי עדיין לא הגיעה העת שהכנסייה הקתולית תשקול בקשת מחילה מהיהודים על מאות שנים של רדיפות דתיות. קבוצה של איטלקים הגישה באחרונה עצומה לכס הקדוש כי סינוד הבישופים המיוחד יפרסם הצהרה המבקשת מהיהודים סליחה על מעשי ההרג, ההתעללות והרדיפות שהנוצרים עשו במשך מאות שנים. הקרדינל ההולנדי יוהנס וילבראנדס, ראש לשכת הוותיקן לענייני אחדות נוצרים אמר לעיתונאים: "עדיין אנו זקוקים להרבה יותר אמון בין שתי העדות (הקתולית והיהודית) לפני שניתן יהיה לשקול ברצינות הצהרה מעין זו. רק כשחשורר אווירה של אמון תשמנש הצהרה מעין זו מטרה מועילה. אחרת לא יתייחסו למסמך מעין זה כאל משהו ממשי".

לביקור בפרלין ובכרית המועצות. סינגר, שנפגש פעמים רבות עם נציגי הכנסייה הקתולית, מספר כי בשיחותיו עמם הוא שומע מהם מדי פעם את הדעה כי עדיין לא הגיע הזמן להכרה רשמית בישראל מצד הוותיקן. אך סינגר דוחה בתוקף דעה זאת. הוא מצדד בעמדתו של אדגר ברונפמן, המאמין כי הגיע הזמן לנקוט בצעדים שירעננו את תהליך ההידברות עם הוותיקן ויכססו אותה על הדרישה להכיר בישראל ולכונן יחסים דיפלומטיים עמה. "לכנסייה יש זמן, ושמעתי פעם איש כנסייה בכיר שאמר, כי מאה שנים הן תקופה קצרה. אך לעם היהודי לאחר השואה, אין זמן כה רב".

יש ללחוץ להכרה בישראל

ש מקרם, מציין סינגר, שדיפלומטיה שקטה איננה מכיאה את התוצאות הרצויות, ומן הראוי לנקוט בפעולות גלויות, לצאת בהצהרות פומביות ואף להפעיל לחץ באמצעות אמצעי התקשורת כדי להביא תזוזה. בדרכים אלה יש לנקוט, לדבריו, כדי להביא את הוותיקן להכרזה הכרה במדינת ישראל.

בכנסייה שלה למעלה משמונה מאות מיליון מאמינים, ובראשה מנהיג שללא ספק יש בידו מה להציע לנו, ובאותה מידה ככוחו לפגוע בנו, כפי שכבר הוכח בעבר פעמים אין־ספור, כהחלט חשוב לנו לנהל דו־שיח עם הוותיקן", אומר סינגר, "אך לדעתי יתכן שעוד יותר חשוב לוותיקן לקיים דו־שיח עמנו, וזאת לאור מה שהכנסייה הקתולית עוללה לעם היהודי במשך אלפיים שנה". ישראל סינגר מזכיר כי היה זה נשיא הקונגרס היהודי העולמי המנוח ד"ר נחום גולדמן, שניהל מגעים עם הוותיקן, שנים רבות לפני שהכנסה מועצת הוותיקן הראשונה, ובשלב מסוים הציע גולדמן לראשי הכנסייה פשרה, שהיו בה יתרונות הן לכנסייה והן לעם היהודי. סינגר אומר, כי במרוצת השנים האחרונות, במהלך ההידברות עם ראשי הכנסייה, מתעלם הצד היהודי מן המטרה שבהידברות זאת ולדבריו, "היהודים נלכדו בתהליך ושכחו את המטרה".

סינגר אומר כי ההצהרה שפורסמה על ידי מועצת הוותיקן לפני עשרים שנה, היתה בזמנו הישג, אך אין להסתפק בכך. לדבריו

סינגר מטיח ביקורת נגד ארגונים יהודים שראשיהם מנהלים את ההיכרות עם נציגי הוותיקן. ואומר כי בין מנהיגים יהודים אלה היו כאלה שהלכו לרומא לא כיהודים גאים והציגו את עמדתם בצורה לא מכובדת. על הפגישה בין המשלחת היהודית לבין האפיפיור שנערכה בסוף אוקטובר, אומר סינגר כי אין להגדירה ככשלוך. אך היהודים שהשתתפו בשיחה זאת, לא אמרו בקול רם ובצורה ברורה את מה שציפו כי יאמרו. "היתה זאת הזדמנות נהדרת שהוחמצה: על היהודים היה לומר לאפיפיור שהם ישקלו את המשך המגעים עם הכנסייה הקתולית, אלא אם כן יוכנסו שינויים במדיניות הכס' הקדוש כלפי ישראל".

כתשובה לשאלה אחרת, אומר ישראל סינגר כי אין לנהל דו-שיח עם הכנסייה הקתולית בלי להתחשב בישראל ובאינטרסים שלה. הוא מספר כי הקונגרס היהודי העולמי מדווח לממשלת ישראל על פעולותיו בתחום ההיכרות עם ראשי הכנסייה, אך אין הקונגרס מקבל הוראות מישראל. "הגאווה היהודית מנחה אותנו מה לומר לוותיקן, ואין סיבה שמדינת ישראל לא תהיה מרוצה מפעולותינו בנושא זה". סינגר מדבר במורת רוח על כך שהוותיקן מקיים יחסים דיפלומטיים עם מדינות ערביות, למרות שידוע כי המשטרים במדינות אלה מדכאים את חופש הפרט; הוא זועם על הכבוד הרב שניתן למנהיג אש"ף בביקורו בוותיקן, ומציין בנימה ביקורתית, כי באותו יום בו נערכה הפגישה בין האפיפיור לבין המשלחת היהודית, שנמשכה רבע שעה — נפגש האפיפיור עם הרב של ז'נווה לשיחה שנמשכה 45 דקות, ומי שמודע לקפדנות המאפיינת את הנוהלים בוותיקן, יודע כי היתה בכך הפגנת חוסר כבוד כלפי המשלחת היהודית, אומר סינגר.

סינגר מספר, כי דבריו של אדגר ברונפמן באירוע החגיגי בניו יורק, בהם פנה ישירות אל הקרדינאל ג'ון אוקנר וביקש התערבותו אצל האפיפיור לכינון יחסים עם ישראל, עוררו תגובות חיוביות בקהילות יהודיות רבות. "הגיע הזמן שברומא יבינו שהעם היהודי ומדינת ישראל הם יחידה אחת ואין להפריד בינם, ולכן הדרישה מהוותיקן להכרה רשמית בישראל חייבת להיות במרכז ההיכרות עם נציגי הכנסייה הקתולית".

ראק טננברג, המקיים זה שנים רבות מגעים עם ראשי הכנסייה הקתולית ועם נציגי הוותיקן, מתייחס בחיוב רב להיכרות

בין יהודים לכנסיה, ואינו מסתיר את זעמו על הקונגרס היהודי העולמי בגלל פעולותיו העצמאיות של ארגון זה בנושא המגעים עם הוותיקן. לדברי טננברג, בחינה יסודית של תוצאות ההיכרות עם הוותיקן תוכיח ללא צל של ספק על התקדמות ניכרת ועל הישגים משמעותיים ביותר בתחום של יחסי יהודים ונוצרים. "היכרות זאת", אומר טננברג, "חיסלה מכשולים רבים וחוסר הבנה בין שתי הדתות". הוא מציין, כי ההתקדמות שהושגה בעשרים השנים האחרונות ביחסים בין העם היהודי לכנסיה הקתולית, עולה על זו שהושגה במשך אלפיים שנה.

השינויים שהוכנסו בספרי הלימוד הקתוליים ומחיקת האיוזורים השליליים כלפי העם היהודי, הם לדברי מארק טננברג הישג חשוב ומשמעותי ביותר. "יהודים רבים, אינם מודעים די לשוני מהותי זה", טוען טננברג. השיחה עם הרב מארק טננברג התקיימה ימים אחדים לאחר שוכו מברזיל, שם השתתף בכנס מיוחד בו נטלו חלק ראשי הכנסייה הקתולית במדינה זאת. הוא מגדיר את הכינוס בברזיל כהצלחה כבירה. "לפני שנים אחדות, לא חלם איש, שראשי הכנסייה במדינה קתולית כמו ברזיל, יפרסמו הצהרה בה הודגשה אהדה ליהודים". הוא מציין, ומוסיף כי היה מאושר לולא הוותיקן היה מפרסם הצהרה דומה לזאת שפורסמה על ידי ראשי הכנסייה בברזיל, שהדגישה את חשיבותה וחלקה של מדינת ישראל בסולידריות שלהם עם העם היהודי.

טננברג, שהוא דמות ידועה בציבוריות היהודית בארצות הברית וממנהיגי הוועד היהודי האמריקאי, מצביע על נקודה נוספת שהוא מגדיר כהישג. יש לזכור, הוא אומר, כי בעבר היתה הכנסייה הקתולית מרכז לאנטישמיות והפצת איבה ליהודים. עובדה זאת היתה אחת הסיבות שיהודים רבים נמשכו אל המהפיכה הקומוניסטית בברית המועצות; הם קיוו-האמינו כי המהפיכה הרוסית תביא לחיסול האנטישמיות. אך כיום, ברית המועצות והגוש הקומוניסטי הם המקור לאנטישמיות ארסית, ואילו הכנסייה הקתולית עברה לצידו של העם היהודי במאבק נגד האנטישמיות.

על השאלה בדבר סירובו של הכס' הקדוש להכיר במדינת ישראל, משיב טננברג, כי מן הראוי להפריד בין הרגש לבין העובדות בנושא עדין זה. המשותף לכל הארגונים היהודים הוא הרצון ללחוץ על הוותיקן להכריז על הכרתו במדינת

ישראל, אך צריך לדעת שהוותיקן פועל לפי שורה ארוכה של הנחיות בדבר הנוהג והיחסים עם מדינות שונות בעולם, במיוחד לגבי מדינות המעורבות בסכסוכי גבול. זאת הסיבה שאין לוותיקן יחסים דיפלומטיים רשמיים גם עם ירדן. טננברג מספר, כי פנה אל המזכיר המדיני של הוותיקן בבקשה לנהוג בישראל שלא לפי הנחיות אלה לנוכח הנסיבות ההיסטוריות והמוסריות.

יותר טוב בלי יחסים

התייחסותו לשאלת הכרת הוותיקן בישראל, מעלה מארק טננברג היסט נוסף, שרבים מתעלמים ממנו, והוא שיחסים דיפלומטיים רשמיים בין הוותיקן לבין מדינת ישראל אינם כה כדאיים לישראל. טננברג מביע חשש, כי הכרה של הוותיקן בישראל וכינון יחסים דיפלומטיים עמה, יעניקו לוותיקן אפשרות לבוא לישראל בדרישות ותביעות בנושאים שונים, כמו המקומות הקדושים לנצרות בישראל. "כאשר אין יחסים רשמיים בין הכנסייה לישראל, הוותיקן לא יכול לבוא בדרישות כאלה", אומר טננברג.

ניכר בו במאבק טננברג, שהוא אינו מעוניין ליצור רושם כי הוא מגן על הכנסייה הקתולית, אך בנושא ההכרה בישראל, הוא אומר כי יש לקחת בחשבון שהוותיקן שואף להנע ממצב שיעמיד בסכנה את הנוצרים החיים במדינות שרוב מוסלמי שולט בהן. "יתכן שהמוסלמים ינקמו כתושבים נוצרים בעקבות התפיסות רשמית בין הוותיקן למדינת ישראל", אומר הוא.

טננברג מציין, כי היתה התקדמות מסויימת בנושא ההכרה בישראל, עד אשר המנהל של הקונגרס היהודי העולמי ישראל סינגר יצא בהצהרותיו, ונשיא הקונגרס אדגר ברונפמן יצר תקרית עם הקרדינאל של ניו יורק. טננברג מגלה, כי יחד עם נציגים ישראלים הוא נהג להיפגש עם המזכיר המדיני של הוותיקן, ובפגישות אלה נידונו צעדים אפשריים של הסדרת ביניים שמטרתם להביא ליחסים דיפלומטיים מלאים בין הוותיקן לישראל. הוא סבור כי פעילותם העצמאית של ארגונים יהודים מסויימים בנושא ההיכרות עם הוותיקן עלולה לגרום למק עצום. "אישם בכירים בוותיקן יאבדו את אמנם כאפשרות לדון עם גוף יהודי אחד האמור לייצג את העם היהודי". טננברג אומר, כי הוותיקן נפגע מתוכן הצהרתו של ישראל סינגר, ונציג הקונגרס היהודי

המשך בעמוד 23

צוואתו היהודית של פרויד: "האיש משה ואמונת הייחוד"

מאת משה אטר

המשך מגילון שעבר

משה ואמונת הייחוד

הימק המכריע לראית משה ואמונת הייחוד כמבע האיש של פרויד נעוץ בכך, שהוא פותח פתח להבנת הקשיים שפרויד נתקל בהם בכתיבתו. פרויד כתב על תוכניתו של משה לנטוש את מצרים בראש שבטי ישראל, כי היא היתה מצדו "נסיך נועז להתמודד עם הגורל, לפצות את עצמו משני כיוונים על האבידה שהסבה לו תמוטתו של אחנתון". פרויד איננו מסביר, מה פשרם של שני הכיוונים אצל משה. אך מסתבר, כי פרויד עצמו אמנם מצא לו פיצוי כפול על אבידתו בהתמוטטות זהותו הגרמנית, וכי פיצוי רגשי כפול זה הוא שדחפו בכל תוקף להשלים את חיבורו, ובכך להוכיח את זהותו עם משה — אבל גם הטיל איסור חמור על הזדהות זו, עורר בקרב התנגדות סמריה להוכחתה. שהרי בהזדהו עם משה מצא פרויד לא רק זהות לאומית חדשה, במקום זו שאבדה לו. תוך כדי כך הוא גם נטל את מקומו של האיש שהיה מנהיגם, מחוקקם של בני-ישראל, שנתן להם את אמונתם, שהיה אביהם הרוחני. הרי משה — כתב פרויד — יצר את העם היהודי בצלמו ובדמותו, לכן, בהזדהו עם משה ההיסטורי סילק פרויד — באופן סמלי — את אביו של העם היהודי — את אביו שלו — ותפס את מקומו.

הוא היה איפוא לא רק שותף בהריגתו של משה — כמו כל היהודים — ובכך האב הקדמון — כמו כל בני-אדם (לפי גרסתו של פרויד ב"טוטם וטאבו"). הוא היה גם יורשו. הוא גם חילל את יצונו, בא אל אמו. הוא עבר את כל עבירותיו של אדיפוס, מילא את כל תאוותיו הייצוריות, ובכך גם נתחייב בכל הענשים המוטלים על מעשים אלה. מה תימה שהזדהותו עם משה, הפיכתו של משה לפרויד, הציקה לפרויד כמו "רוח רפאים המבקשת את שחרורה" — כלומר כחוויה מודחקת הדוחקת להתגלות, לעלות למודע — אבל גם היתה לו לבעתה, לעניין המוקצה מן הדעת. מה תימה שבנסותו לעסוק בה, להרצותה, נחלש ונתקל בקשיים עצומים. מתוך ראייה זו יובן לנו, מדוע יכול היה פרויד לנתח ניתוח מבריק את פרשת משה ההיסטורי בנפרד מן התהליכים הנפשיים שפרשה זו נועדה להדגישם ולהבהירם, כלומר כל אימת שנמנע מליישם את גרסתו על משה — כאיש מצרי — לגבי ההווה (לגבי עצמו). מדוע נתעכבה ונשתכשה כל כך הרצאת מסקנותיו מגרסתו ההיסטורית — הסכרת תופעות החביון, חזרת המודחק והמורשה הקדמאית, שנועדו להיות עיקרו של הספר — ולא הושלמה אלא לאחר שפרויד גלה ללונדון והדמיך בין גורלו לגורלו של משה נעשה בולט כל כך שאי אפשר היה עוד להתעלם ממנו. מתוך כך יובן לנו גם מפני מה המשיל פרויד את שיבוש פסוקי המקרא (את

העלמת האמת ההיסטורית) לרצח. מדוע כתב כי הקושי ברצח הוא "לא במעשה עצמו, אלא בסילוק עקבותיו". מאלפת גם העובדה, שלא המשיך במחקרו בתולדות הדת היהודית מעבר להשפעתו של משה (של ישו ובתורת גלגול) דהיינו, מעבר להודאה באשמת הריגתו. "מדוע לא יכלו היהודים להשתתף בהתקדמות שהיתה כלולה בהודיה זו ברצח האל" — כתב פרויד בסוף ספרו — "עשוי לשמש נשוא למחקר מיוחד". אבל את המחקר הזה לא כתב — כי לכתיבתו לא היה בו עוד דחף פנימי, סמרי.

מסתבר כי שיקולים ודקדקים אלה מצטרפים לעדות מרשימה למדי. אבל ברי כי משקלה של עדות זו גדל כשאנו מוצאים לה סיוע ממקור אחר, בלתי תלוי, המכיל — אם מבינים אותו נכונה — הודאה סמויה של פרויד עצמו כמה שהיתה בשבילו הזהותו הרגשית עם משה. כוונתי למכתב הגלוי שכתב פרויד אל רומן רולאן במלאת לו שישים שנה. במכתב זה מתאר פרויד ומנתח את המקרה של "הפרעת זכרון על האקרופוליס, דהיינו את ביקורו עם אחיו הצעיר, באתונה, כשעמד שם על גבעת האקרופוליס וחש כאילו כל מה שהוא רואה סביבו אינו מציאותי, כאילו הוא הוזה בהקיצו. לכאורה אין למקרה זה שום קשר אל משה. מה עניין שמיטה אצל הר סיני? אבל אם נבדוק את המכתב לאשורו, ניווכח כי שני החיבורים קשורים קשר הדוק, שהרי ברי כי יש ענין להר סיני אצל הר נבו — וזה ההר שעליו מת — או, לפי גרסתו של זלין, נרצח — משה. זהו איפוא ההר שמעליו השקיף משה על ארץ הבחירה לאחר שנאסר עליו לבוא אליה, כלומר לאחר שנהפכה בשבילו ממצאות למשאלת-לב, למראה נכסף בלבד. ההקבלה בין משה על הר נבו לפרויד על הר האקרופוליס גלויה לעין, בפרט אם ניתן את לעתנו למלוא מובנו של האיסור "לבוא אל" הארץ, המקנה לו משמע ערוותי מובהק.

ההקבלה למשה על הר נבו היא, לכן, המפתח להבנת חוויתו המשוונה של פרויד באתונה. כמכתבו, הוא מספר על הדהוריו לפני שנסע לשם; כיצד לא העז להאמין, כי יוכל להגיע למקום שסימל בשבילו את תרבות יוון הנשגבה. תחושתו על האקרופוליס נבעה איפוא מתוך כך, שלאחר שתשוקתו זו היתה למציאות כפה אותו דבר מה בפניו לחוש מציאות זו כשקר, כמדוה; לחוש כי מציאות זו אינה אמיתית אלא שקרית, באשר היא "יפה משתוכל להיות אמת". על הגורמים הנפשיים לתופעות כעין זו עמד פרויד עצמו במאמרו "הנכשלים מחמת הצלחה", שהוכיח "כי כוחות המצפון הגורמים למחלה מחמת הצלחה... קשורים קשר הדוק בתסביך אדיפוס". ועורכי המהדורה המדעית של כתבי-פרויד גם מצביעים בהקשר זה על חוויתו של פרויד על האקרופוליס. ברם המאלף הוא, שפרויד עצמו, במכתבו אל רומן רולאן, אינו מזכיר את תסביך אדיפוס, את התשוקות הייצוריות ואת ייסורי הערווה

הכרוכים בו, כי אם תולה את הפרעת הנאתו על האקרופוליס בכך, שפעלה בו סלידה סמויה מפני ההנאה אשר אביו לא זכה להגיע אליה. "אבינו היה סוחר. הוא לא למד בגמנסיה, ואתונה לא היתה בשבילו בעלת ערך רב. מה שפגע בהנאת נסיעתנו לאתונה היתה איפוא רגשה של כיבוד-אב". אלא שהסבר זה מגלה טפח ומכסה טפחיים. ראשית, גם "רגשה של כיבוד אב" מוליכה בעקיפין אל תסביך אדיפוס, ושנית, ככל שהיה הגורם הנפשי לחוויתו של פרויד בשעתה, אין בכיבוד אב כדי להסביר, מה גרם לו להיזכר בחוויה זו לאחר שלושים שנה, כשפירסם את המכתב לרומן רולאן, אם לא נשער כי הדבר היה כרוך בעיסוקו במשה, שבו היה מהרהר באותה תקופה, ואכן, פרויד מנסה בעקיפין לתרץ זאת במכתבו: "אל נא תתמה איפוא, על שזכרון החוויה באקרופוליס מטרידיני עכשיו לעיתים כה קרובות, שהרי עכשיו זקנתי וגם אני זקוק לכיבוד ואיני מסוגל לנסוע" — אלא שבדין כי אין זה אלא תורץ סרק, שהרי בשעת כתיבתם של הדברים הפליג פרויד ברוחו, בדמיונו, אף מעבר לאקרופוליס, אל ארץ כנען ואל מצרים העתיקה, ומסתבר כי דווקא בשל כך הטרידו כל כך גם זכר החוויה על האקרופוליס.

ועוד יותר מאלף פרט אחר במכתב הנדון. פרויד מזכיר בו — שלא לעניין — את דבריו של נפוליאון אל אחד מאחיו — ודאי אל הכור שבהם, אל יוסף" — בשעה שהוכתר לקיסר: "מה היה אומר אדוננו אבינו אילו היה כאן?" והרי ברי כי אמירה זו סותרת כל פירוש של "כיבוד אב" כרגש חיובי בלבד. הנסיעה לאתונה, העמידה על האקרופוליס, סימלה איפוא כשביל פרויד הכתרה, התקסרות, דחייתו של האב ותפיסת מקומו על כל הכרוך במעשה כזה. ומאלף גם פרט 'מקרי' לכאורה בסיפור 'מקרי' זה. מדוע מצא פרויד לנכון לציין, כי נפוליאון אמר מה שאמר דווקא לאחיו יוסף? הדעת נותנת, כי פרט זה איננו מקרי. הרי יוסף הוא חולם החלומות הגדול, והוא גם פותר החלומות, וגם הכן שבגר על כל אחיו וגדל מאביו — כללו של דבר, ברי כי הוא מסמל כאן את פרויד עצמו. בפנותו אל יוסף, גילה איפוא נפוליאון את סגור ליבו גם לפרויד. פרויד ידע איפוא בסתר לבו מהו פשר תחושתו, כי המציאות על האקרופוליס (על הר נבו, על הר סיני) "יפה משתוכל להיות אמת" — אלא שלא רצה, לא יכול, להודות בכך. והרי זה בדיוק מה שעשה בכתבו את "האיש משה".

נמצאנו למדים כי המכתב אל רומן רולאן שימש לפרויד גם הזדמנות להבעת כמה דברים הרחוקים מאד מתוכנו הגלוי. ולכן מן הראוי שניתן את דעתנו על עוד פרט בתוכו, הנראה כשלא מן העניין. "אחי צעיר ממני בעשר שנים — כתב פרויד אל רומן רולאן — כלומר בן גילך. רק עכשיו אני עומד על קשר זה ביניכם". וכי מה חשיבות מצא פרויד בשוויון גילים זה? מדוע ראה צורך להדגישו? כמובן, נוכל רק לשער זאת. אבל הדבר יהפך למשמעי אם נניח כי יש בו רמז לכך שהמכתב כוון — באופן בלתי-מודע — לא אל רומן רולאן, כי אם אל איש אחר, אשר יחסו אל פרויד אמנם עמד בצל העובדה שהיה צעיר מפרויד — דהיינו אל יונג (ומכיוון שהדברים נתפרסמו בשעתם כ"מכתב גלוי", הרי הגיעו ממילא גם לידיעתו של יונג).

גם השערה זו נראית בהצצה ראשונה כהבאי, אבל כשבדקים אותה מקרוב מתברר כי יש לה אחיות רבות בעובדות. הרי המכתב עוסק בחוויתו של פרויד בעמדו על האקרופוליס, המקבילה אל חוויתו של משה בעמדו על הר נבו. ואין צורך להאריך בדברים על כך שהקבלה זו משמעה גם ניגוד, וכי הניגוד בין אקרופוליס להר נבו (להר סיני) מסמל את הניגוד בין האמונה האלילית לאמונת

הייחוד, כלומר בין זהותו הגרמנית, הפגנית, של פרויד לזהותו היהודית. וניגוד זה מוליכנו במישורין אל היחס שהיה בשעתו בין פרויד ליונג, שהרי יונג היה בשעתו כעין "גוי של שבת" בחוג תלמידיו הבכירים של פרויד (בעשור שקדם למלחמת העולם הראשונה) ודווקא משום כך רצה אז פרויד כי יירש את מקומו כמנהיג התנועה הפסיכו-אנאליטית, כדי לסלק ממנה את "פגם" יהדותה, כדי שתורתו תתקבל גם על דעת מי שאינם בני-ברית. (אגב: פרויד כינה אז את יונג "בני בכורי" ו"היושע שלי" — עדות לכך שכבר אז היה קרוב להזדהות אישית עם משה). אלא שמאמצי עלו בתוהו. יונג עזב את תנועתו. ודווקא בתקופה שפרויד עבד על "משה" ופירסם את מכתבו לרומן רולאן פירסם יונג מאמר אשר תיאר את היטלר כהתגלות חדשה של האל ווטאן, שהיה רדום מאות שנים אך הקיץ לחיים חדשים, ויונג ראה בו את אחת מדמויות היסוד — ה"ארכי-טיפוסים" — של הרוחניות הגרמנית.

בחשבו על הזדהותו עם משה, בעמדו (באופן סמלי) על האקרופוליס, לא יכול היה פרויד שלא לחשוב — במודע או שלא במודע — גם על עימותו עם יונג. אלא שעימות זה קיבל עכשיו צורה חדשה. בשעתו ביקש פרויד לשלב את תנועתו ולהשתלב בעצמו בתרבות הגרמנית, הפגנית, אבל הרי תקוותו זו נכזבה, פניו הושבו ריקם, והוא נאלץ — כמשה — להסתפק בעם היהודי. התחושה כי ההנאה (הרצויה) "יפה משתוכל להיות אמת" נבעה איפוא עכשיו לא רק מאיסורי-ערווה הכרוכים בתסביך אדיפוס, אלא גם מן המציאות המרה. "מן היהודים — כתב פרויד ב"האיש משה" — נבצר מלהגיע להרמוניה בפיתוח פעילות רוחנית וגופנית גם יחד, כפי שהגשימה העם היווני. אבל, בעמדם מול ברירה, הם בחרו לפחות במעולה". גם פרויד מצא בזהותו היהודית את הברירה המעולה. הזדהותו עם משה העניקה לו פיצוי כפול על אבדן ההרמוניה הפגנית. אבל היפוך זה היה כרוך בשבילו גם בהיפוך היחס בינו לבין יונג. בשעתו היה זה יונג שמרד באוטוריטה האבהית של פרויד ופרויד נפגע ממרידתו. ואילו עכשיו הזדהה פרויד עם משה, עם פרעה הכופר, עם הכן שמרד באביו (שהרי השם "משה" משמעו במצרים "בן"). אין זה מן הנמנע איפוא שהוא ביקש גם ליתן מבע לכך, שמכתבו הגלוי אל רומן רולאן היה באורח סמוי נסיון להידיבר עם יונג, להשלים עמו. כדי שהדברים לא ייראו קלוטים מן האוויר מוטב שנסתכל גם כמה שמספר על כך יונג עצמו בזכרונותיו. "פרויד רמז תכופות, כי הוא רואה בי את יורשו... (ברם) פרויד היה בטוח... כי בסתר לבי אני מבקש את נפשו... עוצמת הזיונותו התמיהה אותי... בקונגרס הפסיכואנאליטי במינכן, בשנת 1912, נתגלגלה השיחה לפרעה אמן-חַתפ ומישהו העיר, כי במצוותו נמחקו בכתובות שבמציבות המשבצות שהכילו את שם אביו, וכי מכך יש להסיק על התסביך של שנאת-אב שהסתתר מאחורי יצירתו הגדולה — האמונה באל אחד. הדברים הרגיזו אותי ונסיתי לטעון כנגדם, כי אמן-חַתפ היה בעל תחושה דתית עמוקה וכשרון יוצר, וכי אין להסביר את מעשיו בטינתו האישית לאביו. אדרבא, טענתי, את זכרו של אביו הוא כיבד, ומה שביקש להרוס היה רק שמו של האל אמן... ולא זו בלבד. גם מלכים אחרים במצרים עשו כמותו, הכניסו בכתובות שעל גבי המציבות והפסלים את שמותיהם במקום שמות אבותיהם ושמות האלים שנחשבו לאבותיהם הראשונים... ועם זה לא הנהיגו לא סגנון חדש ולא דת חדשה. באומרי זאת, התעלף פרויד והחליק מכסאו".

יונג מספר, כי כשהתאושש פרויד, הסתכל ביונג (שטיפל בו)

ד"ר יגמונד פרויד בחברת בתו, הגב' קרליסטצ'ק: התמונה צולמה בשנת 1938, בלונדון, אליה נמלט אחרי עלות הנאצים לשלטון.

שתבע את סיפוקו, שהנאת סיפוקו היתה גדולה מן התאוות האחרות. מסקנתו החדשה, המפתיעה, של פרויד היא איפוא כי הבלתי־מודע (ה"סתמי", ה"מורשה בקדמאות") שלנו כולל לא רק יצרים גשמיים, תאוות בהמיות, אלא גם דחפים המתנגדים לכך; כי כיבוש היצר איננו רק מצוות אנשים מלומדה, שנוטע בנו "האני העליון" בעל כורחנו, אלא זה גם כורחנו שלנו, היצר הטוב שלנו, רצוננו להידמות לאבינו, כי יצר זה מאפשר לנו — ואף כופה אותנו — להפיק הנאה גם מוויתורנו על הנאתנו, מתהלותנו על עצמנו, גורם לנו — שלא מדעתנו — למצוא את סיפוקנו בחיים מוסריים, בתרבות אנושית.

"מסורת המיוסדת על היגד בלבד — הטעים פרויד — אין בה כדי לגרום תופעה כעלת אופי כפייתי, כמו התופעות הדתיות. הבריות היו מאזינים לה, דנים בה, ולבסוף דוחים אותה, כמו כל ידיעה אחרת. לעולם לא היו מעניקים לה את זכות־היתר להיות פטורה מן השעבוד לחשיכה הגיונית. רק מסורת שעברה את גלגול ההדקקה, ואת מצב השהייה בבלתי־מודע, יכולה בחזירתה לפעול פעולות עצומות כדי כך, לשעבד המונים, כפי שאנו רואים לתמהוננו במסורות הדתיות, בלי שיכולנו עד כה להבין מפני מה." ובניסוח ברור עוד יותר: "מן האנאליות של אנשים יחידים למדנו, כי רשמייהם הראשונים, רשמים שקלטו בעודם ילדים המסוגלים בקושי לדבר, פועלים כבוא הזמן באופן כפייתי, וזאת בלי שיעלו בזכרון המודע. סבור אני, כי רשמים אלו להניח זאת גם לגבי חוויותיה הראשונות של האנושות כולה. אחת הפעולות הללו הריהי... נצנוץ הרעיון של אל יחיד וגדול, רעיון שעלינו להכיר בו כזכרון מוצדק לחלוטין (של אבי המשפחה, שהוא "האיש הגדול" לילדיו — מ.א.), אף שגם מעוות. רעיון כזה כפייתי הוא מטבעו, בני האדם אינם יכולים שלא להאמין בו. כל אימת שיש בו משום עיוות, נוכל לראותו כהזיון; כל אימת שיש בו משום חזרת העבר, יש לראותו כאמיתות."

פרויד אמר כל זאת, או דברים דומים לכך, גם בכתביו הקודמים. הרי חשיפת הגורמים הייצריים והתפיסות הילדותיות

"כאילו אני אביר" — אבל פרט זה אינו מתקבל על הדעת. מאידך גיסא, ברי כי התעלפותו של פרויד היתה כרוכה ברעיון רצח האב. "האווירה בחדר היתה מלאה מתח עז", כותב יונג. ומסחבר כי פרויד התעלף משום שהודהה עם אביו של אמן־חתפ, וכשיונג סינגר על מעשי הבן הכופר, ראה פרויד בכך אישור לכוונתו של יונג להרוג אותו. המעמד היה איפוא הפוך מזה שבספר "האיש משה", כי בספר מזדהה פרויד הודהה גמורה עם הבן המורד, עם משה ועם אחנאתן, כלומר תופס אותה עמדה שתפס בשעתו יונג. והדעת נותנת, כי מהפך זה נבע לא מנימוקים אישיים. אדרבא, הנימה האישית נתווספה בו משום שפרויד, שכבואו לערוך בדק־בית עיוני, לא יכול היה שלא להיזכר בוויכוחו הנושן עם יונג. כדי להבהיר את הצד העיוני שבדבר מן הראוי להזכיר כי פרשת כפירתו הדתית של פרעה אמן־חתפ (אחנאתן), כלומר אמונת־הייחוד שהנהיג במצרים, נדונה בספרות הפסיכואנאליטית כבר לפני פרסום ספרו של פרויד ואף לפני אותו ויכוח שבו התעלף. כבר בשנת 1908 פירסם אברהם מחקר מצוין בנושא זה, שתפיסתו היתה קרובה — מבחינה עקרונית — לתפיסתו של פרויד ב"האיש משה". פרט לנקודה חשובה אחת. גם אברהם — כמו רוב תלמידיו של פרויד, וכמו פרויד עצמו באותה תקופה (כשהגה את "טוטם וטאבור") גרס כי אמונתו של אמן־חתפ (אחנאתן) באל יחיד היתה תוצאה של מגמות רגשיות מנוגדות, של אהבת האל־האב ושל שנאתו; כי גם בה היו מעורבים דחילו ורחימו, מסירות ואיבה. דויפנות (אמביוולנטיות) זו של כל היחסים הרגשיים, הייצריים, היא, כידוע, עקרון־יסוד של התפיסה הפסיכואנאליטית, שפרויד פיתחו והטעימו בכל כתביו, לרבות ספרו על משה. ואף על פי כן, ובסתירה מפורשת לכך, גרס פרויד בספרו כי תורת משה המקורית היתה נקייה מכל רגשות שליליים. "במסגרת דתו של משה לא היה מקום לביטוי ישיר של שנאת־אב רצחנית", כתב פרויד, ובהבלטה יתרה, בתיאור המסורת על מתן תורה בהר סיני: "הערצה, יראת־כבוד, רחשי תודה לאל על שחנן את העם בחסדו — דת משה אינה מכירה כלפי האל־האב אלא רגשות חיוביים כאלה... התגובה הראשונה לשוכו של האב הגדול היתה... התמסרות לו עד שכרון חושים."

סטיותו זו של פרויד מעקרון הדויפנות עשויה להיראות מקרית, על כל פנים שולית. אולם עיון נוסף מראה, כי היא חשובה ביותר; כי בלעדיה אין להבין את "חוכמתו הגנוזה", את החידוש העיוני שלשמו נכתב הספר "האיש משה". עד כמה החשיבה פרויד יש ללמוד מתוך כך, שכדי להבליטה התעלם בספרו מתיאורו המסורתי של מעמד הר סיני, המספר במפורש: "ויחד כל העם אשר במחנה... ויגעו ויעמדו מרחוק... ויאמר משה אל העם אל תיראו". והחידוש בספרו של פרויד אינו בכך, שהאיש משה היה מצרי, או שתורתו דמתה לדת אחנאתן, או שנהרג במרידת היהודים. החידוש הוא רק בכך, שתורת משה נתקבלה בעם רק (או: גם) לאחר שנשתכחה; שהיא גברה על האלילות אחרי כמה דורות של חביון, של מודחקות; שאת התגברותה יש להסביר לא בגורמים שכליים, הגיוניים, כי אם דווקא בגורמים סמויים וכפייתיים. כוחה העצום של תורת משה, של האמונה באל אחד, גורס פרויד באופן פרדוקסי, נעוץ לא ביתרונה המושגי ולא בעליונותה המוסרית, שהרי כל אלה לא הועילו לה בשעתה. "כל מה שהיה ראוי להערצה באלוהיו של משה חרג מיכולת תפיסתו של ההמון הפרימיטיבי". ואם לבסוף נשתלטה תורת משה על ההמון הנבער, ההולך רק אחרי ייצרו, הרי זה משום שבתקופת חביונה חברה גם היא עם כוחות ייצריים, היתה גם היא לדחף סמוי.

שירים / זמיר בן דויד

בדידות האהבה

מישהו צוחק. ושתיקה.
מנעול סגר בריחים.
אולי עכשיו מסתגר אלהים.
מתועד עם עצמו
— מתעד את עצמו.

יד פותחת
תמצית של אהבה.

ארץ איוב

ארץ איוב.

ואוב.

ומכאוב.

ארץ

המעלית יום יום באוב;

ארץ

הדורשת יום יום באוב.

ארץ מכאוב.

מלך הכבוד

ה' כותב את ספר מלחמותיו.

לא לשוא

מתנהל הספר.

הכל כפי הכתוב בספר

אשר יתנו אותו אל יודע הספר

לאמר קרא נא זה

ואמר לא אוכל

כי חתום הוא

באלף מנעולים ולכבות.

יעלה ויבא

מלך הכבוד.

בדעותיהם. כמעשיהם וכיצירותיהם של המבוגרים היא המרשימה בפסיכואנליזה. היא שהקנתה לה את משקלה המדעי והציבורי. שנים מספר לפני "האיש משה" פירסם פרויד את ספרו "עתידה של אשליה אחת". שהצביע אצל קוצר ידה של הדת להסביר את העובדות המעשיות ותבע לבסס את החינוך על מדע והשכל. ברם, כחזרו עכשיו על הדברים הם מוצגים באור אחר לגמרי. "בפסיכולוגיה של הדתות של פרויד" — ציין ריף — "שכולה שלילה, ישנו חריג משונה אחד — 'משה ואמונת הייחוד'. שכן בספר זה מתמקד פרויד לא באשליה שכדת כי אם באמיתות שבה, באותה חוויה ממשית, אמיתית, שהודחקה, אבל לא נשכחה כליל, והיא קיימת בסמוי ודוחקת לבוא אל תיקונה, לשוב ולעלות למודע (אל ה'אני'). והיא במקורה הוויה ייצרית חיובית, ויקה של אהבה, של אמון והתמסרות, ורק גרעין־אמת זה הכמוס בדת — וכן גם כאמונת, בכל סמל, בכל תופעה תרבותית — הוא המעניק כוח ותוקף גם לאשליה הכרוכה בו.

"גם הזיון פסיכיאטרי" — כתב פרויד ב"האיש משה" — "מכיל גרעין קטן של אמת, ומאמת זו גולש שכנועו של החולה אל עטיפתה ההזיונית". פרויד לא חזר בו מדעתו כי כל מין אשליה היא כעין נכרוזה של האנושות, אבל עכשיו הטעים, כי אשליה ונכרוזות (כמו גם אמונות, לשון, מצפון, התאהבות) הן תופעות המיוחדות לבני־האדם, שבלעדניהן אין להבין את התאנושותם, את התפתחותם ההיסטורית; כי ההתפתחות ההיסטורית משנה את בני־האדם על־ידי־כך, שהיא כופה אותם להפנים ולהדחיק את חוויותיהם, להפוך אותן לתכונותיהם המורכשות. כל המתחים והעיוותים שבהתפתחות התרבותית נובעים איפוא מכך, שכני־האדם דביקים במבוקשיהם הייצריים המקוריים חרף כל אכזבותיהם; שייצריהם המודחקים מוסיפים לשלוט בהם, ולוא גם בעקיפין ובעקיפי עקיפין: ושכשליטה עקיפה זו מתגלה לא רק מקורם הייצרי, החייתי, אלא גם כיבוש־היצר, ההכלגה, ההתעלות, המיוחדים לבני־האדם.

אם "דחף היצר נבלם איכשהו" — מסביר פרויד — "הגורם לדחף זה, עם התחושות ועם המושגים הנלווים אליו, נשכח. אבל אין זה סימום של התהליך. היצר שומר על כוחו, או שהוא שב ואחזר כוח, או שהוא מתעורר מחמת גורם חדש... ומכיוון שדרכו אל הסיפוק התקין חסומה... הריהו מבקיע לו באיזה מקום־תורפה דרך אחרת אל מה שמכונה סיפוק חליפי, המתגלה כסימפטום, כלי שה'אני' יסכים לו, אבל גם כלי שיבינו. כל התופעות הכרוכות בהתהוות הסימפטומים (ומשמעו של דבר גם כל תופעות התרבות האנושית — מ.א.) ראויות לכן שנתארן כ"חזרת המודחק". פרויד היה מודע לכך, שראייה זו של התפתחות התרבות גם דומה וגם אינה דומה למה שגרס לפני כן. "משתמש אני כאן במונח 'מודחק' — כתב — "במשמע שאינו מדויק, המדובר הוא בדבר מה בחייו של עם, שחלף ונשכח ונדחה מפני דברים אחרים, בדבר שאנו מעיזים להשוותו למודחק שבחיי הנפש של היחיד. באיזו צורה פסיכולוגית נתקיים עבר זה כהיותו שרוי באפילה, זאת לא נוכל, לפי שעה, לומר. לא בנקל מעבירים אנו את מושגי הפסיכולוגיה של היחיד אל הפסיכולוגיה של ההמונים... חוקרים אנו כאן תליכים בחיי העמים, הדומים מאוד גלגלהליכים הידועים לנו מן הפסיכולוגיה של חולי הנפש, אבל בכל זאת גם שונים מהם... נאלצים אנו לקבל את ההנחה, כי עקבות נפשיים מאותם זמני בראשית נעשו נכסי מורשה, שכל דור צריך רק לעוררם, ולא לרכשם."

(סוף יבוא)

מוותיקות ירושלים:

פגישות עם ביאליק, פרישמן וז'בוטינסקי

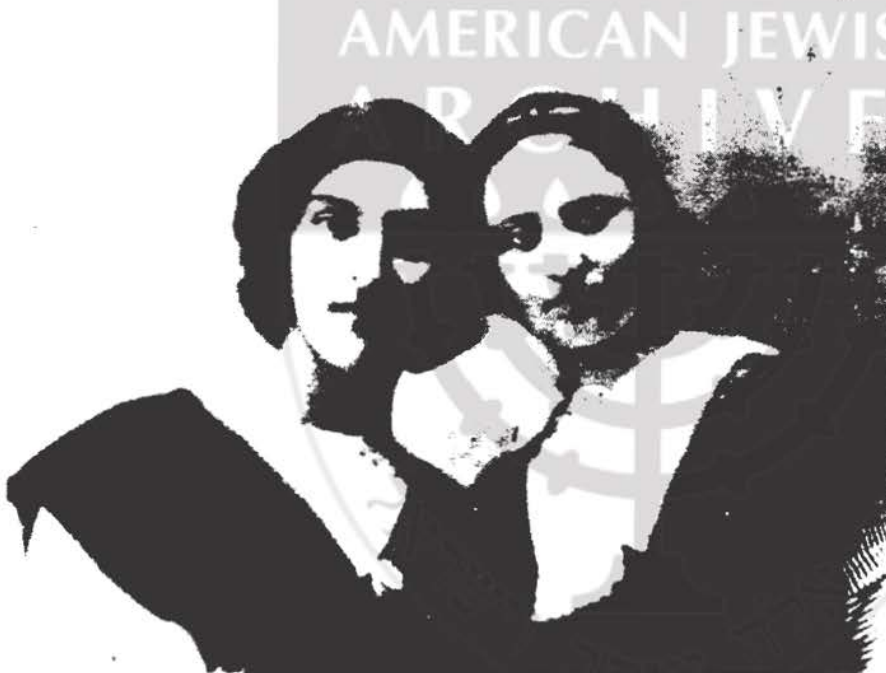
מאת חיים תורן

בשנת 1912 ערך פרופ' יוסף קלחנר את ביקורו הראשון בארץ-ישראל, ורשמיו נתפרסמו תחילה ב"השלוח" כרכים כ"ד-ל"א ואחר-כך בספר בשם "עולם מתהווה" (אודיסה תרע"ה). הספר הופיע בהוצאה שנייה מתוקנת בשני חלקים בשם "עם וארץ קמים לתחייה" (הוצאת "יבנה", תש"ד). בסיוורו בירושלים ביקר קלחנר בגימנסיה העברית, ובה כתב בין השאר: — "למחרת בבוקר, ביום ה', ערב ר"ח סיוון, הלכתי לבקר את הגימנסיה הירושלמית. כשבאתי שאלתי על השיעורים שבכיתות השונות. נודע לי — שבכיתה השישית נלמדת הלשון הרומית. רטט עז חלף את כל גופי... האיך? — בירושלים השוממה, אלף שמונה מאות וארבעים ושתיים שנה לאחר שהחריב אותה טיטוס, נלמדת הלשון הרומית כלשון מתה באמצעותה של הלשון העברית. החיה, בגימנסיה לזרע היהודים, לבני אותה יהודה, אותה *Judaea Capta* שעם-ירומי המת כיום הזה חשב אותה אז למתה מיתת-עולם! — במחשבות כאלו נכנסתי את המחלקה השישית. שם ישבה נערה בת חמש-עשרה או שש-עשרה ותירגמה את טיטוס ליוויוס מרומית לעברית. ואני יושב וכחולם בהקיק אני." ("עם וארץ קמים לתחייה", כ', עמ' 105-106).

אותה נערה היא לאה וייץ-כהן, היושבת כיום בירושלים, באחד הרחובות המרכזיים של שכונת רחביה, לא הרחק מן הגימנסיה. אביה, ד"ר נפתלי וייץ, יליד אודיסה, היה ציוני משחר נעוריו, רופא במושבות ארץ-ישראל מטעם הברון בשנים 1898-1907. בראשית מלחמת העולם הראשונה גורש יחד עם משפחתו למצרים, ושם פעל כרופא לעזרת הפליטים שבאלכסנדריה וסייע בהקמת הגדוד העברי הראשון של נהגי הפרדות (גדוד גאליפולי). לאחר הכיבוש הבריטי היה ד"ר וייץ האזרח הראשון שהורשה לחזור ארצה, ועד לפטירתו (1935) שימש כרופא בירושלים. בעלה של לאה, ד"ר צבי אליהו כהן, עורך-דין נודע בחריפותו, נפטר בדמי ימיו (ב'1936) בירושלים, בגיל 40.

כדי לפרנס את עצמה ואת שלושת ילדיה נאלצה לאה, לאחר מות בעלה, לעבוד בכל מיני עבודות: היתה הקריינית הראשונה (ה'כרז' בלשון הימים ההם) של שירות השידור המנדטורי בארץ. עבדה כאנציקלופדיה העברית שבהוצאת "מסדה", והודות לבקיאותה בלשון הצרפתית (היא מוסמכת למדע-הרוח ומדע-הטבע מטעם אוניברסיטת סורבון בפאריס) תירגמה מיצירותיהם של רומאן רולאן, אנדרה מוראק, ועוד.

המשורר שעורר התלהבות בלתי-רגילה, נתקבל בכבוד גדול כעצרת-עם רבת משתתפים בבית-העם, מרכז העשייה התרבותית בימים ההם. באותה עצרת עלתה לאה על הבמה ודיקלמה בעל-פה את שירו של ביאליק "אל הציפור". בתוך רעם מחיאות הכפיים שנשמעו מסוף האולם ועד סופו שהיה מלא וגדוש עד אפס מקום, עם סיום הדיקלום, קם ביאליק ממקומו, הוריד את הילדה מן הבמה, חיבקה ונישקה, ודמעות חמות שטפו את פניו.

בתמונה, (משנת 1913): לאה וייץ-כהן (מימין) וחברתה אלה סליפאן. בתה של הצעירה הנודעת אירה יאן (משמאל). אסתר סליפאן, שקיצרה את שמה לאירה יאן, לאחר שנפרדה מבעלה, היתה ידידתה-מערצתה הגדולה של ביאליק, ועליה כתב המשורר כמה משירי-האהבה העצובים והנודעים בשירה העברית: "הולכת את מעמי", "לנתיבך הנעלם" ועוד.

ב. מקרה דומה קרה כמה שנים לאחר מכן, בשנת 1912, בביקורו של פרישמן בירושלים. גם לכבודו נערכה עצרת-עם גדולה בבית-העם, ואף כאן עלתה לאה על הבמה וקראה את סיפורו "תתחדש". אף פרישמן התרגש מאוד, ועם סיום הקריאה עלה על הבמה ולעיני כל הנוכחים חיבקה בחום, ודמעות נשרו בעיניו.

לימים נפתר לה פשר התרגשותם — שניהם כאחד, ביאליק ופרישמן, נפעמו והתרגשו לשמע צלילי הלשון העברית המושך בעמוד הבא

כיום היא מוקפת בנים ונכדים ו-8 נינים. על אף גילה המופלג ותלאות החיים (נשארה באלמנותה קרוב ליובל שנים) לא נס ליחה ולא פגה חיוניותה, אף נשתמרו בה עירנותה, כוח זכרונה וצלילות מחשבתה. היא מספרת בטעם ובחן על ימים עברו ועל פרקי-חיים רחוקים-רחוקים שחלפו ללא שוב, כאילו אך אתמול אירעו. מפיה שמעתי שלושה סיפורים פיקאנטיים שאני מעלה כאן.

א. ביאליק, בביקורו הראשון בא"י בשנת 1909, לא פסח כמובן על ירושלים.

על בימות ניו-יורק

סוף טוב ומשחק טוב — "המשוגעת" משאיו

נאט פנינה רפאלוביץ

"המשוגעת משאיו המוצגת בימים אלה על ידי תיאטרון "קבוצת המראה" היא סאטירה משעשעת המפתיעה באקטואליות שלה.

עלילת מחזהו של Jean Jiraudoux שנכתב בפריז ב-1943, בימים האפורים של השוק השחור, פשוטה. קבוצת ספקולנטים ללא מעצורים מתכננת לחפור בקרקעות פאריס כדי לגלות נפט מבלי להתחשב בנוק שייגרם לעיר ולתושביה. הרוזנת אורליה, "המשוגעת משאיו", אישה מזוהה החיה

המשך מעמוד קודם

בהברה הספרדית מפי ילדה נערה ישראלית. ג. כאמור, גורשו הוריה של לאה למצרים בראשית מלחמת העולם הראשונה. כששהו באלכסנדריה נערך נשף גדול באחד מבתי-המלון המפוארים בעיר לכבוד ז'בוטינסקי, שעשה שם ככתבו של עיתון רוסי והחל בהטפה, עם י. טרומפלדור, לרעיון הגדודים. לאחר מכול של נאומים וברכות הכריזו על הפסקה קצרה וקהל הקרואים, ולאח בתוכם, פרשו אל האנסדראות של בית-המלון כדי לפוש קמעה ולהשיב את נפשם בכיבוד קל. פתאום צץ לקראתה ז'בוטינסקי, שהיה בן בית בבית הוריה וידע כי היא מיטיבה לשיר, ניגש אליה והתחנן לפניו: — "שירי לי 'הכניסיני תחת כנפך'". ביקשה לאה להתחמק, נתחייבה ואמרה: — "כאן, בתוך הרעש והמהומה וסמוך לאולם רחבי הידיים שבו הוקדים עתה זוגות תחת צלילי-תזמורת מחרישת-אוזניים?" לא הירפה ממנה ז'בוטינסקי, הכניסה מאחורי וילון קטיפה עבה שהפריד בין האולמות, ושם שרה באוזניו את השיר, משסיימה לשיר לא פסק ז'בוטינסקי להתרגש ולהתלהב ולחש לעצמו — "איזה שיר נפלא! איזו מוסיקה נפלאה!"

במציאות משלה, מגלה את תוכניתה ומחליטה לפעול כדי לעצור בעדם. יחד עם חברותיה ("המשוגעת מפסי", "המשוגעת מסנט סופליס" ו"המשוגעת מלה קונקורד") ובעזרתם של כמה אנשים ישרים (אוסף-הסמרטוטים, נערת-הפרחים, פייר) היא רוקמת את תוכניתה. הספקולנטים, מנהלי החברות הגדולות, העיתונאים ורופי הסנסציות האדיסטרקטים המוכרים את שמם מוזמנים למרתפה באמתלה שיוודע להם מעבר סודי אל בארות הנפט. המעבר הסודי אכן קיים אבל הוא מוביל לעמקי הביוב של פאריס שממנו, יש להניח, לא יצאו לעולם. העיר ניצלת, זוג צעיר מגלה את האהבה, והמשוגעת משאיו יכולה להתפנות מחדש לכלבים ולחתולים הזקוקים לעזרתה, ואשר לפי דבריה "מעניינים יותר מבני אדם."

כאשר הוצג המחזה ב-1945, כמה חודשים לאחר ניצחון כוחות הברית (וכשנתיים לאחר מות המחזאי), יוחסה לו משמעות פוליטית ברוח התקופה — נצחון הטוב — הוא נצחון העם הצרפתי, אולם למרות האופטימיות שלו נכתב המחזה בתקופה קשה בחיי מחברו; תבוסת צרפת במלחמה היוותה תבוסה אישית לגבי הסופר, המחזאי והדיפלומט שראה את חובתו, כמומחה בתחום ההיסטוריה והספרות הגרמנית, בהטפה להתקרבות בין צרפת וגרמניה. במשך תקופה קצרה בתחילת המלחמה הוא שירת כראש שירותי האינפורמציה, תפקיד שהוא ניצל להגברת הגאווה הלאומית והמודעות למורשת התרבותית הצרפתית. אחרי התבוסה, סירב המחזאי לקבל את הצעת ממשלת וישי לכהן

* הזכור מתפקידו כסאלידי בסרט "אמדאוס"

פנינה רפאלוביץ היא בתרת החוג לאנגלית באוניברסיטה העברית ומתמחה ביצירתו של המחזאי האמריקאי טנסי ויליאמס.

כשגריר באתונה וכלה את שנותיו האחרונות בכתיבת מאמרים ושני מחזות, ש"המשוגעת משאיו" הוא אחד מהם. המסר של המחזה ברור: כל זמן שיש מי שמוכן לפעול נגד ארייכי האנושיות יש תקווה לעולם טוב יותר. כמו במחזות האחרים של המחזאי האישה היא בעלת היחמה והדמיון. בביצוע המעולה של ג'רלדין פיג' "המשוגעת משאיו" היא דמות מרתקת.

חרקו של המחזה כדיאלוג משעשע ושנון, בשרשרת התרחשויות מפתיעות ודמויות מחזות. למשל, "המשוגעת משאיו" וחברותיה "המשוגעות" הן למעשה האנשים השפויים. פשוטי העם המתייחסים אליה בכבוד הם היחידים המכירים בגדולתה. האנשים המוכבדים בחברה (מכחינת עמדה חברתית וכסף) הם "חסרי הכבוד". לעומת חוסר המוסריות של הספקולנטים וחבריהם, המשוגעת משאיו מנסה לתת לגיטימציה מוסרית לפעולתה על ידי עריכת משפט לנאשמים. (המשפט נערך בהיעדרם כאשר אוסף-הסמרטוטים מציג את עמדתם). המעבר הסודי אכן קיים, אבל הוא מוביל לא אל הנפט אלא אל המוות. באופן מפתיע, הפך החיפוש אחר הנפט לרלוונטי ביותר לקהל של שנות השמונים. בעולם הנתון לחסדי בעלי הנפט והחברות הגדולות נצחונה של "המשוגעת משאיו" מהווה קרן תקווה. כך יצא שבנוסף להתייחסות לטבע האדם דן המחזה בבעיות מודרניות. בזמנו, הוצג המחזה גם בישראל, וכצפוי, זכה להצלחה מרובה.

חולשתו העיקרית של המחזה הוא ברפיון העלילה ובחד ממדיות הדמויות המתחלקות ל"טובים" ול"רעים". אך בביצוע קבוצת שחקנים מעולה, ביניהם מורי אברהם* בתפקיד אוסף-הסמרטוטים, ובמיוחד ג'רלדין פיג' שלה שייכת הבמה, הופך המחזה "המשוגעת משאיו" לחוויה תיאטרלית ממדרגה ראשונה.

תעמולה נגד ישראל בתקשורת

האמריקאית

ה"לביא", מטוס הקרב שישראל מפתחת. המודעה טוענת כי "המטוס מתוכנן לשמש כמתחרה ישיר ל-אף 16 ואף 20 המיוצרים בארה"ב". לאמיתו של דבר, לא יעזוב ה"לביא" את קו הייצור לפני שנת 1990. יתירה מזאת, חיל האוויר הישראלי יזדקק ללמעלה מ-300 מטוסי "לביא", היינו, יצרוך את כל תוצרת התעשייה עד למחצית שנות ה-90. האזהרה כי ה"לביא" יעלה לעובדי התעופה והחלל האמריקנים במחיר מקומות עבודתם היא מסולפת. לאמיתו של דבר, ה"לביא" יסייע לחברות האמריקאיות העוסקות בתעשיית התעופה והחלל: אזרחי ארה"ב המעוניינים לדעת את האמת חייבים לדרוש מן העיתונים ותחנות הרדיו לפקח על מודעות הפרסום שלהם, כדי למנוע את הפצתם של עיוותים כה רבים. בכוחה של ועדת הסחר הפדרלית להפסיק ידיעות מסחריות מטעות. אולם רק אמצעי התקשורת יכולים להגן על הציבור מפני פרסומים פוליטיים מטעים ומסלפים.

ד"ר ש"ח ע"ה הוויקי

המשך מעמוד 16

העולמי נקרא להתנצל בפני הוויקי. "כאשר דנים עם כנסיה גדולה, חזקה וגאה, יש לנקוט בדרכים מכובדות, ואין לצפות להתקדמות שתבוא תוך עשרים וארבע שעות". מדגיש טננבוים. הוא מאשים את ראשי הקונגרס היהודי העולמי בכך, שהם לא בדקו את העובדות, לפני שיצאו בהצהרות חריפות כלפי הוויקי. הוא מביע חששו, כי אותה גישה בלתי אחראית שמפגין הקונגרס היהודי העולמי בנושא ההידברות עם הוויקי, מאפיינת את ראשי הקונגרס היהודי העולמי כמגעים שהם מקיימים עם שליטי ברית המועצות ועם מנהיגים מדינות אחרות. "אנו מצדנו", אומר טננבוים, "נמשיך לפעול כפי שפעלנו עד כה, בצורה הנראית לנו".

כתשובה לשאלה על מידת שיתוף הפעולה בין ישראל לבין אלה המנהלים את ההידברות עם ראשי הכנסיה, אומר טננבוים, כי קיים שיתוף פעולה מלא, אך הוא אינו מוכן להיכנס לפרטים. הוא מציי, כי הוא מקיים מגעים רצופים עם אישים ישראלים רשמיים ועורך התייעצויות עם פקידי משרד החוץ הישראלי. "אין אנו מתמירים לעשות את מלאכתו של משרד החוץ הישראלי, אך אנו משתדלים לעזור ופעולותינו מתקבלות בברכה".

המתפרסמת במהדורה הארצית של ה"קריסטאן סיינס מוניטור" מחירה הוא בסביבות 1,000 דולרים.

ווין מילמן, מייסדת "הוועדה לדיוק בדיווחים על המזה"ת בארה"ב", מציינת כי לו היתה הוועדה האמריקנית-ערבית מעוניינת כאמת ובתמים, בטובתם של הנזכרים בארה"ב, היה עליה להשתמש בקשרי החוץ שלה ולהפציר במדינות ערב המפיקות נפט להוריד את מחירי הנפט המופרזים שהן גובות. החקלאים, אשר לגביהם ביטא הארגון הערבי דאגה כה רבה, נפגעו קשות ביותר כתוצאה ממחיריהם המאמימים של חומרי הדישון וההדברה הפטרוכימיים, שלא לדבר על מחיריהם מרקיצי השחקים של הדלק והתובלה. כמו כן, מציינת מילמן כי מודעות וסרטוני פרסום של שני הארגונים האלה מטעים את קהל הקוראים והמאזינים ומשלים אותם כי כי קיצוץ בסיוע לישראל פירושו עלייה מקבילה בקצבאות הביטוח הלאומי ובסיוע לחקלאים. "סיוע החוץ והוצאות הפנים מוקצבים במסגרות תקציביות נפרדות", היא מוסיפה.

הסנטור רורי בושביץ, יו"ר ועדת המשנה ליחסי חוץ של הסנאט אומר כי את הסיוע האמריקני לישראל יש להשוות לסיוע האמריקני הניתן למדינות נאט"ו. "ישראל חזקה מהווה תרומה חשובה למערכת ההגנה הכללית של ארה"ב", הוא מוסיף. הסיוע לישראל, שהיה 2.6 מיליארד דולרים לשנת 1985, מתגמד לעומת הוצאותיה של ארה"ב על בטחונה של אירופה (129 מיליארד דולרים לשנת 1984) ואסיה (47 מיליארד דולרים לשנת 1984). הסיוע שמקצה ארה"ב לישראל היה תמיד נמוך יחסית לסיוע המוגש למדינות ערב. בשנת הכספים 1984 קיבלו ארצות ערב 3.4 מיליארד דולרים, בעוד שישראל קיבלה רק 2.6 מיליארד. בשנת הכספים 1985 קיבלו מדינות ערב 3.1 מיליארד דולרים, בהשוואה ל-2.6 מיליארד הדולרים שקיבלה ישראל כסיוע מארה"ב.

שני הארגונים הערביים מסלפים גם את תוצאותיהן של הקצבות סיוע החוץ לישראל; לדוגמא, אחת המודעות מבקרת את הסוכסדיות האמריקאיות לפיתוחן של

וראי העיתונים ומאזיני הרדיו ק בארה"ב נחשפו כחודשים האחרונים למתקפה רבתי של סרטוני-פרסום מתוחכמים למדי בטלוויזיה וברדיו שפנו אליהם בשאלה: "האם זה הוגן כלפי האמריקנים 'לזרוק' כספים לפיתוחה הצבאי של מדינה אחרת (ישראל) בזמן שעלינו להדק את החגורה בתוכניות פנים?"

אולם, מה שפחות "הוגן" כלפי האמריקנים היא העובדה שפרסומים אלה מנצלים לרעה את פחדיו הכלכליים של היחיד, מסתירים את האחוז הקטן שהקצבות לישראל מהוות מכל התקציבים לסיוע חוץ, מתעלמים מן הסכומים הגדולים יותר המוקצבים לארצות ערב, מציגים בצורה מעוותת את הסיבות לסיוע הכספי לישראל מצד אמריקה, ומעוותים את התוצאות של הקצבות סיוע החוץ לישראל.

הארגונים העומדים מאחורי סרטוני פרסום ומודעות אלה – "הברית הלאומית של האמריקנים הערבים" ו"הוועדה האמריקנית-ערבית כנגד אפליה" – טוענים כי הם באים "להגן על זכויותיהם של האמריקנים הערבים ולקדם את מורשתם". אולם מסע התעמולה שהם מנהלים אינו מעיד על כוונות חיוביות. מטרתם העיקרית הינה הרסנית – להתקיף את ישראל ולפגוע ביחסי ישראל-ארה"ב.

"בליוץ" של מודעות

בתחילת הקיץ הופיעה מודעת פרסומת על עמוד שלם ב"ושינגטון פוסט" כמשך שלושה ימים רצופים. על פי דיווחי ה"פוסט", מחיר מודעה על עמוד שלם הוא בין 27,000 ל-34,000 דולר. חודש קודם לכן, רכשו ראשי "הברית הלאומית של האמריקנים הערבים" שעות שידור ברדיו שחשפו את מאזיני הרדיו באזור וושינגטון למתקפה פרסומית דומה נגד ישראל. רכישת שישים שניות שידור ברדיו עולה בין 20 ל-200 דולר. ארגון זה פירסם סידרת מודעת שבועית ב"קריסטאן סיינס מוניטור". כל מודעה הופנתה לקבוצת יעד אחרת בקהל האמריקני: משפחות חד-הוריות, בעלי עסקים זעירים, חקלאים, חיילים משוחררים, סטודנטים באוניברסיטאות, וקהל הישישים. כל זאת כנסיון נוסף לפגוע בתדמית שיש בציבור לסיוע לישראל. מודעה על חצי עמוד

Only Hebrew weekly In U.S.A; Organ of Histadruth Ivrit
of America.

Published by Hadoar Association, Inc.

Published Weekly from October through June and Bi-Weekly, from July through September (except weeks of Jewish holidays) by Hadoar Association, Inc., 1841 Broadway, New York, N.Y. 10023 Telephone: (212) 581-5151; Second Class Postage paid at New York, N.Y. Subscription price: 1 Year \$25.00; Canada and foreign \$27.00; Half Year \$13.00; Canada and foreign \$13.00.

POSTMASTER: SEND CHANGES TO, HADOAR 1841 BROADWAY, NEW YORK, N.Y. 10023

1841 Broadway, New York, N.Y. 10023, Tel. (212) 581-5151

Dec. 20, 1985, Vol. LXV No. 8 (2799)

מבצע החתמת מנויים ל"הדאר"

"הדאר" במתכונת חדשה

● יותר עמודים

● יותר כתבות

● יותר צילומים

● יותר מעודכן

● בכל גליון שפע של כתבות אקטואליות על חדשות השבוע בישראל, באמריקה ובעולם.

● מדור ספרות ותרבות עשיר ומגוון

זכור — הלשון העברית היא ירושתנו התרבותית ומחסום יעיל בפני התבוללות וטמיעה.

הצטרף לקוראי "הדאר" במסגרת מבצע החתימה המיוחד.

טלפן אל: 212-581-5151

ANALYSIS

Of

Notes on the Correct Way to Present the Jews and Judaism in Preaching and Catechesis of the Roman Catholic Church

(Vatican Commission on Religious Relations with the Jews)

prepared by Annette Daum

Includes:

Comments by: Rev. Allen R. Brockway
Dr. Eugene Fisher
Msgr. Jorge Mejia
Msgr. John M. Oesterreicher
Rev. John Pawlikowski

Statement by: International Jewish Committee
on Interreligious Consultations

Address by: Rabbi Alexander Schindler
Whither Catholic-Jewish Relations

Resolution by: UAHC Board of Trustees

איחוד
ליהדות
מתקדמת
באמריקה

Union of American Hebrew Congregations

PATRON OF HEBREW UNION COLLEGE—JEWISH INSTITUTE OF RELIGION
838 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N.Y. 10021 (212) 249-0100 CABLES: UNIONUAHC

DEPARTMENT OF INTERRELIGIOUS AFFAIRS

ANALYSIS of

"NOTES ON THE CORRECT WAY TO PRESENT THE JEWS AND JUDAISM IN PREACHING AND CATECHESIS OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH"

INTRODUCTION

The attached analysis of the Notes on the Correct Way to Present the Jews and Judaism in Preaching and Catechesis of the Roman Catholic Church is offered to help rabbis, religious educators and synagogue leaders assess how this document may best be used in their community to stimulate better understanding between Catholics and Jews as an appropriate way to mark the 20th anniversary of Nostra Aetate. This historic document set in motion an irreversible movement to eliminate the "teaching of contempt"; to reassess the negative portrayal of Jews and Judaism which has caused so much pain and suffering over the last two millennia.

The Notes, the subject of much critique by Jewish and Christian leaders in the United States, England, Germany and Israel, is a document prepared by the Vatican Commission for Religious Relations with the Jews, intended for use by Catholics. It is not a Papal Declaration and does not bear the significance of such a statement. Since the Notes build on Nostra Aetate and the Vatican Guidelines of 1975 they must be considered in context with these documents, with the statement by Msgr. Jorge Mejia at the Press Conference releasing the Notes, as well as various Papal Declarations, to be properly understood. As is the nature of Vatican Commission statements, the Notes are carefully crafted and delicately nuanced from both a political and a religious perspective.

Several sections move beyond Nostra Aetate and the Vatican Guidelines to correct stereotyped misconceptions of Jews and Judaism. More than any previous document, the Notes stress the Jewish roots of Christianity, the Jewishness of Jesus, and his close relationship to the Pharisees. The Notes urge that special care be taken when reading the New Testament, especially regarding pejorative references to Jews. There is a movement from implicit to explicit acknowledgement of the validity of Jewish witness to this day as well as references to the origin of Catholic Liturgical structure in Jewish tradition. Rev. John Pawlikowski has used this section constructively to call for major structural reform of some troublesome aspects of Catholic Liturgy.

The expressed desire to encourage joint social action based on the prophetic tradition was anticipated in the resolution adopted by the UAHC Board of Trustees at their meeting in May 1985, which called for greater cooperation between Catholics and Jews on issues of common concern.

The Notes reaffirm condemnation of anti-semitism and repudiation of Deicide. Continued concentration on the theological significance of the death of Christ rather than the historical aspect provides little opportunity for Catholics to understand the devastating effect of the Deicide charge on Jews and even less opportunity to correct this misinterpretation.

There is an additional acknowledgement that the Vatican Commission is striving to present the relationship between both Testaments in a way that "fully recognized the validity of the Old Testament," that does not exclude "other readings," (i.e., not Catholic interpretation), while also striving to be faithful to Catholic teaching. A unique model for helping Christians and Jews understand the differences in Biblical interpretation was developed in the recent Congregations in Dialogue project prepared by the Department of Interreligious Affairs.

The Notes' emphasis on typology - the only interpretive model mentioned in the document - was severely criticized by both Catholics and Jews since this outmoded and largely discarded approach to Biblical interpretation has supercessionist overtones which traditionally result in negative portrayals of the Jews and Judaism.

Criticism of the treatment accorded Israel and the Holocaust in the Notes reflect heightened expectations based on statements by the German Bishops in 1976:

Apart from some admirable efforts by individuals and groups, most of us, during the time of National Socialism, formed a church community preoccupied with the threat at our own institutions, we turned our backs to this persecuted Jewish people and were silent about crimes perpetrated on Jews and Judaism...Christians even took active part in these persecutions.

Pope John Paul II, standing at Auschwitz, stated, "I pause with you before the inscription in Hebrew. This inscription awakens the memory of the people whose sons and daughters were intended for total extermination...It is not permissible for anyone to pass by this inscription with indifference." In a 1984 Good Friday apostolic letter, Pope John Paul II declared, "For the Jewish people who live in the State of Israel, and who preserve in that land such precious testimonies of their history and their faith, we must ask for the desired security and true tranquillity that is the prerogative of every nation." It was hoped that these understandings and those of a much more advanced statement by the United States Catholic Bishops in 1975 would be reflected in the Notes. Instead, most critiques, Jewish and Christian, found the treatment of Israel inadequate and the single vague and passing reference to the Holocaust particularly disturbing. The ultimate significance may be that these issues appear for the first time in a Vatican document that opens the door to inclusion of these vital issues in Catholic catechesis. The call for in-depth treatment of the Holocaust and for upgrading diplomatic relations between the Vatican and Israel is now heard from both Catholic and Jewish sources. In the dialogue process Jewish understanding that Vatican statements regarding Israel may be guarded because of concern about the fate of the Catholics living in Arab lands does not mean that our disappointment regarding such treatment should be muted. The Vatican needs to understand how such caution affects Catholic-Jewish relations.

The United States Catholic Bishops offered a less ambiguous affirmation of Jewish attachment to the land of Israel (1975) which was cited as a reference in the Notes:

In dialogue with Christians, Jews have explained that they do not consider themselves as a church, a sect, or a denomination, as is the case among Christian communities, but rather as a peoplehood that is not solely racial, ethnic or religious, but in a sense a composite of all these. It is for such reasons that an overwhelming majority see themselves bound in one way or the other to the land of Israel. Most Jews see this tie to the land as essential to their Jewishness. Whatever difficulties Christians may experience in sharing this view, they should strive to understand this link between

land and people which Jews have expressed in their writings and worship throughout two millenia as a longing for the homeland, holy Zion."

It is no wonder that the International Jewish Committee on Interreligious Consultation (IJCIC) found that the Notes reflected a "regressive spirit," that while the document contained much of value, some of the "formulations" represent a retreat from earlier Catholic statements. The Notes are ambivalent, ambiguous, confusing, and even contradictory in some instances. The statement appears to represent differing strains of thought which lack consensus and reflect a more conservative approach to theology that is deeply disturbing. While the Press Conference served to clarify some problem areas, others were never clearly confronted. The conservative nature of the Notes is evident in its persistent use of the term "Old Testament" rather than "Hebrew Scriptures," the term employed by more progressive Christian theologians. There is also a basic contradiction between these sections of the Notes when one statement depicts the Jews as chosen by God for the purpose of preparing the coming of Christ, while another section calls upon Catholic educators to provide "precise, objective, and rigorously accurate teaching on Judaism." Which standard are Catholic educators to meet? Accurate teaching about Judaism necessitates that Catholic students learn how Jews interpret the purpose of their chosenness. The inference, present even during the press conference, that the "rupture" between Judaism and the "young church" was caused by the refusal of Jews to accept Jesus as their Messiah presents a simplistic portrayal of the parting of the ways, hardly unilaterally the "fault" of Jews.

The basic flaw inherent in the Notes is that they do not reflect the stated intent, that Christians "must learn by what essential traits the Jews define themselves in the light of their own religious experience. Rather, the Notes show Catholic educators how to fit information about Jews and Judaism into traditional Catholic teaching.

Much of the controversy could have been avoided if the Jewish community had been consulted in the process. History informs us that Jews have a valid concern about the way in which Jewish tradition, beliefs and practices are depicted in Catholic preaching and teaching. More attention should also have been paid to the views of American Catholics who have the most extensive experience in communication with the largest Jewish community in the world. Consultation does not mean veto power. It merely ensures a heightened awareness to sensitive areas to preclude the development of misunderstandings. Lack of such communication necessitated the scheduling of a Press Conference by Msgr. Mejia to "clarify" the Notes. The inclusion in the Notes of statements expressed at the Press Conference would have ameliorated much of the criticism.

It is important to place the Notes in proper perspective. Vatican Commission statements are, by nature, more cautious and conservative than similar statements emanating from American Catholic sources. Both Nostra Aetate and the Vatican Guidelines, (1975), were also criticized when adopted, for earlier drafts of each held greater promise than the versions finally adopted. Yet Nostra Aetate transformed the way in which Catholics and Jews relate to each other and the Vatican Guidelines, despite reservations, made significant progress, representing step-by-step advances in a relationship still in its infancy. The Notes represent a more complex problem, for they take us forward a few steps in some directions, yet retreat in others. Pawlikowski and Oesterreicher regard the Notes, on balance, as a small advance. Dr. Fisher is even more positive in his assessment. Brockway's views are, in some instances, more negative than IJCIC's. Pawlikowski and

Oesterreicher are critical of IJCIC for releasing their critique through the media. Given the sequence of events, the lack of prior consultation before the scheduled release of the Notes by the Vatican Commission, given the inability of the Commission to postpone public release of the Notes plus pressure from the press, which had advance copies, to respond, IJCIC would appear to have had little choice but to respond publicly to the release of a public document in which Jews have a vital stake.

In the end, the definitive analysis will depend on how the Notes are used.

In one instance, the Notes were initially used by a Catholic Bishop in Canada to decline joining in an ecumenical statement denouncing the anti-Jewish sentiments expressed by a former teacher found guilty of promoting hatred against Jews in his classroom lectures. He reportedly based his decision on a desire to thoroughly study and digest the Notes. He subsequently changed his mind and issued a separate statement.

A few Jews also initially questioned involvement in the Dialogue process in view of dissatisfaction with some sections of the Notes. Despite disappointments, considerable progress has taken place in the twenty short years since *Nostra Aetate*, precisely because they provided opportunities for Dialogue which made such progress possible. The Notes are not a finished product. There are many gaps that will be filled in. Whether they represent an advance or retreat, the more productive response is to deepen the process of communication.

The Catholic-Jewish Relations Committee, Archdiocese of New York, on which Rabbi Jerome Davidson and I both serve, chose a more positive approach. For the last year, the Committee has been revising the Guidelines for Catholic-Jewish Relations, adopted by the Archdiocese in 1969. Despite the fact that this, too, is a document intended for use by Catholics, Jewish members of the Committee have been involved and consulted at every step along the way, avoiding the type of controversy surrounding the Notes. Confronted with problems presented by the Notes, the Committee decided to issue a joint Study Guide designed to help Catholics and Jews use the Notes in a productive way that enhances the Dialogue process.

The Notes provide Catholics and Jews with an opportunity for Dialogue on topics such as:

Israel	The Parting of the Ways
Holocaust	Liturgy
Covenant,	Biblical Interpretation
Election	What Catholics and Jews Do/Should Teach about Each Other

Mission and Witness

The Notes' call for action on a joint Social Justice agenda will find a ready response from Reform congregations on issues of common concern, such as nuclear disarmament and economic justice. Two publications available from the Department of Interreligious Affairs will be particularly helpful:

THE CHALLENGE OF SHALOM FOR CATHOLICS AND JEWS

JEWS AND CHRISTIANS: TEACHING ABOUT EACH OTHER

Focus on the intent of the Notes, as expressed in the Conclusion, will enable Catholics and Jews to move beyond dissension and disappointment in our advance toward true Dialogue.

Conclusion - Notes

Religious teaching, catechesis and preaching should be a preparation not only for objectivity, justice, tolerance but also for understanding and dialogue. Our two traditions are so related that they cannot ignore each other. Mutual knowledge must be encouraged at every level. There is evident in particular a painful ignorance of the history and traditions of Judaism, of which only negative aspects and often caricature seem to form part of the stock ideas of many Christians.

Press Conference

We earnestly hope that the deep study of many paragraphs in the present text, done by both parts, also in the context of a discussion free of preconceptions and carefully attentive to the sometimes delicate nuances, will help towards this all important aim, which is also the condition sine qua non for common action, truly efficient, in favour of the ideals we hold dear and have inherited on both sides from the common biblical tradition.

Annette Daum
Coordinator
Department of Interreligious Affairs
Union of American Hebrew Congregations

ANALYSIS

PREFACE

To be properly understood, the Notes on the Correct Way to Present the Jews and Judaism in Preaching and Catechesis of the Roman Catholic Church, issued in June 1985, should be considered in context with Nostra Aetate, the Vatican Guidelines of 1975, and the remarks of Msgr. Jorge Mejia at his Press Conference which clarified the intent of the Notes. Quotations from these sources on various matters of concern between Catholics and Jews appear on the following pages. Pertinent comments by prominent Christians in the field of Christian-Jewish Relations have been added to help the reader assess the impact of the Notes.

SECTION I - RELIGIOUS TEACHING AND JUDAISM

NOTES

As Pope John Paul II stated in his address on March 6, 1982,

The Jews and Judaism should not occupy an occasional and marginal place in catechesis: their presence there is essential and should be organically integrated. Awareness of the faith and religious life of the Jewish people as they are professed and practised still today, can greatly help us to understand better certain aspects of the life of the Church.

PRESS CONFERENCE - Msgr. Jorge Mejia. (Purpose of Notes.)

...to prepare a kind of guide for the use of all those who in the Catholic Church are faced with the difficult task of presenting to our faithful the Jews and Judaism in the light of the new pastoral and doctrinal developments, flowing from the Conciliar Declaration "Nostra Aetate" of whose promulgation we celebrate this year the 20th anniversary, as also from the "Guidelines and Suggestions for the application of the Declaration..." published by our Commission at the end of 1974.

The Notes acknowledge and reiterate the principles expressed in the Vatican Guidelines, 1975, which stress that

Christians must strive to acquire a better knowledge of the religious tradition of Judaism. They must learn by what essential traits the Jews define themselves in the light of their own religious experience.

The controversy surrounding the Notes erupted over the question of how well specific recommendations in the Notes carried out this intent.

COMMENTS

The Notes themselves emphasize at the outset the necessity for learning "by what essential traits the Jews define themselves in the light of their own religious experience," yet direct their attention mainly at the traditional categories of Christian teaching. Eugene Fisher

If the Church is to take seriously one of the cardinal principles of the 1975 Guidelines--Christians must come to understand Jews as they define themselves--it is imperative that the Jewish community have the chance to comment on definitions of Jewish existence in ecclesial documents before they are released to the church at large. Rev. John T. Pawlikowski

SALVATION

NOTES

In virtue of her divine mission, the Church which is to be the all-embracing means of salvation in which alone the fulness of the means of salvation can be obtained must of her nature proclaim Jesus Christ to the world. Church and Judaism cannot be seen as two parallel ways of salvation.

PRESS CONFERENCE - MEJIA

In this section there is the affirmation about Christ and his saving event as central to the economy of salvation - an affirmation which is essential to the Catholic faith. This does not mean however that the Jews cannot and should not draw salvific gifts from their own traditions. Of course, they can and should do so.

COMMENTS

The description of the centrality of Christ for redemption in the Christian faith perspective is also not handled as well as it might. The tone in some paragraphs (especially I:7) seems unduly hard with little to talk about in a dialogue on the matter. What is lacking here is the expression of some spirit of rethinking Christian expression and communication in this regard that was so positively striking to both Catholics and Jews in the paper on dialogue presented by Tomaso Federici to the official Vatican-Jewish International Dialogue some years ago. It is a shame that none of the tone and content of that paper seems to have penetrated the Notes. Pawlikowski.

Can we as Christians continue to insist in good faith that the "Church and Judaism cannot then be seen as two parallel ways to salvation"? If so, must we not make clear that Judaism and Christianity understand "salvation" in radically different ways and that the Christian way to "salvation" is no more the Jewish way than the Jewish way is for Christians? Simply to state it as I:7 does is to suggest that only the Church is in possession of the truth.... I might add that "maintaining the strictest respect for religious liberty," while certainly a laudable intention, is the bare minimum Jews could expect from Christians in this, the twentieth century - but it falls far short of the theological affirmation of Judaism that would seem to be demanded by the dialogue in which we have been engaged. Allan R. Brockway

The sense of the intimacy of the "spiritual bonds" linking the Church to the Jewish people and of the common goal of God's reign leads the Notes to doubt the adequacy of a formulation of the relationship as simply "two parallel ways of salvation," which never touch or meet (I:7). Such a model from a Catholic point of view, does not articulate well enough "the unity of the divine plan." This section, while yielding certain hints for a renewed (i.e., non-triumphalist) interpretation of typology, does not offer its own model for the relationship. As with previous documents, there is much that remains unresolved for the dialogue. Fisher

ANTI-SEMITISM

NOTES

The question is not merely to uproot from among the faithful the remains of anti-Semitism still to be found here and there, but much rather to arouse in them, through educational work, an exact knowledge of the wholly unique "bond" which joins us as a Church to the Jews and to Judaism. In this way, they would learn to appreciate and love the latter, who have been chosen by God to prepare the coming of Christ.

This section continues to stress the danger of anti-semitism and the importance of providing accurate teaching on Judaism. Yet, problematically, there is still no overt reference to the role of the Church in fostering anti-semitism over the last two millenia. There is a small reference in a later section of the Notes, "We must remember how much the balance of relations between Jews and Christians over 2,000 years has been negative." While still not an overt acknowledgement, such a statement does open the door to discussion of the role of the Church.

COMMENT

The bond between Christianity and Judaism is real enough but surely it cannot consist in Judaism having prepared for the coming of Christ or, if that (and that is itself open to theological debate), certainly not that alone...How does the concept of "chosenness" relate to the observation that Israel "remains a chosen people"? Unless I have completely misunderstood the Jewish tradition, there is nothing that would suggest they were "chosen" to prepare the way for the coming of Christ. The Church might want to think that, but to offer such a concept of chosenness to Catholics is such a gross distortion of the Jewish understanding as to suggest that nothing has been learned in the last one hundred years. Brockway

ANTI-SEMITISM AND RACISM

NOTES

Education and catechesis should concern themselves with the problem of racism, still active in different forms of anti-Semitism.

The text has a renewed condemnation of antisemitism, this time however in relation with the need for a "precise, objective and vigorously accurate teaching on Judaism," which is the aim of these "Notes." We are therefore well aware that a lot has been made to dispel the so-called "teaching of contempt" (the expression comes from the famous Jewish historian from France, Jules Isaac). But much remains still to be done, not last because there are always new forms of racism and antisemitism ready to raise their ugly head again.

COMMENTS

We need to get ourselves clear that antisemitism is not a form of racism. There is nothing racial about the Jewish people; that was something the Nazis taught us, which we should have un-learned long ago. Hatred and persecution of Jews (anti-semitism) is discrimination against the Jews because they are Jews. Racism is discrimination against people because of their skin colour or distinctive physiological features. These are two different categories, and support of antisemitism results from their confusion. (Brockway)

The term "anti-semitism" itself was created by Wilhelm Marr just a century ago, as a cover term to express anti-Judaic attitudes, which Deborah McCauley and I note in our article, "Jewish-Christian-Feminist Dialogue: A Wholistic Vision," (Union Seminary Quarterly Review, Fall 1983.) The words Jew and Judaism were replaced by "Semite" and "Semitism" with the prefix "anti" attached. The religious issue was obscured under the cover of racism. Without anti-Judaism, the Church's "teaching of contempt" (see reference above), there would be no anti-semitism. The addition of racism to an anti-Judaism rooted in Christian animosity enabled the Nazis to press for the Final Solution. Despite ghettos, expulsions, forced conversions and pogroms, Jews could survive the anti-Judaism of the Church. Nazi anti-semitism led to the gas chambers.

While the Notes raise the issue of anti-semitism, the treatment is inadequate. The Church has made much progress in eliminating anti-Judaic elements in its teaching but further Dialogue is needed to explore the nature of modern anti-semitism and methods of eradicating it.

MESSIAH - NOTES

Section One ends with a statement noting the "difficulty" Jews experience "in recognizing in him [Jesus] their Messiah."

COMMENTS

Jews don't have "difficulty" recognizing Jesus as "their" Messiah, they simply don't do it. Any Jew who claims that Jesus is the Messiah (not to mention "their" Messiah, that is, the Messiah as understood by the Hebrew prophets and the Rabbis), thereby stops being a Jew. It is falsification of contemporary Judaism to suggest that Jews only have some "difficulty" in that regard. (Brockway)

ELECTION

NOTES

The definitive meaning of the election of Israel does not become clear except in the light of the complete fulfillment (Rom 9-11), and election in Jesus Christ is still better understood with reference to the announcement and the promise.

Read alone, this statement could be interpreted as denying the validity of Judaism.

A subsequent statement with regard to the pronouncements of the People of Israel appears to contradict such a view. There is a tendency to view these statements separately, since they appear in different sections of the Notes. Had the statements appeared together as a single entity, they would be interpreted as affirming the validity of Judaism:

The permanence of Israel (while so many ancient peoples have disappeared without trace) is a historic fact and a sign to be interpreted within God's design. We must in any case rid ourselves of the traditional idea of a people punished, preserved as a living argument for Christian apologetic. It remains a chosen people.

We must remind ourselves how the permanence of Israel is accompanied by a continuous spiritual fecundity, in the rabbinical period, in the Middle Ages and in modern times.

COMMENTS

This statement I believe to be truly remarkable in more than one way. On the one hand, it acknowledges without reservation that the very Jews who were persecuted and even killed by Christians over the centuries are to be seen by the Church properly as martyrs ("heroic witness") and presented as such in the classroom.

The text offers the basis for an entirely new approach to Jewish peoplehood within the context of catechesis. Again, the results may well be revolutionary in the long run for Catholic teaching. (Fisher)

TYPOLOGY

NOTES

Typological interpretation consists in reading the Old Testament as preparation and, in certain aspects, outline and foreshadowing of the New. Christ is henceforth the key and point of reference to the Scriptures: "the Rock was Christ."

PRESS CONFERENCE - MEIJA

It is not always an easy matter to present the relations between both Testaments in a way which fully respects the validity of the Old Testament and its permanent usefulness for the Church. "Typology" most certainly does not mean detracting from the proper validity of the Old Testament, rather the contrary.

Typological interpretation of the Bible presents persons or events in Hebrew Scripture as "types" of persons or events found in the New Testament. Example: Adam would be called a "type" of Christ or the manna in the Exodus would be called a "type" of the Eucharist.

COMMENT

The document has its weaker points. What it has to say about typology, or about the preparatory character of Judaism, should have been expressed in greater depth and dimension. The Old Testament ("Old" meaning "First") is for Christians fulfilled in the New, but for Jews it is fulfilled in the Rabbinic tradition, what Jews call "the oral Torah." (Msgr. John M. Oesterreicher)

The statements in the Notes which seem to portray Judaism's basic vocation as preparing the way for Christ are most unfortunate. They really seem to clash with the spirit of the rest of the document. The fundamental flaw in the Notes' approach to the question lies in selection of the typological approach to the Hebrew Scriptures-New Testament nexus. The failure to discuss other theological frameworks leaves the impression, intended or not, that this is somehow the best and/or official framework to be used by Catholics in dealing with the issue. Exclusive use of this framework was strongly criticized by the NCCB Secretariat Advisory Committee in its response to the initial draft of the Notes. The Scripture scholars on the Committee in particular objected to the dominance in the document of an interpretative model that had been widely discarded by their colleagues. The Committee also pointed out that virtually no major Catholic systematic theologian writing on Christology today employs such a typological approach anymore. Regretably this advice was not heeded in revisions of the Notes, except to acknowledge that typology was controversial in some circles. (Pawlikowski)

That kind of typology utilized in Notes is a large part of the problem the Church has created in terms of the Jewish people for the last 1900-plus years, the problem that the dialogue has struggled to overcome. That Notes should bring it back in as a legitimate exegetical and theological mechanism is disturbing, to say the least. (Brockway)

NOTES

There is an acknowledgement in the Notes that:

Typology makes many people uneasy and is perhaps the sign of a problem unresolved.

PRESS CONFERENCE

It should be noted also that other readings of the Old Testament, either in relation with the New or in itself, are not at all excluded, and the limits of "typology" are acknowledged.

Dr. Eugene Fisher considers the acknowledgement of typology as a "problem unresolved," a "remarkable" statement. This could represent an advance if it opens the way to dialogue regarding new models of interpretation.

SOCIAL JUSTICE

Using the Vatican Guidelines as a base, the Commission states:

We must also accept our responsibility to prepare the world for the coming of the Messiah by working together for social justice, respect for the rights of persons and nations and for social and international reconciliation. To this we are driven, Jews and Christians, by the command to love our neighbor, by a common hope for the Kingdom of God and by the great heritage of the Prophets. Transmitted soon enough by catechesis, such a conception would teach young Christians in a practical way to cooperate with Jews, going beyond simple dialogue.

The Resolution passed by the UAHC Board of Trustees at the May, 1985 Board Meeting calls upon Reform congregations to cooperate with the Catholic Church on issues of common concern.

SECTION III - JEWISH ROOTS OF CHRISTIANITY

NOTES

"Jesus was and always remained a Jew," his ministry was deliberately limited "to the lost sheep of the house of Israel." Jesus is fully a man of his time, and of his environment - the Jewish Palestinian one of the first century, the anxieties and hopes of which he shared. This cannot but underline both the reality of the Incarnation and the very meaning of the history of salvation, as it has been revealed in the Bible.

But there is no doubt that he wished to submit himself to the law, that he was circumcised and presented in the Temple like any Jew of his time, that he was trained in the law's observance. He extolled respect for it and invited obedience to it.

It should be noted also that Jesus often taught in the Synagogues and in the Temple, which he frequented as did the disciples even after the Resurrection.

COMMENT

Section III sketches the most positive and detailed portrait of Jesus' relationship to the Law and to the Pharisees that has ever been attempted in an official statement of the Church. (Fisher)

JESUS AND THE PHARISEES

NOTES

His [Jesus'] relations with the Pharisees were not always or wholly polemical. Of this there are many proofs:

- It is Pharisees who warn Jesus of the risks he is running (Lk 13:31);
- Some Pharisees are praised - e.g., "the scribe" of Mk 12:34;
- Jesus eats with Pharisees (Lk 7:36, 14:1).

Jesus shares, with the majority of Palestinian Jews of that time, some pharisaic doctrines: the resurrection of the body; forms of piety, like alms-giving, prayer, fasting and the liturgical practice of addressing God as Father; the priority of the commandment to love God and our neighbour.

PRESS CONFERENCE - MEIJA

Mention is made here of the Pharisees, the trend in Judaism of Jesus' time to which he was nearer and with which he has had closer relations, all appearances to the contrary notwithstanding.

COMMENTS

The Notes are especially good in positing a close relationship between Jesus and the Pharisees (only mentioned in a footnote in the 1975 Guidelines.) (Pawlikowski)

I wish the many paragraphs of the Jewishness of Jesus had been more concrete. Equally, the permanent value of the Hebrew Scripture with its gospel of creation, the Decalogue given at Sinai, the injunctions of mercy for the protection of the stranger, the poor, the persecuted, and all the fragile of God's creatures, the Prophets' calls to righteousness, and other traits deserved to have been mentioned explicitly. (Oesterreicher)

These sections (III and IV) respond directly to the areas of greatest difficulty in the current treatment of Jews and Judaism in Catholic textbooks. If implemented, they have the potential of revolutionizing Catholic teaching. While the 1975 Vatican Guidelines mentioned the "pejorative meaning" often attributed to the word "pharisee," this section vividly opposes that connotation with a more positive description. (Fisher)

SECTION IV - THE JEWS IN THE NEW TESTAMENT

NOTES

DEICIDE

There is moreover the sad fact that the majority of the Jewish people and its authorities did not believe in Jesus. The delicate question of responsibility for the death of Christ must be looked at from the standpoint of the conciliar declaration Nostra Aetate, 4 and of Guidelines and Suggestions (III).

"What happened in (Christ's) passion cannot be blamed upon all the Jews then living without distinction nor upon the Jews of today," especially since "authorities of the Jews and those who followed their lead pressed for the death of Christ." Again, further on: "Christ in his boundless love freely underwent his passion and death because of the sins of all men, so that all might attain salvation" (Nostra Aetate, 4). The Catechism of the Council of Trent teaches that Christian sinners are more to blame for the death of Christ than those few Jews who brought it about - they indeed "knew not what they did" and we know it only too well. In the same way and for the same reason, "the Jews should not be presented as repudiated or cursed by God, as if such views followed from the holy Scriptures."

PRESS CONFERENCE - MEIJA

The presentation looks rather at the theological significance of the death of Christ and our own participation in it, as sinners. In this view the historical intervention of "those few Jews", and some Romans, in Jesus' passion becomes a very secondary matter. The Credo of the Catholic Church has always mentioned Pontius Pilate in relation with the death of Christ, not the Jews.

COMMENTS

There was surely insufficient attention given to the removal of the historic deicide charge by Vatican II. Let me comment at this point on several specific points. The first is a relatively simple one. It concerns the use of the term "sad" to describe the original Jewish "no" to Jesus. While it seems nothing especially negative was intended by this term (on the contrary it was meant to reaffirm the close, perpetual bond between Israel and the Church), it carries certain overtones of basic Jewish unfaithfulness that quickly raise Jewish antennae. (Pawlikowski)

The recognition that the Gospels are "the outcome of long and complicated editorial work," etc. is welcome. But why is it a "sad" fact that Jews did not believe in Jesus? It is sad from the perspective of the imperialistic Church, but is it necessarily sad from the perspective of the economy of God? (Brockway)

SECTION V - LITURGY

NOTES

The Liturgy of the word in its own structure originates in Judaism. The prayer of Hours and other liturgical texts and formularies have their parallels in Judaism as do the very formulas of our most venerable prayers. The eucharistic prayers also draw inspiration from models in the Jewish tradition.

Since Typology was the dominant approach to theology for so many centuries, it was incorporated into Catholic Liturgy and remains prevalent especially during Advent (as Christians approach Christmas) and Lent (as Christians approach Easter).

COMMENT

One clear conclusion is the conviction of the need for major structural reform in the Advent and Lenten liturgies. But I understand this will be a long-term process, for we will be touching upon the very nerve-center of Catholic belief.
(Pawlikowski)

SECTION VI - JUDAISM AND CHRISTIANITY IN HISTORY

This section builds on portions of the Vatican Guidelines which correct the misimpression prevalent in traditional Church teaching that the history of the Jewish people ends with the coming of Jesus.

NOTES

The history of Israel did not end in 70 A.D. It continued, especially in a numerous Diaspora which allowed Israel to carry to the whole world a witness - often heroic - of its fidelity to the one God and to "exalt him in the presence of all the living."

References to the State of Israel and the Holocaust appear for the first time.

ISRAEL

NOTES

Jews are described as "preserving the memory of the land of their forefathers at the heart of their hope (Passover Seder). The existence of the State of Israel and its political options should be envisaged not in a perspective which is in itself religious, but in their reference to the common principles of international law.

Education and catechesis should concern themselves with the problem of racism, still active in different forms of anti-Semitism.

Catholics are exhorted to

try to "understand (the) religious attachment" of the Jews to "the land of their forefathers" and the creation of the State of Israel, about which it is said, with extreme precision, that the "perspective" in which it should be "envisaged" along with its "political options, is not in itself religious but in their references to the common principles of international law," ruling both the existence of the various states and their insertion in the community of the other states.

COMMENTS

It affirms the relationship with the Land in context of that eschatological hope which it sees as essential to the spiritual bonds linking our two peoples in the perspective of God's reign. While the Notes are not ready to make their own "any particular religious interpretation" of this relationship of people to Land (e.g., biblical fundamentalism), catechesis, the central teaching of the Church, needs to provide students with an understanding and positive appreciation of it. Likewise, the existence of the State of Israel is to be taught as secure and valid under international law though, again, one cannot take a simple biblical fundamentalist approach to "political options" such as the boundaries of the State, but must deal with them primarily (though not necessarily exclusively) in reference to those same "common principles of international law." (Fisher)

In the evolution of official Catholic statements the Notes represent a small step forward, not backward, as some of the Jewish critics have charged. There is explicit acknowledgement of the need for Catholic students to come to understand something of Jewish religious attachment to the State of Israel. No previous Vatican document has said as much. At this point I must be candid and say I am convinced that after the Incarnation the theological significance of the land of Israel remains the second most important difference between Judaism and Christianity. It is a subject that needs intensive discussion in the dialogue and among Christian scholars and educators. Also, there is no reason for the Vatican not to upgrade its diplomatic recognition of Israel to the level of formal exchange of ambassadors. (Pawlikowski)

Again, for a Christian, the State of Israel can never be "the beginning of redemption," as it is for some Jews. Still it has religious meaning. In giving the Jewish people an opportunity for an independent existence and a rejuvenation of its spirit, it is evidence that God has not terminated His covenant with the people, indeed, that He is their faithful Lord. (Oesterreicher)

I find it incredible that Notes should so trivialize the Jewish understanding of the Land - and should divorce it from any Christian theological significance. On the one hand, Notes wants to deny any particular religious interpretation, and on the other hand, it wants to deny any religious significance of the Jewish identification with the Land. Which is the position of the Commission? If the former, then there is still room for discussion of Israel's theological meaning; if the latter, all discussion is cut off. (Brockway)

The drafters had to take into account the situation of Catholic communities in Arab countries, as well as in "highly conservative societies." (Rev. Marcel Dubois)

HOLOCAUST

NOTES

Catechesis should on the other hand help in understanding the meaning for the Jews of the extermination during the years 1939-1945, and its consequences.

PRESS CONFERENCE - MEJIA

A brief sentence refers to the "extermination" of Jews (what is called the Shoah, in Hebrew; the catastrophe), during the dark years of the Nazi persecution. It

says that catechesis "should help" Catholics to "understand" the dimensions of such tragedy and its significance for the Jews, but also for us, whom it also obviously concerns. Many subsidies have already been prepared, also by Catholic offices for education, to awaken such awareness, or else to help deepen it. Our Commission is happy with such developments and intends, with the sentence just referred to, to point out in them the way to be followed.

COMMENTS

The Notes mandate the development of Holocaust curricula in Catholic catechetical materials. As on other issues, the Notes point to work to be done, the text does not provide itself a model catechesis on the Holocaust. (Fisher)

More might also have been said regarding the Holocaust, particularly the need of accurately assessing the implications of this event for the Church. (Pawlikowski)

The Holocaust, with its millions of victims, threatened the very existence of the Jewish people. Seeking to do away with all moral values, it was the enemy of the Gospel, too. Hate, cruelty, and death celebrated their greatest triumph ever. The Holocaust needs a more discerning and compassionate treatment than the brief mention the document gives it. (Oesterreicher)

There's little I can add to the Jewish observations about the off-hand reference to the Shoah. If all the Church should do is understand "the meaning for the Jews of the extermination during the years 1939-1945, and its consequences" and not agonize over the meaning of that destruction for the Christian Church and its christology and soteriology, then we are, of all people, most desolate. It would have been better to say nothing about the Shoah than to throw in gratuitous words. (Brockway)

CONCLUSION

NOTES

Religious teaching, catechesis and preaching should be a preparation not only for objectivity, justice, tolerance but also for understanding and dialogue. Our two traditions are so related that they cannot ignore each other. Mutual knowledge must be encouraged at every level. There is evident in particular a painful ignorance of the history and traditions of Judaism, of which only negative aspects and often caricature seem to form part of the stock ideas of many Christians. That is what these notes aim to remedy. This would mean that the Council text and "Guidelines and Suggestions" would be more easily and faithfully put into practice.

PRESS CONFERENCE - MEIJA

We earnestly hope that the deep study of many paragraphs in the present text, done by both parts, also in the context of a discussion free of preconceptions and carefully attentive to the sometimes delicate nuances, will help towards this all important aim, which is also the condition sine qua non for common action, truly efficient, in favour of the ideals we hold dear and have inherited on both sides from the common biblical tradition.

The International Jewish Committee on Interreligious Consultations

June 21, 1985

For Release: Monday, June 24, 1985

New York

Jewish Groups Query Vatican

The International Jewish Committee on Interreligious Consultations (IJCIC) today expressed its disappointment over what we perceive to be the regressive spirit and formulations about Jews, Judaism, the Nazi Holocaust, and the meaning of Israel in just-issued Vatican Notes on Jews and Judaism on Catholic preaching and catechesis.

The Vatican "Notes on the Correct Way to Present the Jews and Judaism in Preaching and Catechesis in the Roman Catholic Church" were prepared by the Commission of the Holy See for religious relations with the Jews, whose president is his eminence Johannes Cardinal Willebrands of The Netherlands. The "Notes" were published today in the official Vatican daily, "L'Osservatore Romano."

The IJCIC member agencies are the American Jewish Committee, the Anti-Defamation League of B'nai B'rith, the Israel Interfaith Committee, the Synagogue Council of America and the World Jewish Congress.

IJCIC said that while there is much of value in the Notes, certain of the formulations represent a retreat from earlier Catholic statements such as the 1975 Vatican Guidelines and the declarations of the French, West German, Brazilian and United States Bishops' Conferences. Rabbi Mordecai Waxman, Chairman of IJCIC, said that he had earlier sent a telegram to Cardinal Willebrands, signed by all the member agencies of IJCIC, which in a querying tone had sought clarification and consultation on the Notes.

Among the positive features of the Notes, the IJCIC specified the following: the sections on the Jewish roots of Christianity, the Jews in the New Testament, the Liturgy, and Judaism and Christianity in history are, for the most part, helpful clarifications which address and correct a number of misconceptions. Such sensitive areas as: the hostile references to the Jews in the New Testament, Jesus' relations with the Pharisees, and his agreement with basic Pharasaic beliefs, are handled in scholarly fashion and with delicacy. The commitment to religious liberty and the continuing concern about anti-semitism are reassuring.

Pointing out that the Notes declare that "respect for the other as he is, is the fundamental condition of dialogue," the IJCIC noted that the document itself reflects little recognition of how Jews conceive of themselves.

IJCIC observed that the Holocaust and the creation of the State of Israel are absolutely crucial aspects of contemporary Jewish existence. The Notes, however, are totally inadequate in providing Catholics with sufficient guidelines on how to teach, preach, and understand these major events that have so decisively shaped the way Jews define themselves.

Paragraph 25 is a particularly glaring example of this inadequacy. There it is baldly stated that the existence of Israel should not be "envisaged" in a religious perspective, but rather the Jewish state must be perceived by "common principles of international law." Even within this narrow frame of reference, nothing is said about Israel's right to exist or of the justice of her cause.

Modern Israel is emptied of any possible religious significance for Christians. Even Israel's profound religious significance for Jews - surely the paramount fact to be considered in any document that purports to instruct Christians about Jews and Judaism - is mentioned in such recondite fashion as to be unrecognizable.

On the Nazi Holocaust, the IJCIC said that equally grievous is the vague, passing and almost gratuitous reference to "the extermination during the years 1939-1945." The absence of a strong statement on the Holocaust is particularly disturbing.

Regarding the treatment of Jewish history and traditions, the IJCIC stated that the Notes aim to remedy "a painful ignorance of the history and traditions of Judaism." However, they do not remedy that "painful ignorance," neither Jewish history nor Jewish traditions are explored in the Notes, or even referred to as having independent value. Rather, the history and traditions of Judaism are appropriated by the church. The role of biblical Israel is seen only as preparatory. (Indeed, that is the only reason given for Catholics to "appreciate and love Jews.")

On anti-semitism, the IJCIC pointed out that the Notes allude to the "negative" relations between Jews and Christians for two millenia but offer nothing of this history. How can Jews and Judaism be presented in Catholic teaching and preaching without some acknowledgement of the historical expressions of Christian animosity?

The conclusions call for "objectivity" in teaching about Jews and Judaism. IJCIC said, we contend that there is little of objective teaching in the Notes. Judaism is defined, not in terms of its own self-understanding of its religious experience and history but only in terms of Christian categories, which we regret to say -- strike us as triumphalistic.

In its concluding statement, IJCIC declared that we believe this document will be perceived as a step backward in Catholic-Jewish relations, and that it may undermine the gains we have achieved through dialogue, joint study and joint action in recent years. For this reason, we are all the more dismayed that - unlike *Nostra Aetate* itself and the 1975 Guidelines - it is being published without prior consultations with the Jewish community.

REFERENCES

International Jewish Committee on Interreligious Consultations is a consultative body representing the organized Jewish community which meets with the Vatican Commission for Religious Relations with the Jews and with representatives of the World Council of Churches. Members of IJCIC are:

The Synagogue Council of America
The World Jewish Congress
The American Jewish Committee
The B'Nai B'Rith
The Israel Interfaith Committee

The UAHC is represented as part of the Synagogue Council of America delegation. The head of the UAHC Department of Interreligious Affairs is also a member of the IJCIC steering committee and participates in all conferences and deliberations.

Allen Brockway, Christian-Jewish Relations, World Council of Churches, Geneva, Switzerland. Statements are excerpts from a letter to Msgr. Jorge Mejia, Secretariat for Promoting Christian Unity, Vatican City, Italy.

Dr. Eugene Fisher, Director, Secretariat for Catholic-Jewish Relations, National Conference of Catholic Bishops, Washington, DC. Statements are excerpts from an article in Conservative Judaism.

Msgr. Jorge Mejia, Secretary, Vatican Commission for Religious Relations with the Jews. Statements are excerpts from the Press Conference, June 24, 1985.

Rev. John Pawlikowski, Professor of Social Ethics, Catholic Theological Seminary, Chicago, Illinois. Statements are excerpts from Reflections on the Notes, July 1985.

Msgr. John M. Oesterreicher, Director, Institute of Judeo-Christian Studies at Seton Hall University in South Orange, NJ. Statements are excerpts from an article, "Flight Into Publicity" in Catholic New York.

WHITHER CATHOLIC-JEWISH RELATIONS?

Rabbi Alexander Schindler, President
Union of American Hebrew Congregations

Lecture at Marist College,
Poughkeepsie, New York - October 1985

It is a delight to be here, at this distinguished College. Let me confess to a measure of awe which fills me in this place. After all, I am only a preacher and preachers are far more at home in the pulpit than they are on the lecture platform of a university. And while everyone has been more than hospitable to me here, there is an odium theologicum - a disdain for matters religious - which one has come to expect in an academic setting.

Of course I am aware of the particular history of Marist College, but if the truth be seen and told, such a disdain can often be felt even in seminaries whose teachers regard themselves as professional scholars, citizens of the academic world, fully loyal to its canons of objectivity and value-free research. A deepening of the students' religious commitments might be a by-product, but is not the primary design of their striving.

All this was a fancy way of saying that even in seminaries preachers and theologians by and large are on the bottom of the pecking-order, disdained by faculty and students alike.

My beloved Homiletics Professor, Dr. Israel Betan of blessed memory, put the matter this way: "The key to any college curriculum is the verb 'to happen,'" he said. This simple verb is the open-sesame to all the courses that are taught in college. The teachers of history are the most advantaged. For history simply says: "It happened," and no student will demur from such a positive statement, legibly spelled out, black on white. Teachers of social and personal ethics fare almost as well. When they raised their eyes heavenward and claim, "Ah, if it would only happen!", the students somehow partake of their ecstasy and feel content.

Other departments encounter a somewhat greater difficulty. When Philosophy tells the students "What seems to have happened could not really have happened," students appear puzzled, but nonetheless they are profoundly impressed. And when the Sociologists and statisticians set out to prove that "What happens all of the time may happen again," the students are too engrossed in collating the facts to betray anything more than a mild stupor.

But theologians and homiletics teachers are the real thorns in the academic flesh. When Theology claims that "It happened when no one was looking," then, a nervous titter runs through the classroom leaving the Queen of the Sciences with disarrayed laurels on her brow. And when the preacher adds, "It never happened, but I can make it happen," why, then the students thunder in a mighty chorus, "Oh yeah?" and the spell of the spinner of sermons is broken for all time to come. Well, I am a preacher, for better or for worse, but at any rate for not much more than an hour.

* * * * *

The subject before us, as you know, is "Whither Catholic-Jewish Relations on the American Scene?" How can our respective religious communities draw more closely one to another? How can we come to understand each other better? More important, how can we work together more effectively toward the fulfillment of our common goals?

The very fact that we even ask these questions bespeaks the striking transformation that our mutual approach has undergone. After all, for the better part of two millenia, since the birth of Christendom to our time, Catholics and Jews were implacable foes. Catholics held Jews to be the minions of Satan; they accused Jews of deicide and insisted that by rejecting Jesus they had forfeited the grace of God. Jews, reacting to the fearsome persecution to which this charge gave rise, came to regard the Church as their everlasting, deadly enemy, the primary source of world-wide anti-Semitism.

The Jews were the powerless,, during much of that time, the meek of the earth. Catholics, on the other hand, steadily gained in strength, and once the Church of Rome replaced the State of Rome as the world's greatest power, it lost all claim to the blessing that Jesus bestowed upon the meek. Power and wealth caused the Church too often to treat the earth as its spoil rather than as an inheritance, something to own and, with all the arrogance of ownership, to remake as the Church saw fit, with the sword and the rack as the primary sculpting tools. It was then that Jewish-Catholic relations reached their nadir, for it was then, during its reign of power, that the Church assigned to the powerless Jews a stereotype of great, Satanic power. It was this stereotype, this myth, this "devil theory" of Judaism, that led to extraordinary suffering for the people whom Jesus considered his own.

For example, approximately one million Jews were killed by marauding Crusaders who were too cowardly to risk the seas and to face a well-armed enemy in the Holy Land, and so they chose to pillage and rape and riot in the ghettos of Europe instead.

During the Black Plague, itinerant preachers and local clergy inflamed the mobs to a like frenzy with the monstrous lie that the Jews had poisoned the wells. A succession of Popes from Innocent IV to Clement VI condemned this libel but only with middling success. Equally ineffective was their ban on forced conversions. And so the Inquisition brought its own peculiar anguish to the Jews of Portugal and Spain. Tens of thousands were burned at the stake or exiled, their properties seized by Torquemada and his minions. And so it went through the centuries of the Age of Faith.

But all this was in the past, when the Church held power and the Jews were powerless. In the modern era, however, an odd reversal has occurred in both communities. The Jews were by and large emancipated from religious persecution by the rise of the secular state, a rise that in turn produced far worse torturers than Torquemada. But having survived the Nazi genocide, we have now, in the State of Israel, gained a degree of secular power, power enough, we pray, to prevent our "meekness" from ever again leading to victimization; power enough, as well, to test the conscience of the Jewish people and to test our mettle as peacemakers.

The Church, meanwhile, has been stripped of much of its secular power by the forces of history - forces that, in turn, have created a greater need than ever for religious truth. The sword and the rack have been shelved, to be replaced by the moral power of faith, of prayer, of the creative force of words.

No one in all the world was more effective in enunciating the restoration of the Church's spiritual dignity than was Pope John XXIII. Indeed he symbolized this transformation. He was an altogether remarkable spiritual leader who reached out and touched the souls of countless millions within the church and without, Jews not in the least among them.

We will never forget how Pope John XXIII welcomed a group of Jews who had come to demonstrate their affection for him. He greeted them with the Biblical passage: "I am Joseph your brother." With these words he embraced the whole Jewish people and softened many a bitter memory. His far-sighted vision paved the way for immeasurably improved Catholic-Jewish relations.

It was exactly twenty years ago, this October, that the Roman Catholic bishops of the Second Vatican Council repudiated the deicide charge against the Jews and denounced anti-Semitism. Their landmark statement, "Nostra Aetate" marvelously, luminously transformed the way Catholics and Jews look at one another.

Pope John XXIII did what President Reagan failed to do when he visited Bitburg: he recognized the past for what it was and instead of absolving the Church he determined to transform it. This transformation is reaching the apex of its unfoldment here on the American scene. Elsewhere in the world, much of the ecumenical work between Catholics and Jews is done by what Father Flannery calls professional "dialogists," theologians and rabbis and bishops who talk, in the main, to one another.

Here in America, however, there is a good deal of grassroots activity, - involving not just clergy but laymen as well. But that was to be expected. After all, America is passionately devoted to pluralism; "ex pluribus unum...one out of many" is our nation's proudest motto. To be sure, now, the ideal and reality do not always coincide, in this sphere as any other. But since World War II the gap between them has been substantially narrowed, and for some groups almost completely closed. The United States has become a genuinely multiethnic, multireligious, and increasingly, a multiracial society. I mean, where else but in America can you hear a Salvation Army band play Hava Nagila?

I do not suggest here that all the differences between Catholics and Jews have now been repaired and all is well. They have not and tensions remain. To begin with, there are some contemporary issues which continue to cause strain between us. On the Jewish side, there is deep disappointment that the Vatican, thus far at least, has failed to recognize the State of Israel. The securing of Israel is a central issue for Jews, understandably enough, in the light of our historic experience which has taught us the need of a haven of refuge for our people, the need for at least one country on this earth of ours for which Jews need no visa.

And so we do everything in our power to secure Israel's safety, to establish her acceptance by the powers of the world. This is why Jews are dismayed that after 37 years of its existence the Vatican still has not seen fit to establish formal relations with Israel. Obviously, the Church has other interests in the Middle East.

To be sure, now, the Pope cordially welcomes many Israeli dignitaries; Golda Meir was received by him, and Shimon Peres too just a few months ago. But then the Pope quickly balances the ledger as it were, by receiving and embracing Yaser Arafat - and that aggrieves the Jewish community.

But Catholics have grievances too, especially believing and practicing Catholics, who are offended that Jews are not sufficiently supportive of an issue which goes to the core of their concern. I refer now to the issue of abortion which holds so high a place on the agenda of American Catholicism.

Jews, generally speaking, are on the opposite side of that soul-searing debate in holding to the proposition that women or their families be granted the right to terminate pregnancy. It is not a right that is granted casually by our tradition; the reverence for life is central to Judaism no less than to Christianity. And so Judaism regrets abortion in most circumstances, but by no means in all. It does not demand that the fertilized egg be protected in every case even when it is the result of rape or of a father's systematic sexual abuse of his teen-age daughter.

Moreover, Jewish theology does not regard the fetus as a being apart from the mother, but rather as fully a part of her. Judaism also affirms a kind of principle of development that assigns a greater worth to that which is actualized over that which is merely latent or potential. In other words, the life and health of the mother takes precedence over the potential life of the fetus. If I am not mistaken, traces of a like doctrine can be perceived in Christian theology, from St. Augustine to Teilhard de Chardin. They too saw reality in terms of growth and becoming. What I am trying to say is that perhaps the two positions are not really as far apart as the intensity of the public debate might lead one to believe. Certainly no believing Jew - given Judaism's solemn commitment to life's sanctity - can take comfort in the knowledge that we live in a society which allows if not encourages better than a million abortions each year.

Hegel was right: the greatest crises in human history are not those of right versus wrong, but those of right versus right. But that is not the way it is perceived by the crusaders with all their passion and zeal and sheer hatred. Be all this as it may, abortion remains a current issue that divides Catholic and Jew.

But beyond these contemporary issues that cause tension between our communities, there is a more fundamental issue that remains unresolved and, in my judgment, will never be resolved, thus providing a theoretical limit to our dialogue. I refer to the role of Jesus in our respective theologies. He is, of course, the predominant figure in Christian religious thought; the Son of God, their Savior who has redeemed man from sin; the Messiah, the messenger, the means by which a new revelation has been brought to humankind, the "new" revelations that has replaced the "old" revelation on Sinai.

Jews do not assign Jesus such a central role. In fact, Jewish theology does not give him any role. It reflects no awareness of his being. Jewish history sees him, if it sees him at all, simply as a teacher, as one of many such teachers, a rabbi, follower of the Pharasaic tradition. No greater role is assigned to him. He is of no consequence whatsoever theologically speaking.

Let me digress to point out - for this is important to our mutual understanding - that Jews do not reject Jesus, neither as a man, certainly not as a teacher. How could we? The teachings of Jesus are in full harmony with our own tradition. Indeed, Jesus said that he came "to fulfill the law, and not to break it." And when he said "law" he meant the Torah that is so sacred to us, for it is "Torah" along with "God" and "Israel" that constitute the trinity of Jewish belief.

And so Jews do not reject the teachings of Jesus at all. What they reject is not what he taught, but rather what was taught concerning him, the theology that was woven about his name: that he is God's only begotten son, that he redeemed mankind from sin, that he was crucified and resurrected and that we must await his second coming. To put the matter differently, Jews assign Jesus a place in human history,

but not in the divine drama for humanity. Jesus is no more important to Judaism than Mohammed or Buddha is to Christianity. Because this is so, and because it cannot be otherwise, Christianity does not accord Judaism equal status. It assigns Judaism only an antecedent role and not a role of full religious equality. It respects Judaism as part of the religious history of Christianity. But it does not and cannot define the Christ event in terms other than Jewish displacement.

This then is the theoretical upper limit of the Christian-Jewish dialogue, and it is bound to engender a continuing mutual distress. (I suppose I ought not to speak with such a certitude, using such terms as "upper limit" and "never changing." After all, neither Christian nor Jew can foreclose the possibility of still another act of divine grace which will allow us to perceive these ancient differences in an entirely new way.)

Still, even acknowledging that some of our quarrels may be forever irreconcilable, there is no reason why we should not continue to talk with one another if only to hold on to our gains and in order to allay those mutual suspicions that still obtain in both camps.

More important still, we ought to stake out areas for common endeavor and work together toward their realization. Our commonalities exceed our differences, especially here in America where so very many issues evoke our common concern and require a united response. In our search for allies, neither of us requires and we Jews certainly do not look for, ideological congruence, for a full agreement on each and every issue before we join forces. We can disagree with the Roman Catholic Bishops on abortion and birth control and even matters affecting the Middle East, but still work with them full-heartedly on such burning issues as racial justice and world hunger. Indeed, the U.S. Conference of Bishops has taken extraordinary leadership in presenting such momentous issues as nuclear disarmament and economic justice to our nation and the human race. And we Jews are determined to join with the bishops to amplify and to pursue these issues with all the resources at our command. They urgently require the united response of the entire religious community, do they not? Consider, if you will, our demeanor as a nation.

Here we are, the wealthiest country on earth, and yet we have reduced taxes for the rich at the expense of the weak and the elderly, the poor and the handicapped. And in this bounteous land of ours there are many cities in which nearly 50% of black and Hispanic youth are out of work and out of hope and they have lost the faith that this is a society which gives a damn for them. Aye, Reaganomics has tightened this nation's belt 'round the neck of the poor.

Or consider what we do with our world, how we take God's handiwork and despoil it: the sweet air He gave us to breathe and the fresh water with which he blessed us, the fertile green which delights the eye. Instead of acknowledging and making proper use of all these gifts, we poison them, we tear apart the ozone, we carbonize the oxygen, we acidify the refreshing rain, as we plunge the world headlong into a nuclear saturnalia of burnt flesh and maimed bodies and the whole dark butchery without a soul.

If there is one issue that summons our united response then assuredly it is this: to bring to an end this madness that threatens to engulf us all. Nuclear disarmament is the overriding moral issue of our time. Last, but not in the least, we can join in the struggle to counter the corrosive materialism of our time. We both identify

ourselves essentially in religious terms and it is our common task to sanctify both space and time. Surely the very spirit of our times is more responsive to religion's message than it was in the past. An ever-increasing number of people are experiencing a void in their inner lives and are longing for something of more enduring worth. Reason has been dethroned from its pedestal as the ultimate source of salvation. Science is no longer seen as the saving grace of humanity. People everywhere are beginning to sense that the future of humankind cannot be entrusted to the mindscape of a scientific rationality that as the spirit within us withers, so does everything we build about us, that in the final analysis the state of the single soul is the state of the universe.

Aye, there is a growing yearning for the sacred in our day. We all of us can feel it. The very air we breathe is tense, a wind blows through space, and the tree tops are astir. Men and women are restless, but not with the restlessness of those who have lost their way in the world and have surrendered to despair, but rather with the hopeful questing of those who want to find a new way and are determined to reach it. It is a searching after newer and truer values, for deeper, more personal meaning. It is a purposeful adventure of the spirit.

These men and these women are in the grip of a great hunger which, like all "great hungers feeds on itself, growing on what it gets, growing still more on what it fails to get."

The prophet Amos spoke of such a hunger when he said:

"Behold the day cometh saith the Lord God
that I will set a famine in the land
not a famine of bread nor a thirst for water,
but of hearing the words of the Lord."

Can you find a more vivid limning of the very body and spirit of our age? Can you paint a more vivid portraiture of the Great Hunger that has seized us? Never before, in recent history, has there been a greater yearning for those ideas and ideals which the synagogue enshrines.

Let us therefore build our congregations and strengthen their core! Let us therefore, Catholic and Jew together, bestir our members to the task of repairing our hideously fractured world! Let us lead them to seek the Holy, for they will find Him wherever they seek Him in truth!

And this above all, let us recapture our own faith, faith that supreme creative function of the human mind, faith which cries YES in defiance of a thousand voices crying NO, which loves where others hate, which hopes where others despair, which upholds human decency where others yield to an untamed savagery, yes, that faith which by a magic all its own raises all things out of their native dust and exalts them to the empyrean of lasting worth.

JEWISH-CATHOLIC RELATIONS

BACKGROUND:

Twenty years ago, the Second Vatican Council issued *Nostra Aetate* (In Our Times), an historic statement repudiating the ancient charge of deicide and condemning anti-Semitism. The unprecedented pronouncement declared that the death of Jesus "cannot be charged against all the Jews. . . then alive nor against the Jews of today," adding that the church "decries hatred, persecutions and displays of anti-Semitism directed against Jews at any time and by anyone." This statement irrevocably altered the relationship between Catholics and Jews. (In twenty years, these few words have broken down ancient walls of separation, suspicion and mistrust based on stereotyped misunderstandings of each other. All Christians were challenged to reexamine their attitudes towards Jews. The Vatican declaration also had a profound effect on many mainline Protestant denominations which adopted similar statements.)

The American bishops responded by establishing an office on Catholic-Jewish relations in 1967 to encourage the formation of Catholic-Jewish relations committees in every diocese in the country.

Progress has been made toward fulfilling the goal of eliminating anti-Semitism from Catholic educational material and incorporating study of the history of modern Jews and Judaism into the curriculum which includes an understanding of the Holocaust, as well as the centrality of the State of Israel for the Jewish people. It is no longer unusual to find rabbis and Jewish educators teaching in Catholic seminaries and parochial schools.

Over the last two decades, Catholics and Jews have joined in coalition on a number of common concerns such as nuclear disarmament, hunger, housing, health care, aid to refugees, unemployment and social services for the disadvantaged. While serious differences divide us on some issues, the Roman Catholic Church is unique in its commitment to establishing ongoing relationships with the Jewish community. The most effective efforts to eliminate mistrust and misunderstanding have taken place so far on the national and diocesan level, rather than in the local community. Survey reports indicate that the people in the pews too often remain ignorant of the vast changes in the attitude of the Catholic Church towards the Jews, so that misunderstanding may still persist on the grassroots level.

THEREFORE, BE IT RESOLVED that the Board of Trustees of the UAHC marks the twentieth anniversary of the historic statement of the Second Vatican Council, by committing ourselves anew to the goal of strengthening Catholic-Jewish relations in America. Accordingly, we:

1. Urge UAHC member congregations to:

- establish Jewish-Catholic dialogues in the local community to create better understanding of each other's beliefs;
- utilize the joint publication, *THE CHALLENGE OF SHALOM FOR CATHOLICS AND JEWS*, to establish joint discussion and action programs on nuclear disarmament and other issues of common concern;

JEWISH-CATHOLIC RELATIONS - 2.

- exchange texts and review educational material in use in the local parish and synagogue to eliminate misunderstanding about Jews and Catholics; and
 - encourage exchange of teachers and/or team teaching with Jewish and Catholic clergy and educators on the seminary level, in schools of education and religious schools wherever appropriate.
2. Call upon the Commission on Jewish Education and the Department of Interreligious Affairs to:
- prepare special educational material commemorating the twentieth anniversary of the Second Vatican Council; and
 - assure that information regarding the changes in Catholicism since Vatican II is disseminated on a regular basis to congregants, religious educators and youth.

